Fördjupning av översiktsplanen

Värnamo stad

Antagen av kommunfullmäktige
22 juni 2022 § 86

VÄRNAMO KOMMUN

Projektledare

Emma Nordstrand t.o.m. januari 2022	Översiktsplanerare
Susanne Härenstam fr.o.m. februari 2022	Översiktsplanerare
Anton Leijonberg t.o.m. oktober 2020	Översiktsplanerare

Arbetsgrupp

Peter Gustavsson	Trafikplanerare
Frida Fält t.o.m. mars 2021	Planeringsarkitekt
Behnam Sharo t.o.m. augusti 2021	Stadsarkitekt
Henrik Storm	Planeringsarkitekt/stadsarkitekt
Peter Ringberg t.o.m. januari 2022	Exploateringsingenjör
Lars Magnusson t.o.m. januari 2022	Mark- och exploateringschef

Politisk styrgrupp

Samhällsbyggnadsnämnden (SBN)

Inre politisk styrgrupp

Hans-Göran Johansson t.o.m. juni 2021	Ordförande, kommunstyrelsen (KS)
Mikael Karlsson fr.o.m. juni 2021	Ordförande, KS
Gottlieb Granberg	KS presidium
Azra Muranovic Mujagic	KS presidium
Stefan Widerberg	Ordförande SBN
Ibrahim Candemir	Ledamot SBN
Bo Svedberg	Ledamot SBN
Håkan Johansson	Ledamot tekniska utskottet (TU)

Chefsgruppen

Ulf Svensson	Kommundirektör
Conny Eskilsson	Förvaltningschef samhällsbyggnadsförvaltningen
Jesper du Rietz	Förvaltningschef tekniska förvaltningen
Heidi Ragnar	Kanslichef
Jonny Engström fr.o.m. december 2021	Plan- och byggchef

Fotografier

Emma Nordstrand
Anton Leijonberg

Illustrationer

Emma Nordstrand
Anton Leijonberg
symbolbilder.se

StoryMap

Anton Leijonberg

Konsekvensbeskrivning

Henrik Storm

Kartor, GIS-analyser

Liselotte Andersson
Peo Boholm
Björn Johanhage
Birgitta Hilding
Carina Lövgren

Läshänvisning

Fördjupningen av översiktsplanen (FÖP) för Värnamo stad ska fungera som vägledning för utvecklingen av Värnamo stad med omland. För att vara vägledande måste planen ta upp och ta ställning i en rad olika frågor och visa den önskade utvecklingen. Läsanvisningen nedan redovisar var du kan hitta svar på specifika frågor.

Det inledande avsnittet behandlar bakgrund och syfte, förutsättningar, hållbar utveckling och en beskrivning av programsamrådet och de scenarier som detta resulterade i.

Avsnittet beskriver önskad utveckling, vad vi vill uppnå. Här beskrivs framtiden i en strukturbild som principiellt sammanfattar den önskade utvecklingen av Värnamo stad.

Avsnittet beskriver hur staden ska utvecklas och är indelad i nio utvecklingsteman som fokuserar på olika, för planen, övergripande områden såsom trafik, natur och kultur. För varje tema finns planens politiska ställningstaganden redovisade.

Avsnittet inleds med mark- och vattenanvändningskartan som sammanfattar och beskriver stadens utveckling under planperioden, fram till år 2035.

Miljökonsekvensbeskrivningen tar upp de betydande konsekvenser som planförslaget kan komma att ge upphov till.

Illustrationsunderlaget visar den önskade utvecklingen i 27 utvecklingsområden.

För varje område ges en nulägesbeskrivning samt ett utvecklingsförslag. Avsnittet är en utveckling av planens ställningstaganden och principer för varje enskilt utvecklingsområde. Illustrationsunderlaget antas inte av kommunfullmäktige.

Innehåll

INLEDNING **5**
- Läshänvisning 3
- Värnamo - en introduktion 6
- Översiktsplanering 8
- Planprocessen 9
- Utgångspunkter 10
- Omvärldens påverkan 15
- Behov av hållbar omställning 16
- Programsamråd 17
- Scenarier 18

FRAMTIDSBILD **19**
- Framtidsbild 20

UTVECKLINGSTEMAN **23**
- Mark- och vattenanvändning 24
- Bebyggelseutveckling 27
- Arkitektur, kultur och kulturmiljövärden 35
- Skola, omsorg och sociala värden 46
- Trafik och omställning 54
- Natur, rekreation och miljö 62
- Jord- och skogsbruksmark 69
- Klimatanpassning och naturolyckor 72
- Risk, hälsa och säkerhet 78
- Teknisk försörjning 85

BILAGA I: MILJÖKONSEKVENSBESKRIVNING
- Inledning 2
- Förkastade alternativ 3
- Sammanfattande bedömning 4
  - Riksintressen och skyddade områden 7
  - Miljökvalitetsnormer 10
  - Miljömål 12
  - Klimat 14
  - Hälsa och säkerhet 15
  - Kulturmiljö 20
  - Tematiska konsekvenser 21
- Särskild sammanställning 26

ILLUSTRATIONSUNDERLAG
1. Stadskärnan 3
2. Trälleborg 6
3. Västhorja och Gröndal 8
4. Norregård och Margretelund 11
5. Ljusseveka 14
6. Nylunds verksamhetsområde 16
7. Amerika och Nylund 18
8. Vråen och Rörstorp 20
9. Apladalen 24
10. Egnahemsområdet och Mossle 26
11. Sjukhuset 29
12. Silkesvägen 32
13. Hornaryd, Vitarör och Sörsjö 35
14. Stomsjö 38
15. Borgen 40
16. Bredasten och Högalund 42
17. Värnanäs 44
18. Helmershus 47
19. Sörsjö/Perstorp 50
20. Nöbbele/Hjälshammar 52
21. Alandsryd 55
22. Torp 57
23. Ekefällan 59
24. Appelhyltan och Vallerstad 60
25. Norra Lagandalen och Bäckaskog 60
26. Bönsved 62
27. Östra Hjälshammar 63

Inledning

Under början av 2019 inleddes arbetet med att ta fram en ny fördjupning av översiktsplanen för Värnamo stad. Undrar du vad fördjupningen innehåller, vilka faktorer som påverkat dess utformning eller kanske bara vad översikts-planering är för något? I det här kapitlet kan du läsa om olika scenarier för Värnamo stads ut-veckling och om dokument som påverkar för-djupningens innehåll.

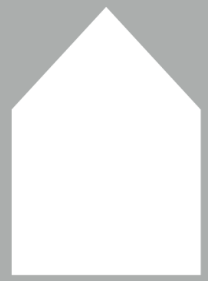

Värnamo - en introduktion

Här kan du läsa om Värnamo stads historia samt hur Värnamo stad ser ut idag, utifrån perspektiven befolkning, bostäder, näringsliv, hållbarhet och naturmiljö. Faktorer som påverkar hur Värnamo stad kan utvecklas i framtiden.

Identitet

Värnamos identitet är starkt förknippad med tillverkningsindustri, design och kultur. Bruno Mathsson center, Vandalorum, Apladalen och Gummifabriken har alla stor betydelse för Värnamo stad. Men framförallt är Värnamo en landsbygdskommun, med stark koppling till naturen. Prostsjöområdet, Borgen och Apladalen ger Värnamo stads invånare god möjlighet att knyta an till naturen och jord- och skogsbruksmark finns tätt inpå stadsbebyggelsen. Mötet mellan stad och natur gör sig ständigt påmint i Värnamo stad, inte minst i Lagan som löper genom hela staden från norr till söder. Dessa aspekter är viktiga att förvalta i fortsatt utveckling av staden. Värnamos identitet kan inte bara bevaras, utan har även potential att stärkas, genom varsam och hållbar strategisk planering.

Bebyggelsestruktur

Bebyggelsen vi ser idag har företrädesvis tillkommit under 1900-talet och det är sedan 1960-talet den stora tillväxten har skett. Värnamo har en relativt låg stadssiluett även om den topografiska skillnaden (Strandbergskulle) mellan öster och väster är stor. Stadsbilden är varierad och småskalig. I de äldsta centrala delarna invid Lagan har bebyggelsen punktvis vuxit fram under lång tid, vilket skapat en organisk och delvis heterogen stadsdel. Tidigare var centrum beläget kring gästgivargården (Gästis), gamla tingshuset och kyrkan på östra sidan av Lagan. Centrum har sedan förskjutits mot stationsområdet väster om Lagan. Med undantag från centrum har övriga bebyggelseområden en mer sammanhängande bebyggelsestruktur med tydliga årsringar som följer Värnamos utveckling.

Värnamo är ett utpräglat villa- och industrisamhälle. Småhusens utformning har följt rådande arkitekturideal och har med tiden därmed fått stor variation både inom och mellan kvarteren. Den friliggande villan är den vanligaste hustypen följt av radhusbebyggelse och mindre flerfamiljshus. Bland de mindre flerbostadshusen är de med fyra lägenheter i två plan den vanligaste typen. De större flerbostadshusområdena är tillkomna mellan år 1950 och 1970, bland annat kvarteren Doktorn, Rörstorp och Högaloft. I huvudsak utgörs dessa områden av lamellhus i tre till fyra våningar med stora öppna gårdar.

Stadens verksamhetsområden har lokaliserats till platser som är välexponerade och som ger transportmässigt goda förutsättningar. Det vill säga intill de större vägarna och järnvägen.

Värnamo då

1236 Värnamo (Wernamo) nämns i skriftliga källor.

1620 Värnamo lydköping bildas. Det innebar vissa rättigheter som handelsplats. Värnamo var under inflytande av Jönköping.

1871 Värnamo köping bildas. Tätorten bildar en egen administrativ enhet. Tidigare inflytandet från Jönköping upphör.

1920 Värnamo stad bildas. Värnamo ges stadsrättigheter med en egen administrativ enhet.

1947 Värnamo stad och socken bildar en gemensam administrativ enhet.

1972 Värnamo kommun bildas. Värnamo stad blir centralort i kommunen.

Värnamo nu

19 980
INVÅNARE

Ålder

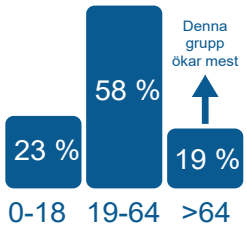

Upplåtelseform

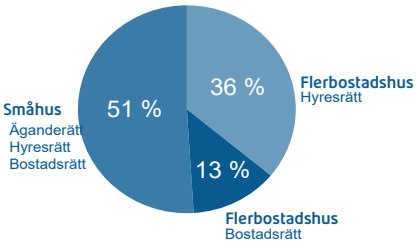

Utrikes födda

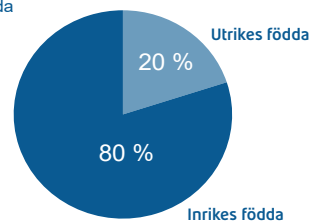

Sysselsättning

95 % sysselsättning

Arbete - sektorer

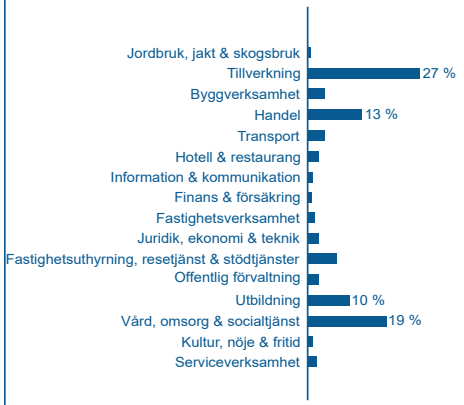

Bilinnehav

Eftergymnasial utbildning

21 % med eftergymnasial utbildning

Pendling

1927 pendlar från Värnamo stad till annan kommun

1072 pendlar från Värnamo stad till annan ort i Värnamo kommun

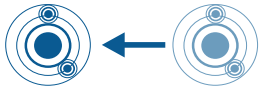

4008 pendlar från annan kommun till Värnamo kommun

Infrastruktur

Värnamo kommuns identitet som landsbygdskommun gör sig påmind i Värnamo stads infrastruktur. Bilen spelar en viktig roll i såväl Värnamo stad som Värnamo kommun. Stadsbussen har idag få resenärer, trots satsningar på linjenät och inköp av nya elhybridbussar.

Järnvägen går genom staden och delar upp den i två delar – en östlig och en västlig del. Sidorna är även separerade av topografin. Höjdskillnaderna har bidragit till att bilen blir ett naturligt alternativ i resor mellan stadens två sidor.

Grön- och blåstruktur

Naturen spelar en viktig roll i Värnamo stads identitet och närheten till rekreation, friluftsliv och parkmiljöer präglar staden. Ett av de bärande elementen för staden är Apladalen. Parken har under mycket lång tid spelat en stor roll samt gjort sig känd och omtyckt för sin natur såväl som hus från 1700- och 1800-talet.

Naturmiljön runt Lagans meandrande är såväl norr som söder om staden av riksintresse, medan vattendraget inom staden utgör ett viktigt blått element tillsammans med kringliggande grönstruktur. Sjön Vidösterns norra stränder är med sitt läge ett annat blått element som är av stor betydelse för stadens identitet.

Värnamo som centralort i kommunen

Värnamo stad är centralort och största tätorten i kommunen. Över hälften av kommunens invånare bor i Värnamo stad och en stor del av utvecklingen i kommunen sker just där.

Värnamo i Jönköpingsregionen

Värnamo är den näst största kommunen i Jönköpingsregionen. Det strategiskt fördelaktiga läget gör kommunen till ett delregionalt centrum. Närheten till Växjö och Jönköping, såväl som närhet till Malmö, Halmstad, Göteborg och Helsingborg, gör att Värnamo har ett geografiskt mycket fördelaktigt läge.

Översiktsplanering

Översiktsplanering är ett viktigt verktyg i planering och utveckling av kommunens mark- och vattenresurser. Det är idag av särskild vikt att i hög grad nyttja översiktsplan och fördjupning av översiktsplanen, då de är viktiga verktyg i arbetet mot hållbar omställning.

Fördjupning av översiktsplanen

Fördjupningen av översiktsplanen syftar till att ge stöd i planering och utveckling av Värnamo stad, peka ut områden som kan utvecklas och bevaras samt skapa förutsättningar för utveckling i en långsiktigt hållbar riktning. Dess mål är att redogöra för preciserad bebyggelse-, mark- och vattenanvändning i Värnamo stad. Den är inte juridiskt bindande, men fungerar som en vägledning för Värnamos politiska styrning och kommunala verksamheter i beslutsfattande om staden. Den är en mer detaljerad och geografiskt mer avgränsad version av *Översiktsplan Mitt Värnamo 2035**, som antogs 29 maj 2019.

Varför en ny fördjupning av översiktsplanen?

Värnamo kommun har som mål att bli 40 000 invånare år 2035, vilket innebär ett ökat behov av bostäder, handel, samhällsservice och infrastruktur inte minst i Värnamo stad. Som en följd av klimatförändringar och global uppvärmning krävs ett ökat fokus på hållbar utveckling för att möta klimatmål och värna om vår omvärld. Värnamo stads utveckling behöver därmed ske med hållbarhet och klimatmål tydligt i åtanke och då krävs aktuella styrdokument som tar dessa aspekter i beaktande och på största allvar. Den fördjupning av översiktsplanen som idag är gällande för Värnamo stad antogs 2006 och anses idag i stora delar vara inaktuell. Det finns därmed behov av en ny, som motsvarar målen om hållbar utveckling.

Syfte

Syftet med fördjupningen av översiktsplanen är att vägleda i utvecklingen och planeringen av Värnamo stad. Värnamo stads fördjupning ska skapa förutsättningar för omställning till en långsiktigt hållbar stad och samtidigt bidra till ökad tillväxt och attraktivitet. Förtätning, hållbar markanvändning och omställning till hållbara trafikslag ligger i fokus för utvecklingen av planen.

Mål

Fördjupningen av översiktsplanens mål är att redogöra för preciserad bebyggelse-, mark- och vattenanvändning. Enligt *Översiktsplan Mitt Värnamo 2035* ska kommunens jordbruksmark och övrig tätortsnära natur i så stor mån som möjligt bevaras och ianspråktagande av mark ska ske ansvarsfullt och enbart om det är nödvändigt. Korta avstånd är en förutsättning för omställningen till hållbara trafikslag, som idag är av mycket stor vikt. Effektiv markanvändning istället för utbredning innebär kortare avstånd i staden och därmed ett bättre underlag för just hållbara trafikslag som gång-, cykel- och kollektivtrafik. Detta förutsätter även att vi bygger staden tätare, för att kunna göra plats för den ökande befolkningen. Det innebär en koncentration av bostäder, samhällsservice, handel och tjänster på en liten yta, vilket gör avstånden ännu kortare, och därmed potential att minska bilberoendet och ger förutsättningar för en mer attraktiv och hållbar stad.

Kontinuerlig översiktsplanering

Kommunfullmäktige ska en gång per mandatperiod ta ställning till planens aktualitet. Processen för kommunens översiktsplanering är uppdelad i tre faser. Den första fasen sker efter att planen har antagits eller aktualiserats. Under denna fas implementeras planen som vägledning i den fysiska utvecklingen av staden. Under den andra fasen inleds ett uppföljningsarbete, då kommunen analyserar planen och hur den har tillämpats, om nya behov eller förutsättningar har uppstått, och om den speglar rådande politisk vilja. Här finns också utrymme för medborgardialog. Den tredje fasen är reviderings- och beslutsfasen, där planen justeras och antingen aktualitetsförklaras eller, om behov finns, antas på nytt.

Miljökonsekvensbeskrivning

Enligt miljöbalken (MB) ska en kommun som upprättar en plan göra en strategisk miljöbedömning, om genomförandet av planen kan antas medföra betydande miljöpåverkan. Enligt plan- och bygglagen (PBL) ska dessutom planens konsekvenser tydligt framgå. Konsekvensbeskrivningen syftar till att beskriva projektet och dess troliga konsekvenser och har tagits fram parallellt med planförslaget.

* Text i kursiv stil anger namn på dokument.

Planprocessen

Till höger ser du en schematisk plan över de olika etapperna i planprocessen för att ta fram en fördjupning av översiktsplanen. Det inledande momentet i framtagandet av en fördjupning av översiktsplanen är enligt plan- och bygglagen att sammanställa ett samrådsförslag. Därefter går planen ut på ett avslutande formellt samråd och myndigheter såväl som allmänhet får möjlighet att lämna synpunkter på förslaget.

Förslaget bearbetas i enlighet med inkomna synpunkter och det nya förslaget ställs ut för granskning. Även under granskningstiden finns möjlighet att lämna synpunkter på förslaget och också en möjlighet att kontrollera hur kommunen har bedömt att tillgodose eller inte de synpunkter man gav under samrådet. Efter avslutad granskning måste kommunen avgöra om de synpunkter som har inkommit under granskningen föranleder att planförslaget bör justeras och om dessa revideringar är av så betydelsefullt slag att granskningen bör göras om. Om inte går planen vidare och kommunfullmäktige beslutar att anta planen, som efter tre veckors lång överprövandetid får laga kraft.

Samrådsförslaget är det första momentet enligt plan- och bygglagen, men det är vanligt att man innan detta upprättar ett program. Detta har varit fallet i Värnamo. Det inledande skedet i arbetet med fördjupningen av översiktsplanen för Värnamo stad har därmed varit programsamrådet. Läs mer om detta i avsnittet ”Programsamråd”.

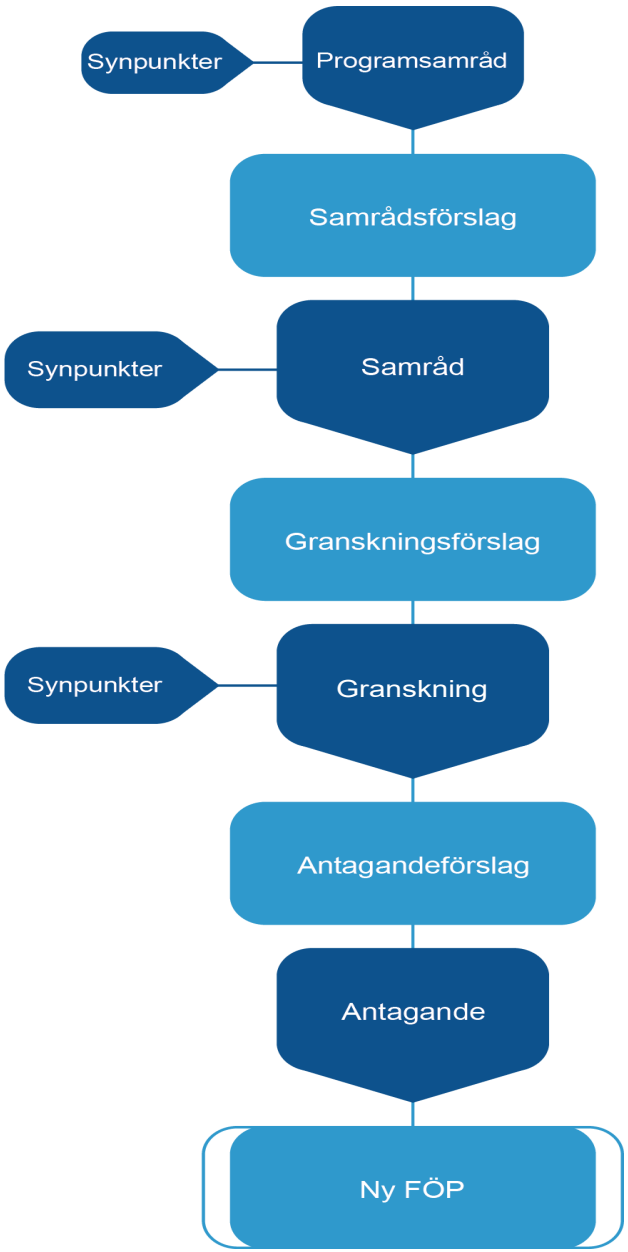

Värnamo stadshus.

Utgångspunkter

Kommunens mål är att vara 40 000 invånare år 2035. För att nå målet ska kommunen öka invånarantalet med cirka 6 000 personer till 2035. En betydande del av denna ökning förväntas ske i Värnamo stad. Värnamo kommun strävar efter att befolkningsökningen ska ske över hela kommunen, men den största delen kommer troligtvis att ske i Värnamo stad.

Här kan du läsa om ett antal utgångspunkter för fördjupningen av översiktsplanen, exempelvis *Översiktsplan Mitt Värnamo 2035* och stadsbyggnadsvisionen.

Prioriteringar utifrån *Översiktsplan Mitt Värnamo 2035*

Ett antal prioriteringar har formulerats utifrån *Översiktsplan Mitt Värnamo 2035*. Dessa prioriteringar ligger till grund för fördjupningen av översiktsplanens inriktning, utformning och innehåll.

Hållbart resande

När vi reser med hållbara transportslag i högre grad, minskar koldioxidutsläppen. Gång-, cykel- och kollektivtrafik fungerar bra i täta städer med korta avstånd och tar upp lite yta. För att fler ska ha möjlighet att resa med buss behöver stadsbusslinjenätet utvecklas, likaså gång- och cykelvägar.

Medborgardialog

Människor i staden har ofta kunskap om sina områden och sin stad som planerare inte har och att ta del av och nyttja denna kunskap gör att staden har möjlighet att utvecklas i en mer socialt hållbar riktning. Vi vill veta vad du tycker om Värnamos utveckling!

Effektiv och hållbar markanvändning

Det är viktigt att staden byggs tätare, för att natur och jordbruksmark runt Värnamo i hög grad ska kunna bevaras. En koncentration av bostäder, handel, tjänster och service innebär ett ökat underlag och kortare avstånd, vilket ger förutsättningar för en mer attraktiv och hållbar stad.

Bostäder

Bostäder i Värnamo ska ha god tillgänglighet för alla. Det ska finnas god tillgång till boende för äldre, såväl som grupp-, student- och servicebostäder.
Bostäderna ska ha närhet till kollektivtrafik och goda möjligheter att röra sig till fots och med cykel.

Näringsliv och arbetsplatser

En ökad befolkning kräver ett underlag av arbetstillfällen. Värnamos läge och roll som delregionalt centrum innebär goda möjligheter för näringslivsutveckling. Detaljhandeln ska lokaliseras till de centrala delarna av staden. Verksamheter som uppfattas som störande om de finns centralt, ska omlokaliseras till bättre lämpade lägen som ligger mer perifert.

Invånare i fokus

Värnamo kommun ska verka för att människors möjlighet till friluftsliv och motion beaktas i planering av Värnamo stad. Mötesplatser av varierade slag för spontan lek och rörelse ska finnas runtom i staden. Barn och ungdomars livsmiljö spelar en viktig roll för utveckling och hälsa. För att de ska tillgodose målgruppens behov behöver livsmiljöerna vara säkra, trygga och erbjuda stimulans och goda möjligheter för lek.

Stadsbyggnadsvision för Värnamo stad, antagen 28 februari 2019.

Stadsbyggnadsvisionen

”Värnamo kommun - den mänskliga tillväxtkommunen, 40 000 invånare 2035. Här finns möjligheter att växa som människa. Möjlighet till utbildning, attraktiva miljöer att vistas och bo i samt ett rikt kultur- och föreningsliv. Här räknas alla. Varje människa är en tillgång. Vi behöver mer mångfald, många olika kompetenser och erfarenheter som ska tas tillvara. En kommun där man kan påverka och vara delaktig i utvecklingen.”

Fördjupningen av översiktsplanen arbetas fram utifrån stadsbyggnadsvisionens principer. Visionen formulerar Värnamo stads utmaningar såväl som möjligheter och syftar till att skapa en enhetlig målbild, där kommunen utvecklas i en sammanhållen riktning. Stadsbyggnadsvisionen har resulterat i fem stadsbyggnadsprinciper för utvecklingen av Värnamo stad, som beskrivs till höger. Fördjupningen av översiktsplanen vidareutvecklar och använder dessa principer och blir ett strategiskt verktyg för att uppnå målbilden för Värnamo stad.

Blandad stad

Vi utvecklar det befintliga och kompletterar med nytt för att skapa variation. Visionen är att skapa en blandad stad som har många olika typer av värden och kvaliteter. I Värnamo stad blandas olika bostadstyper, upplåtelseformer, verksamheter, funktioner och konstnärliga uttryck. Stadsrummet befolkas av en blandning av människor, vilket sammantaget bidrar till att Värnamo är en socialt blandad stad.

Tätt och sammanhållet

Till år 2035 planerar vi både för mer innehåll och för fler människor i Värnamo stad. Enligt Värnamo kommuns vision bor det 40 000 invånare i kommunen år 2035. Stora delar av den befolkningstillväxten förväntas tillkomma i Värnamo stad och detta genom att främst utveckla stadens befintliga samhällsstruktur.

Attraktiva mötesplatser

När vi planerar, utvecklar och bygger Värnamo stad görs det med ambitionen att skapa, utveckla och aktivera fler offentliga rum. Värnamo stads offentliga rum är platser där människor möts, umgås och inspireras av varandra. Det är platser som präglas av öppenhet, funktion och betydelse.

Grön-blå stad

Gröna och blå element är en förutsättning för hållbar utveckling och ska inte undervärderas när vi planerar, utvecklar och bygger i Värnamo stad. Parker, medveten gatugrönska, gröna tak och gårdar stärker både staden som social arena och förbättrar klimatet i staden. Genom att investera i gröna och blå element kan Värnamo stads attraktivitet, platsvärde och på lång sikt även betalningsvilja för bostäder öka.

Hållbart resande

Vinsterna med hållbart resande är många. Det främjar hälsosammare och mindre fossilberoende livsstilar. Hållbart resande ska beaktas brett och med nya tankesätt. Ambitionen är att det år 2035 ska vara ännu lättare att resa hållbart i Värnamo stad.

Andra viktiga dokument

Plan för grönstruktur

Plan för grönstruktur beskriver utifrån *Översiktsplan Mitt Värnamo 2035* hur Värnamo stad ska utveckla sina gröna kvalitéer, med utgångspunkt i de tre hållbarhetsperspektiven: social, ekologisk och ekonomisk hållbarhet. Det är av vikt att ha en sammanhållen plan för grönstruktur för att Värnamo stad, såväl idag som i framtiden, ska vara en attraktiv och hållbar stad. Planen har som ambition att vara tillämpbar på all natur- och parkmark i Värnamo stad.

Plan för trafik

Plan för trafik kommer att bidra till visionen om Värnamo, den mänskliga tillväxtkommunen, 40 000 invånare 2035, genom att konkretisera hållbara, trygga, jämlika och jämställda pendlingsmöjligheter. Planen kommer att påvisa behovet av omställning till de hållbara trafikslagen gång, cykel och kollektivtrafik.

Plan för centrumutveckling

Plan för centrumutveckling utgår ifrån stadsbyggnadsvisionen och visar konkret på vad som behövs för att skapa en växande stadskärna som är trygg, hållbar och attraktiv.

Plan för bostadsförsörjning

Kommunen är skyldig att ha en plan för hur bostadsbyggandet och boendet i olika delar av kommunen ska utvecklas. Planen skapar förutsättningar för att alla i kommunen att leva i goda bostäder och för detta ändamål finns riktlinjer upptagna i planen.

Ny stambana

Värnamo är en av de kommuner som vid byggnation av ny stambana mellan Stockholm, Malmö och Göteborg ska få en station. Värnamo kommun verkar för att lokalisera stationen i ett perifert läge, öster om Bredasten.

Stationen, liksom ny stambana, är ett långsiktigt projekt som ännu är i planeringsstadiet, avhängigt de nationella planerna. Det går i dagsläget inte att med säkerhet säga om projektet blir av och i vilken utsträckning.

Övriga planeringsunderlag

Nedan listas de planeringsunderlag som legat till grund för utformningen av FÖP:en.

- *Rumslig potential - Värnamo stad* (Radar arkitektur, 2020)
- Lokaliseringsutredningar: Grundskola i Värnamo stad, Idrottsområde för inomhusidrott, Parkeringshus
- *Rätt tätt för Värnamo* (2020)

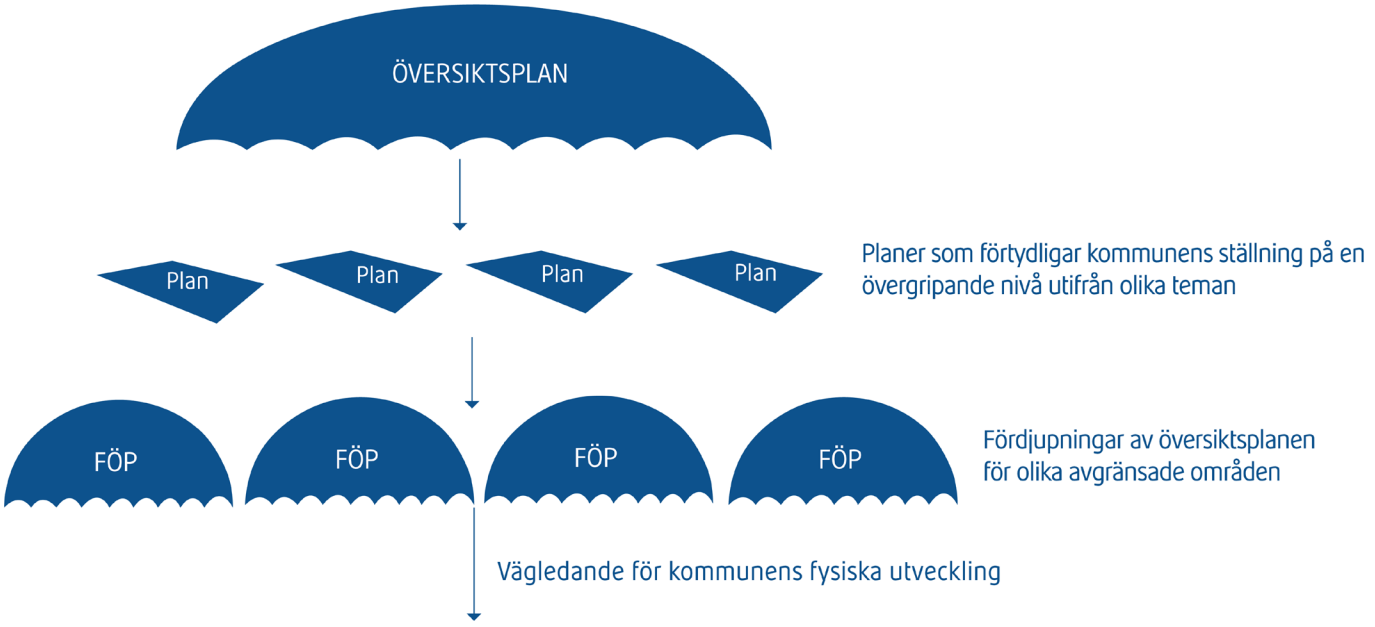

Illustrationen visar hur kommunens kommunomfattande *Översiktsplan Mitt Värnamo 2035* förhåller sig till övriga kommunala planer och fördjupningar av översiktsplanen. Det är dessa planer sammanlagt som ska vara vägledande för kommunens fysiska utveckling.

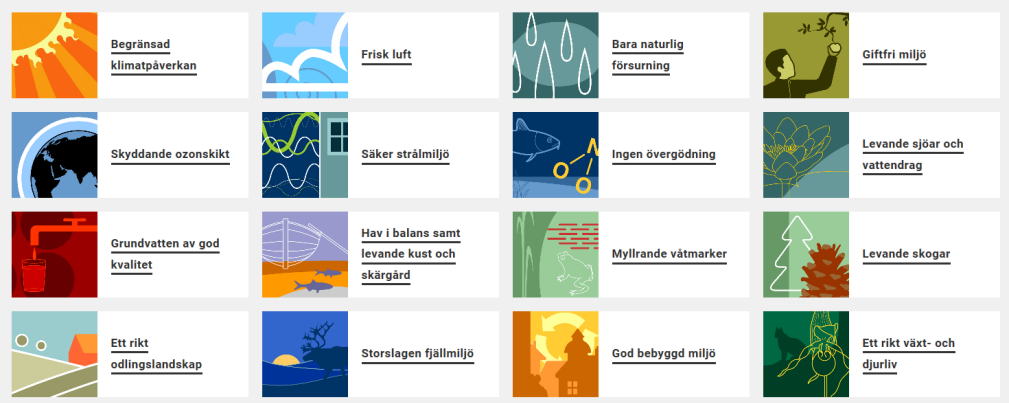

Riktlinjer och mål

Globala hållbarhetsmålen och Agenda 2030

Världens länder har antagit en agenda för hållbar utveckling: Agenda 2030. Den består av 17 mål som syftar till att avskaffa av extrem fattigdom, minska ojämlikheter och orättvisor, främja fred och rättvisa och att lösa klimatkrisen. Sverige ska enligt regeringen vara ledande i genomförandet av Agenda 2030.

Parisavtalet

Avtalet, som trädde i kraft 2016 och började gälla senast 2020 för alla världens länder, berör den globala temperaturökningen. Ökningen ska hållas långt under två grader, och helst stanna vid 1,5 grader.

Sveriges miljömål

Det svenska miljömålssystemet består av 16 miljökvalitetsmål, exempelvis begränsad miljöpåverkan, ett rikt odlingslandskap och ett rikt växt- och djurliv. Utöver miljökvalitetsmålen tillkommer även ett generationsmål: den omställning som behöver ske inom en generation för att det ska gå att uppnå målen. Generationsmålet är vägledande för miljöarbetet på alla samhällsnivåer.

Av de 16 mål som formulerats som Sveriges miljömål var det endast två av dem som uppnåddes till år 2020.Trots ett flertal program och dokument, exempelvis landsbygdsprogrammet, *Klimatklivet* och stadsmiljöavtalen är ansträngningen inte nog. Vi riskerar att förlora många arter, ekosystem och naturtyper.

Under 2017 beslutade riksdagen om nya klimatmål och en ny klimatlag. De åtgärder och styrmedel som nu är på plats i Sverige räcker inte för att nå riksdagens mål. De globala växthusutsläppen fortsätter att öka, trots att kraftfulla utsläppsminskningar i stället skulle behövas. Därför krävs kraftfullare åtgärder, både på nationell och på global nivå. Vi måste därmed ställa om till hållbar utveckling i Värnamo och Värnamo stads fördjupning av översiktsplanen grundas i ett behov av omställning till hållbara trafikslag samt förtätning för att bilberoendet ska minska.

Region Jönköpings läns mål

Regionen arbetar med tydliga hållbarhetsmål. Jönköpings län har som mål att senast 2050 bli ett plusenergilän, vilket innebär att länet ska producera mer förnybar energi än det förbrukar. Länsstyrelsen har som en del i detta arbete en klimat- och energistrategi.

Den regionala utvecklingsstrategin pekar ut vad som behövs för att Jönköpings län ska bli Sveriges mest hållbara, attraktiva och tillgängliga region till år 2035.

Fyra åtgärdsprogram har tagits fram av länsstyrelsen, som syftar till att stödja bland annat kommunerna till att uppnå de nationella miljömålen. Dessa program är *Vattnets miljömål, Hälsans miljömål, Minskad klimatpåverkan* och *Grön handlingsplan.*

Befolkningstillväxtens behov av bostäder och service under planperioden

Värnamo kommuns vision har ett tydligt tillväxtmål avseende befolkningen. Kommunen ska ha 40 000 invånare år 2035. Det är denna vision som fördjupningen av översiktsplanen har att förhålla sig till och har som mål att bidra till att möjliggöra. Även befolkningsprognosen visar en ökning till 2030, som dock ligger under den befolkningskurva som svarar mot kommunens vision.

Till största del förväntas befolkningstillväxten ske i Värnamo stad. Kommunens befolkningsutveckling har de senaste åren till mycket stor del skett i staden och det är mycket som talar för att denna trend kommer att hålla i sig fram till 2035. Under åren 2007-2017 skedde 83 procent av befolkningstillväxten i Värnamo stad. Om detta förhållande håller i sig, skulle det innebära att 2 880 av de 3 470 invånare som prognosen räknar med att befolkningen ska öka med fram till 2030, skulle bosätta sig i Värnamo stad. I Värnamo är hushållsstorleken (antal boende per bostad) 2,24 vilket skulle innebära att det fram till 2030 skulle behöva byggas 1 372 bostäder.

Utifrån kommunens vision ska befolkningstillväxten fram till 2035 vara 5 470 nya invånare. Av dessa förväntas 4 540 tillkomma i Värnamo stad och det skulle innebära att 2 026 nya bostäder skulle behövas byggas fram till år 2035. Följaktligen ska fördjupningen av översiktsplanen ta höjd för mellan 1 350 och 2 050 nya bostäder för att svara mot befolkningsprognosen respektive kommunens vision.

För att möjliggöra den prognostiserade befolkningstillväxten behövs, utöver bostäder, även service i form av förskolor, skolor, idrottshallar med mera byggas. Vad som ytterligare måste beaktas i efterkommande planering är att service bör lokaliseras i närheten av nya bostäder och därmed följa samma principer som råder för bostadsbebyggelse. En viktig aspekt av de faktorer som påverkar befolkningstillväxten, som också påverkar den fysiska planeringen, är tillgången på nya bostäder.

Avgränsning

Kartan nedan visar den geografiska avgränsningen för fördjupningen. Avgränsningen är baserad på fastighets- och tomtgränser samt naturliga gränser i landskapet.

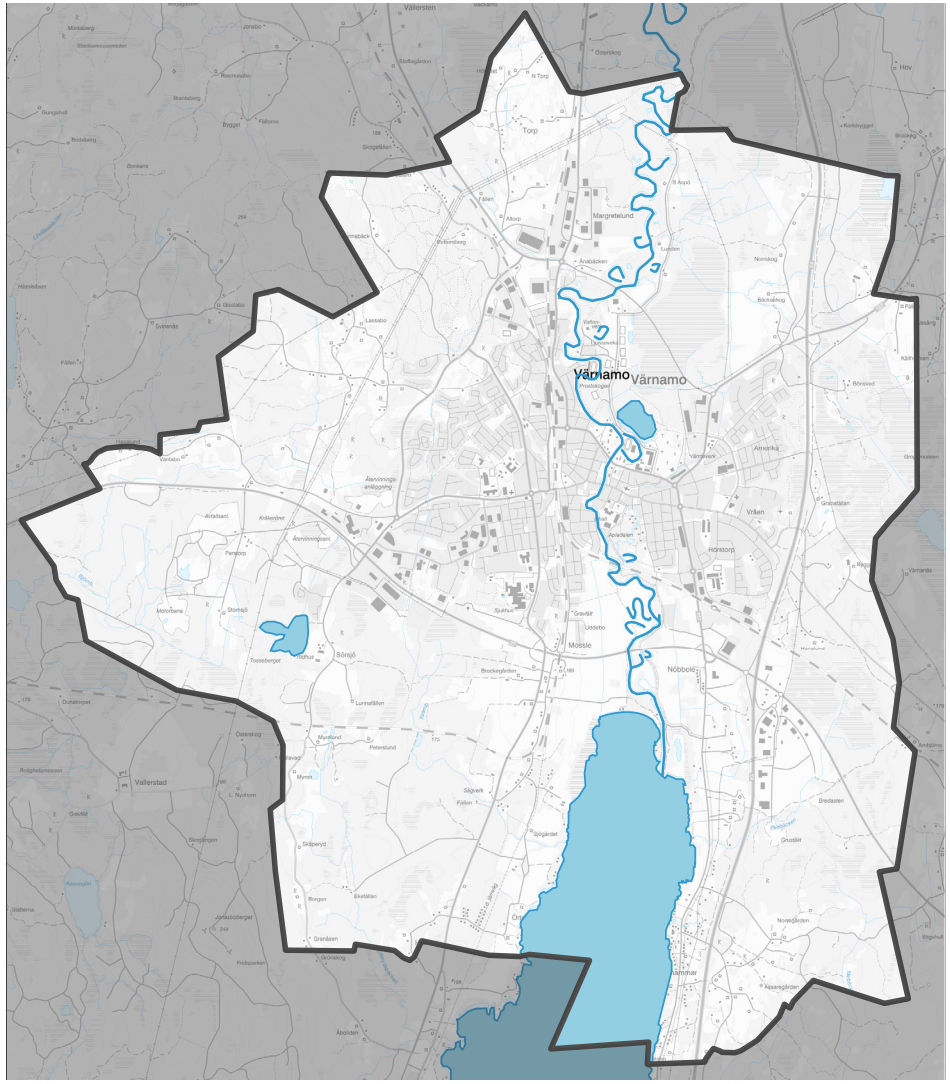

Omvärldens påverkan

Värnamo stads utveckling påverkas av en rad faktorer, som beskrivs här.

Klimat

Värnamo kommun, såväl som resten av Sverige och världen, står inför en stor utmaning. Perioder av torka, ökad nederbörd och värmeböljor kommer i allt högre grad att drabba vår omvärld och Värnamo kommun behöver rustas för att kunna hantera detta. Läs mer om klimatförändringar och Värnamo kommuns arbete med klimatanpassning och hållbar omställning under avsnittet ”Behov av hållbar omställning”.

Urbanisering

Allt fler människor bor i storstadsregionerna. Även om tillväxten står mer stilla på landsbygden sker tillväxt även där. Utvecklingen på landsbygden sker främst vid knutpunkter, pendlingsstråk och pendlingsorter eller i stationsnära lägen. I Värnamo kommun sker urbaniseringen främst i Värnamo stad. Över hälften av Värnamo kommuns invånare bor idag i Värnamo stad och det är också här den största delen av befolkningsutvecklingen sker. Tillväxten i Värnamo stad innebär ett ökat behov av bostäder, samhällsservice i form av skolor, vård, omsorg och kultur, infrastruktur samt arbetsplatser. Utvecklingen behöver ske hållbart och såväl grönstruktur i Värnamo stad som tätortsnära natur samt jordbruksmark behöver bevaras i hög utsträckning.

Ökad biltrafik

Enligt Trafikverkets prognos bedöms den totala bil- och lastbilstrafiken i Sverige att öka med upp till så mycket som 30 procent fram till år 2040. För att Värnamos befolkningstillväxt ska vara möjlig, och för att våra nuvarande trafiksystem ska fungera även för framtida befolkning, är det viktigt att hitta en balans mellan olika trafikslag. Hållbara alternativ är av stor vikt för att Värnamo stads invånare på ett smidigt och enkelt sätt även i framtiden ska kunna förflytta sig inom staden, medan en levande landsbygd förutsätter resor med bil. Utöver effektivitetsfrågan är hållbara trafikslag en förutsättning för att vi ska kunna nå klimatmålen om att Sverige år 2045 inte ska ha några utsläpp av växthusgaser. *Fördjupning av översiktsplanen för Värnamo stad* ska därmed verka för att gång-, cykel- och kollektivtrafik blir de enklaste valen vid såväl kortare som längre resor.

Åldrande befolkning

Folkhälsan har förbättrats och fortsätter att förbättras. Detta innebär att andelen äldre kommunmedborgare ökar. Över hela Sverige ses en stor ökning av gruppen 65+ som kommer att öka med 16 procent under perioden 2016-2026. Det innebär dock inte ett i hög utsträckning ökat behov av äldreomsorg eller särskilt boende. Detta på grund av att den tekniska och digitala utvecklingen, tillsammans med bättre medicin och sjukvård, har lett till att behovet av äldreomsorg inte ökar, utan faktiskt minskar. Samtidigt är det av vikt att balansera utvecklingen med ökad inflyttning, då gruppen av äldre i de allra flesta fall inte är förvärvsarbetande. Inflyttningen innebär möjligheter till en mer attraktiv kommun, eftersom fler invånare innebär såväl bättre underlag för kultur, fritid och nöjen som underlag för rekrytering till näringslivet.

Segregation

Enligt Hyresgästföreningens rapport från 2018 ökar mångfalden i Sverige, medan segregationen på det stora hela minskar. Värnamo kommun har en mångfald som speglar genomsnittet i landet. 22 procent av Värnamo stads invånare är utrikes födda. Samtidigt är kommunen mindre segregerad än genomsnittet i Sverige. Detta innebär att mångfalden är relativt jämnt fördelad över staden. Segregationen i Värnamo minskade mellan 2005 och 2015. Värnamo låg 2015 på plats 201 av Sveriges 290 kommuner, där plats ett hölls av den kommun som var mest segregerad. Det innebär dock inte att arbetet med att skapa en mindre segregerad stad är över. Värnamo stad behöver fortsätta att beakta integration i stadsplaneringen, exempelvis genom att bryta barriärer och arbeta mer med de hållbara trafikslagen gång, cykel och kollektivtrafik, då socioekonomiskt svaga grupper i högre grad nyttjar dessa trafikslag.

Behov av hållbar omställning

De klimatförändringar vi idag ser konsekvenserna av kommer med tiden att innebära större problem. Extrema väderhändelser, längre och kraftigare värmeböljor samt perioder av torka är att vänta och kommer i hög utsträckning att påverka Värnamo kommun. Torkan under sommaren 2018 resulterade i skogsbränder, ökade hälsoproblem och sjunkande grundvattennivåer. Såväl jord- som skogsbruk drabbades hårt över stora delar av Sverige. Här kan du läsa om Värnamos utmaningar när det kommer till omställning och klimatanpassning samt klimat- och hållbarhetsmål som påverkar och formar Värnamos utveckling.

Klimatanpassning

Värnamo stad behöver rustas för att kunna hantera klimatförändringar såsom torka, värmeböljor och extrem nederbörd. Utifrån ovan nämnda klimatförändringar arbetar Värnamo kommun med klimatanpassning på olika sätt. I *Översiktsplan Mitt Värnamo 2035* finns ställningstaganden som behandlar klimatanpassning, likaså tar flera andra planer det i beaktning. *VA-plan*, *Plan för grönstruktur* och *Plan för Värnamo kommuns miljöarbete* behandlar alla klimatanpassning. Nya utmaningar inom klimatanpassning har under senare tid uppstått och idag saknas till viss del lämpligt kommunalt underlag. Ett ställningstagande i *Översiktsplan Mitt Värnamo 2035* är därmed att kommunen ska ha ett aktuellt, klimatanpassat planeringsunderlag för kommunens bebyggelseutveckling.

Klimatpåverkan

Värnamo kommun har precis som övriga kommuner ett stort arbete framför sig. Utöver att anpassa bebyggelse och samhälle efter ett förändrat klimat, krävs att vi som kommun aktivt arbetar med att motverka förändringarna. Hållbara trafikslag, bebyggelse i stråk och förtätning är tre exempel på hur Värnamo kommun arbetar med omställningen i den fysiska planeringen av Värnamo stad. Förtätning och hållbara trafikslag går hand i hand. En tätare bebyggelse innebär en mer effektiv markanvändning och kortare avstånd, vilket innebär bättre möjligheter till gång- och cykeltrafik. Bebyggelse i tydliga, välplanerade stråk innebär ett större underlag för kollektivtrafik. Redan idag har 70 procent av invånarna i Värnamo kommun tillgång till kollektivtrafik med minst 15 dubbelturer per dygn, medan 37 procent har tillgång till service på gångavstånd. Detta innebär att vi har kommit en bit på vägen, men vi har fortfarande ett stort arbete framför oss. Vid planering, byggnation och ombyggnation bör kommunen verka för minskade transporter, goda energilösningar och materialval för att ett långsiktigt samhälle ska vara nåbart.

Hållbarhetsbegreppet

Begreppet hållbarhet behandlar inte enbart ekologisk hållbarhet, som nämnts i tidigare avsnitt. Begreppet omfattar även social och ekonomisk hållbarhet. För att Värnamo stad ska vara och förbli en hållbar stad krävs fokus på alla tre hållbarhetsaspekterna.

Ekologisk hållbarhet

Den ekologiska aspekten berör ekosystem och klimat. Vi måste hushålla med de resurser vi har och arbeta för att bevara ekosystem och biologisk mångfald för framtida generationer.

Social hållbarhet

För att en stad ska vara socialt hållbar krävs att dess invånare har lika möjligheter och tillgång till service, arbete och utbildning, så kallade ”hårda värden”, men även ”mjuka värden” som jämställdhet, jämlikhet och rättvisa. Dessa utgångspunkter beskrivs mer ingående i kommunens övergripande översiktsplan. Sedan denna antogs har barnkonventionen blivit svensk lag. Detta kommer att påverka och ska beaktas i kommunens efterkommande planering.

Ekonomisk hållbarhet

Den ekonomiska aspekten handlar om hushållning med resurser, såväl som varsam och hållbar tillväxt.

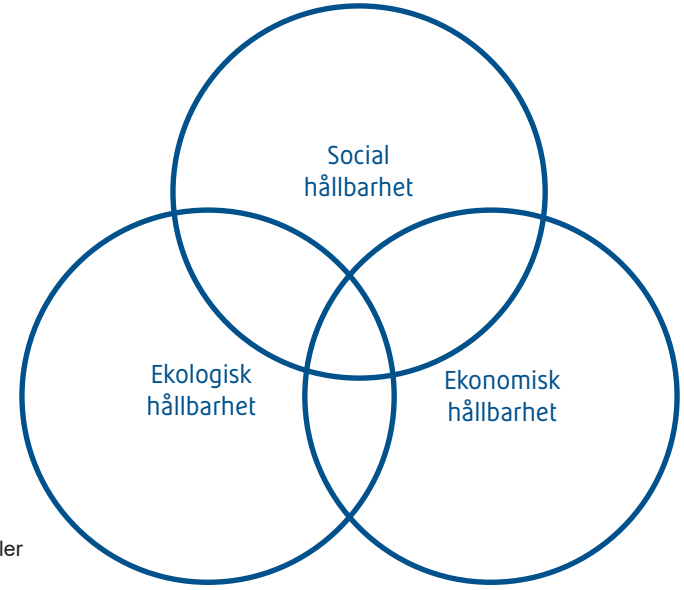

Illustrationen visar hur de tre hållbarhetsdimensionerna förhåller sig till varandra för att uppnå en hållbar utveckling.

Programsamråd

Det inledande steget i programskedet har varit att ta fram ett programunderlag. Underlaget presenterades för invånare såväl som politiker samt tjänstepersoner och utgjorde möjlighet att lämna synpunkter och ta del av information om översiktsplanering. Programsamrådet hölls från 12 augusti till 11 oktober 2019. Efter programsamrådet har programunderlaget utifrån insamlade synpunkter reviderats till ett slutgiltigt program. Här beskrivs hur arbetet har gått till.

Enkäter

Två enkäter har i samband med programsamrådet tagits fram: en fokuserade på nuvarande kvalitéer, en på hur staden kan utvecklas. Dessa enkäter har funnits tillgängliga på Värnamo kommuns webbplats samt delats ut under dialogtillfällen.

Aktivering av offentliga ytor

Under perioden har fyra offentliga ytor aktiverats: grönkilen vid Sveavägen, Egnahemsparken, SAJO-fastighetens framsida och Tre liljors parkering. Platserna försågs med skyltar, sittplatser och odlingslådor. Skyltarna innehöll utöver förslag på vad som skulle kunna ske på platsen, även länkar och QR-kod till Värnamo kommuns webbplats, där enkäter och ytterligare information fanns tillgängligt.

Mötestillfällen

Den 23 augusti fanns samhällsplanerare på Kyrktorget och samlade in synpunkter från invånare. På platsen fanns en fyra gånger fyra meter stor markkarta, där allmänheten bjöds in att placera 3D-modeller av bebyggelse på platser de själva valde. Syftet var att se var samt vilken typ av bebyggelse man vill se i Värnamo stad och visa på att förtätning är ett möjligt alternativ.

Vernissage

I mitten av oktober avslutades programsamrådet i stadshusets foajé. Resultatet av enkäter visades upp och de tre scenarierna, som arbetats fram utifrån alternativen som beskrivits i programunderlaget, presenterades.

Aktivering av grönkilen vid Sveavägen.

Aktivering av Tre liljors parkering.

Vernissage i stadshusets foajé.

Scenarier

I programunderlaget som ligger till grund för denna FÖP presenterades tre alternativ för stadens utveckling. Dessa var ”Förtätning och viss utbyggnad”, ”Utbyggnad och viss förtätning” samt ”Utbyggnad i satelliter och viss förtätning”. Dessa alternativ har under programsamrådet utvecklats till tre scenarier för Värnamo stads framtid: ”Sammanhållna Värnamo”, ”Värnamos byar” och ”Villastaden Värnamo”.

Sammanhållna Värnamo

Värnamo stad förtätas till en tät, blandad stad. Stadens grönytor och mötesplatser bevaras i hög grad, men vissa ytor behöver bebyggas. Den täta staden gör det lätt för människor att förflytta sig inom staden med gång-, cykel- och kollektivtrafik. Kringliggande naturmiljöer kan i hög utsträckning bevaras.

Villastaden Värnamo

Värnamo stad förtätas i viss mån, men den främsta utvecklingen sker utanför nuvarande tätorts-utbredning. Staden växer i stor utsträckning genom bebyggelse av småhus. Tätortsnära natur samt jord- och skogsbruksmark bebyggs. En mer utbredd stad innebär för många längre avstånd till service, tjänster och handel. Småstadskaraktären bevaras och möjligheten till eget boende med trädgård är stor.

Värnamo byar

Ny bebyggelse sker genom kompletterande bebyggelse i kringliggande byar, medan Värnamo stad förtätas i mindre grad. Byarna utvecklas och befolkningen ökar, men för service, tjänster och handel krävs resor in till Värnamo stad. Natur- och friluftsliv blir mer tillgängligt för boende i byarna eftersom avståndet ut i naturen är litet.

Villastaden Värnamo

Sammanhållna Värnamo

Värnamo byar

Slutgiltigt scenario

Strukturbilden

Ett slutgiltigt scenario har arbetas fram utifrån de tre scenarierna och inkomna synpunkter under plansamrådet. Du kan läsa om det slutgiltiga scenariot i del 2: Framtidsbild.

Framtidsbild

I det här avsnittet kan du läsa om målbilden för utvecklingen av Värnamo stad, den strukturbild som presenterar den principiella utvecklingen.

Framtidsbild

Utifrån inkomna synpunkter under programsamrådet har ett slutgiltigt scenario för Värnamo stads utveckling arbetats fram. Du ser scenariot, i form av en strukturbild, till höger. Värnamo stad blir en tät, blandad stad som möjliggör att en hög andel av stadens resor sker med gång, cykel och kollektivtrafik. Den täta staden innebär att fler har möjlighet att nyttja stadens utbud av fritidsaktiviteter, rekreation, kultur och service, vilket innebär att färre resor behöver ske med bil inom staden. Det ökade fokuset på hållbara trafikslag innebär att fler av stadens invånare, såväl olika åldersgrupper som socioekonomiska grupper, kan röra sig fritt i staden. Detta innebär att Värnamo stad blir en mer socialt blandad och integrerad stad. Det hållbara Värnamo skapar också goda möjligheter för fler att resa hållbart inom regionen, vilket bidrar till en förstorad arbetsmarknadsregion och en mer sammanhållen Jönköpingsregion.

Stadens centrum blir mer attraktivt för såväl handel och service som upplevelser och tjänster. Fokuset på hållbara trafikslag och förtätning innebär även att stadens omland, som utmärks av öppna jordbrukslandskap, byar med ett småskaligt kulturlandskap, Vidösterns strandlinjer samt skogs- och naturområden, i större grad kan sparas från exploatering. Detta kommer stärka stadens identitet då den tätortsnära naturen och det öppna jordbrukslandskapet utgör en betydelsefull del av vad som gör Värnamo stad unikt.

Strukturbild

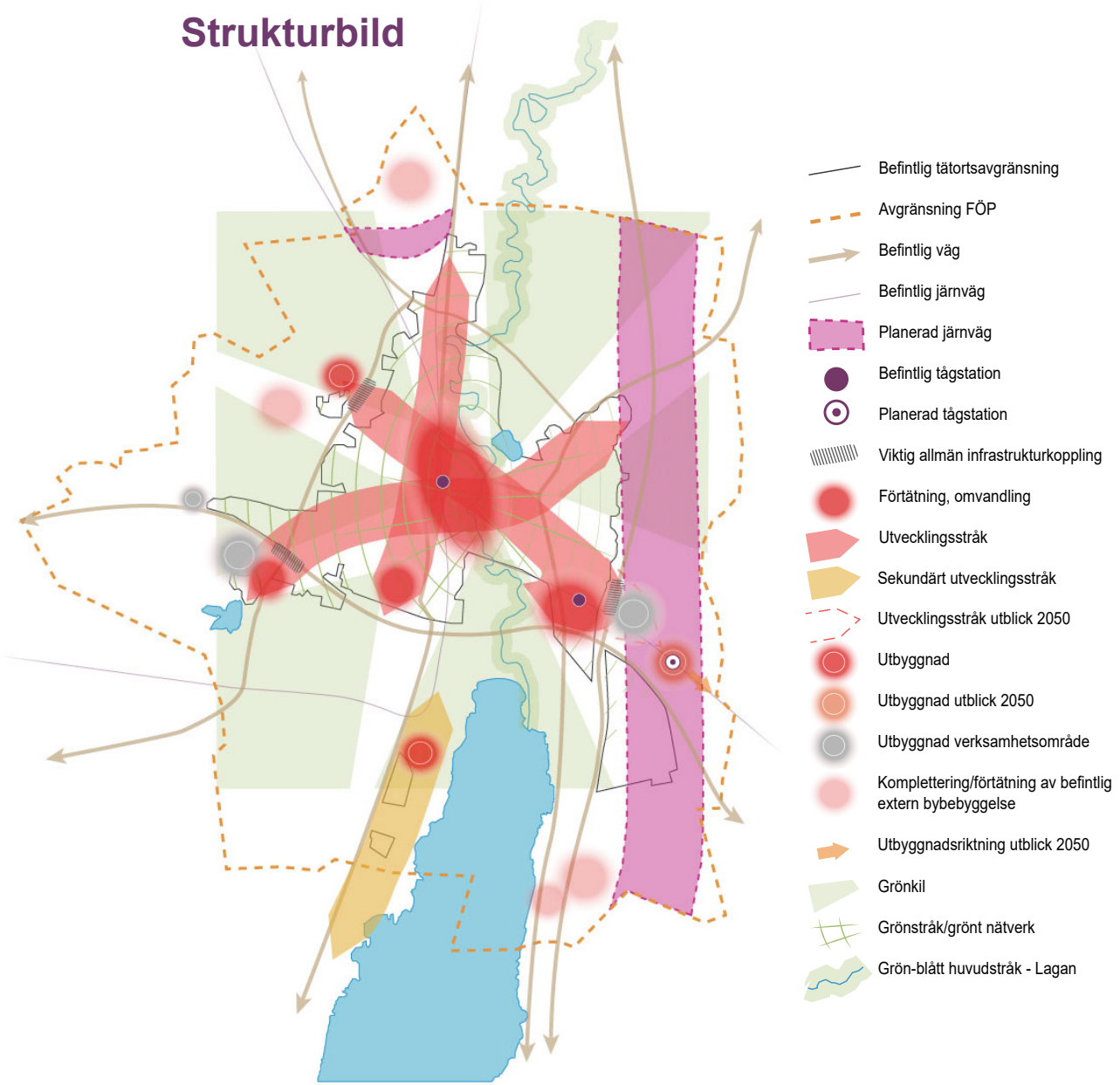

STRUKTURBILD

Strukturbilden visar i stora drag hur stadens och dess omlands utveckling föreslås ske, avseende bebyggelse, grönstruktur samt infrastruktur. Bilden syftar inte till att visa på några exakta lokaliseringar, utan på hur staden principiellt ska utvecklas i stråk och i stor grad inom nuvarande tätorstutbredning.

Förtätning

En stor del av Värnamo stads utveckling behöver ske genom förtätning av nuvarande bebyggelse. Detta för att en tät stad genererar flera olika nyttor. Bland annat innebär förtätning en möjlighet att nyttja befintliga investeringar i infrastruktur på ett bättre sätt och genom en mer effektiv markanvändning kan man spara jungfrulig mark i stadens omland från exploatering. En koncentration av bebyggelseutvecklingen sker centralt och kring Rörstorps station.

Omvandling

Staden ska också utvecklas genom omvandling. Centralt belägna verksamhetsområden ska långsiktigt, stegvis och i samverkan omvandlas till blandad bebyggelse. Bostäder och service föreslås införlivas i områdena successivt och verksamheter som inte är förenliga med blandad bebyggelse föreslås utlokaliseras till verksamhetsområden i stadens utkanter. Omvandling föreslås bland annat ske vid Silkesvägen.

Tre utvecklingsstråk

Strukturbilden innehåller tre utvecklingsstråk som redovisas som röda fält i strukturbilden. Bebyggelseutvecklingen ska i så stor utsträckning som möjligt samlas till utvecklingsstråken. Detta bland annat för att underlaget för de hållbara trafikslagen ska bli så stort som möjligt.

- Stråket nord-syd avslutas vid sjukhusområdet söderut, vilket i framtiden möjliggör för att både välja en mer sydvästlig utbyggnadsväg eller en utmed Åminnevägen. I norr kommer utvecklingen i hög grad att behöva beakta vattenskyddsområdet för Ljusseveka.
- Stråket nordväst-sydväst fångar in utbyggnaden vid Ekenhaga och i sydost en ny stadsdel vid Rörstorpstationen.
- Sydvästliga-nordöstra stråket omfattar utbyggnaden av verksamhetsområde vid Sörsjö/Vitarör, men även en viss utveckling av bostäder. I nordost föreslås ingen utbyggnad.

Utbyggnad

Det är av stor vikt att utbyggnaden sker i förlängningen av utvecklingsstråken, för att möjliggöra för hållbara trafikslag och för att hålla nere avstånden. Vidare sker inte utbyggnad i alla utpekade utbyggnadsriktningar samtidigt utan kommunen bör prioritera utbyggnaden för att uppnå tillräcklig växtkraft för respektive område.

I strukturbilden redogörs för utbyggnad inom planperioden, fram till 2035, med röd och grå färg. Bilden redogör för en mindre utbyggnad norr om Ekenhaga och till viss del i Halmstadsvägens förlängning mot Sörsjön. Störst prioritet bör utbyggnad vid Rörstorps station, på båda sidor av Malmövägen ges. De grå symbolerna redogör för utbyggnaden av verksamhetsområden i staden. De visar på en utbyggnad av Vitarör västerut, Hornaryd söder om väg 27 och öster om E4.

Omland

I stadens omland finns tre byar, Alandsryd, Torp och Hjälshammar, som påverkas starkt av den utveckling som sker i staden. Dessa är attraktiva boendemiljöer och kommunen ser positivt på en viss bebyggelsekomplettering. Byarna har mycket gemensamt, men det är även en hel del som skiljer dem åt. Utvecklingen ska ta hänsyn till byarnas specifika förutsättningar.

I strukturbilden symboliseras byarna av ljusröda cirklar.

Sekundärt utvecklingsstråk

Utmed sjön Vidösterns västra strand finns en rad olika bebyggelsegrupper ner mot Åminne, där det planeras för utveckling. Närmst finns Helmershus som ska ses som en del av staden och som långsiktigt kan komma att byggas samman med staden.

Syftet med det sekundära utvecklingsstråket är att särskilja utvecklingen här med annan utveckling i stadens omland. Detta för att bidra till att åstadkomma en så attraktiv och hållbar utveckling av Vidösterns västra strand som möjligt. Bland annat genom att i så stor grad som möjligt ta till vara på cykelavståndet till staden och den cykelväg som planeras utmed den före detta banvallen, att redan gjorda investeringar i vatten och avlopp nyttjas och framför allt att marken används på ett så effektivt sätt som möjligt i syfte att på lång sikt uppnå en blandad bebyggelse och tillräckligt underlag för att möjliggöra för service och kollektivtrafik. I strukturbilden symboliseras det sekundära utvecklingsstråket av ett orange stråk.

Mobilitet
Värnamo stad behöver bli mer hållbar i sitt resande och ett stort fokus läggs därför på de hållbara trafikslagen gång, cykel och kollektivtrafik.

Utveckling av bebyggelse och mobilitet sker i nära relation, i syfte att underbygga omställning till hållbart resande.

Grönstruktur
I den hållbara och därav täta staden har grönstruktur en viktig roll. Tät bebyggelse innebär att grönstrukturen kan behöva ta nya former för att kunna finnas i tillräcklig utsträckning. Gröna tak, gröna väggar och alléer bildar tillsammans med stadsparker, grönstråk och mindre grönytor ett grönt nätverk som gynnar såväl oss människor som den biologiska mångfalden.

Grönstrukturen i strukturbilden symboliseras av sex gröna kilar och av ett grönt nätverk. Utöver nätverket utgör Lagan med strandområde stadens huvudsakliga gröna stråk.

De blå strukturerna utgörs av sjön Vidöstern, Prostsjön och Sörsjön. De gröna och blå elementen bjuder in naturen till staden och skänker medborgarna rekreation och återhämtning.

Utblick 2050
Strukturbilden redogör för önskad utveckling fram till 2035, men innehåller även en utblick mot 2050.

Detta möjliggör för kommunen att på längre sikt planera, men även ger en god planberedskap, som i en föränderlig värld kan vara bra att ha.

Utblicken visas i strukturbilden med streckade linjer samt orange färg och pekar framförallt på en möjlig utbyggnadsriktning öster om E4. Utbyggnaden är beroende av när och om det byggs en ny stambana, där Värnamo blir en av de kommuner som beräknas få en station. Innan järnvägen börjar byggas är riktningen inte att föredra ur ett strategiskt perspektiv.

Norr om staden föreslås ett triangelspår och en viss möjlighet till rangering tillkomma. Detta syftar till att möjliggöra och öka förutsättningarna för att transportera gods på järnväg samt som en följd av att den centralt belägna rangeringsmöjligheten (järnvägsspår) föreslås bebyggas under planperioden.

För en del av de centralt belägna verksamhetsområden som föreslås omvandlas, behövs ett mer långsiktigt förhållningssätt. Därav förläggs dessa till utblick 2050.

Strukturbildens koppling till plankartan
Strukturbilden och dess principer genomsyrar hela fördjupningen av översiktsplanen och blir särskilt tydlig i mark- och vattenanvändningskartan.

I mark- och vattenanvändningskartan redogörs för den utveckling som föreslås under planperioden fram till 2035.

Utvecklingsteman

Det här avsnittet är uppdelat i teman för Värnamo stads utveckling. Hela staden behandlas i respektive tema och hanterar aspekter som trafik, natur och bebyggelse. Avsnittet inleds med mark- och vattenanvändningskartan, som sammanfattar Värnamo stads utveckling.

1. Bebyggelseutveckling
2. Arkitektur, kultur och kulturmiljövärden
3. Skola, omsorg och sociala värden
4. Trafik och omställning
5. Natur, rekreation och miljö
6. Jord- och skogsbruksmark
7. Klimatanpassning och naturolyckor
8. Risk, hälsa och säkerhet
9. Teknisk försörjning

Mark- & vattenanvändning

Kartan sammanfattar planförslaget och visar på föreslagen utveckling i Värnamo stad under planperioden, fram till 2035.

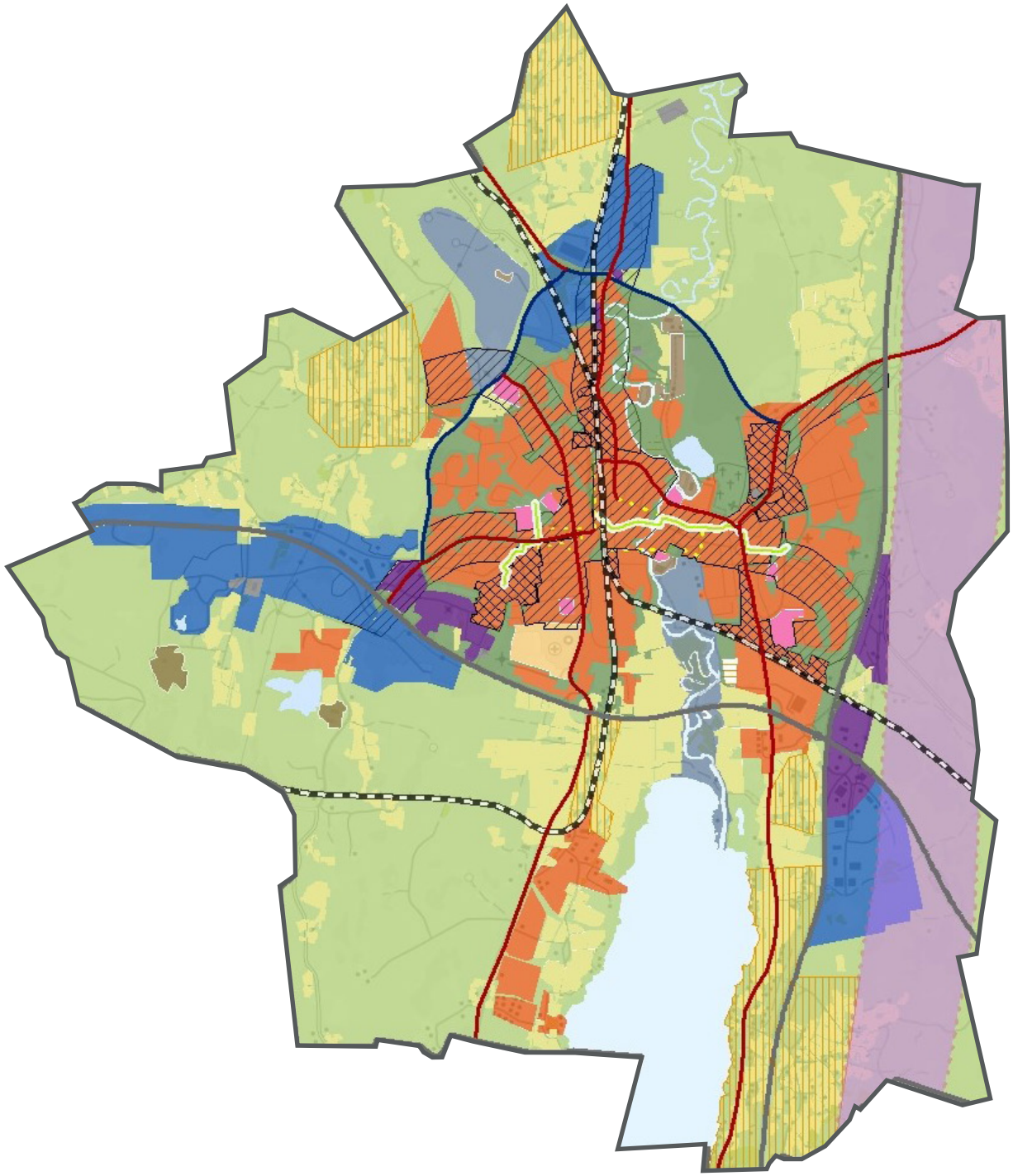

Teckenförklaring

Fortsatt blandad bebyggelse
- Avser bostäder i olika former och verksamheter som inte är transportintensiva eller störande för omgivningen.

  Kan komma att kompletteras eller omvandlas för att uppnå mer markeffektivt nyttjande och mer blandning.

Fortsatt byutveckling
- Avser småskalig förtätning och utbyggnad av byar i Värnamo stads omland. Kompletteringar ska ske i enlighet med nuvarande bystruktur och efter rådande landskapsliga förutsättningar. Det är viktigt att utvecklingen är förenlig med eventuell jord- och skogsbruksnäring på platsen.
- Byutveckling avser följande byar; Torp, Hjälshammar och Alandsryd.

Fortsatt verksamhetsområde
- Avser områden för verksamheter som inte är förenligt med bostadsändamål och som kräver skyddsavstånd.

Fortsatt verksamhets- och handelsområde
- Avser omgivningsstörande verksamheter. Område är framför allt avsatt för ytkrävande verksamheter och transportintensiva verksamheter.
- Beroende på lokalisering i staden kan dessa kompletteras eller omvandlas.

Fortsatt stadskärna
- Avser Värnamo stads centrum med blandad bebyggelse, hög koncentration av handel, service och tjänster. Stadskärnan ska vara den starkaste handelsplatsen och ny detaljhandel, dagligvaruhandel, diverse service, tjänster, café och restauranger ska koncentreras till stadskärnan.
- Bebyggelsen inom stadens mest centrala lägen ska ha stadsmässiga kvalitéer och utformningen av gator, torg och parker ska ges särskild omsorg. Vid utveckling och förtätning av stadskärnan ska hänsyn tas till nuvarande stadsbild, formspråk, arkitektur och kulturvärden.

Fortsatt centrumbildning
- Avser platser som utgör mindre handels- och servicenoder i staden med tyngdpunkt på offentlig verksamhet. Centrumbildningens huvudsakliga funktion är som mötesplats i staden.

Förtätning
- Avser ny bebyggelse inom nuvarande tätortutbredning och framför allt till stadskärnan, till utpekade förtätningsstråk och till övriga strategiska platser. Primärt lokaliseras ny bebyggelse till redan ianspråktagna och hårdgjorda ytor.
- Ny bebyggelse ska bidra till att uppnå en för området lämplig blandad bebyggelse, ökad attraktivitet, trygghet och närhet. Hänsyn ska tas till befintlig bebyggelse, formspråk, arkitektur och kulturvärden.

Omvandling
- Avser områden som idag används till verksamheter, markanvändning som långsiktigt ska ges ny användning med blandad bebyggelse. Vid utveckling ska hänsyn tas till befintlig bebyggelse, arkitektur, kulturvärden.

Sjukhus
- Avser Värnamo sjukhus, länsdelssjukhus. Sjukhuset har en central roll i såväl Värnamo kommun som kringliggande kommuner. Sjukhuset är stadens största arbetsplats som tillsammans med godsleveranser, besökande med mera kräver väl fungerande infrastruktur.

Grundskola
- Avser grundskolor i olika storlek och sammansättning, såväl låg- och mellanstadieskolor som högstadieskolor.

Teknisk försörjning
- Avser tekniska försörjningsanläggningar av större, allmän betydelse för Värnamo stads utveckling. Pålslunds reningsverk, Ljusseveka drickvattenverk och ställverk.

Fortsatt grönstruktur
- Avser parker och övriga grönytor inom nuvarande tätortsutbredning.
- Stadens grönytor ska vara sammankopplade i ett nätverk och uppfylla stadens invånares behov av olika ekosystemstjänster.

Komplettering av grönstråk
- Avser områden och kopplingar som är viktiga för att uppnå och förstärka stadens gröna nätverk. När ny blandad bebyggelse planeras ska även ny grönstruktur planeras och när staden förtätas och omvandlas ökar betydelsen av stadens grönstruktur och gröna kopplingar.

Fortsatt natur
- Avser diverse naturmiljöer inom fördjupningens avgränsning. Naturmiljöerna finns utanför nuvarande tätortsutbredning och kan i och med sin närhet till staden förväntas inneha såväl sociala som ekologiska värden.

Fortsatt natur med utökad användning
- Avser naturområden som försetts med en funktion. Exempelvis camping.

Fortsatt fritids- och friluftsområde
- Avser naturområde med en hög grad av tillrättaläggande och service för att underlätta naturvistelse och rörelse. Exempelvis elljusspår, toalett och parkeringsplats.

Fortsatt sportområde
- Avser större sportanläggningar. Anläggningen riktar sig till både kommunens och stadens invånare.

Fortsatt jordbruksmark
- Avser brukningsvärd jordbruksmark inom fördjupningens avgränsning. Omfattar såväl åker som betesmark. Inom avgränsningen finns stora ytor med ur kommunperspektiv värdefull jordbruksmark som ska beaktas vid planering och

endast i undantagsfall, för att tillgodose samhällsintresse om detta behov inte kan tillgodoses genom att annan mark tas i anspråk.
- Av betydelse för livsmedelsförsörjning och ur ett landskapsbildsperspektiv.

Fortsatt produktionsskog
- Stora ytor inom avgränsningen täcks av skogsmark. Områdena har i och med sin närhet till staden ett rekreativt värde.

Väg
- Avser större vägar. E4:an och Väg 27, samt Ljussevekaleden och Gröndalsleden. Dessa vägar ramar in Värnamo stad samt är viktiga infrastrukturella kopplingar till såväl övriga delar av kommunen och regionen som resten av Sverige.

Infartsväg
- Större väg som leder in i Värnamo stad. Vägens hela dragning visas som infartsväg i kartan.

Järnväg
- Kust- till kustbanan, samt NHJ-banan

Planerad järnväg
- Värnamo är en av de kommuner som vid anläggande av den framtida nya stambanan som ska knyta ihop Stockholm, Malmö och Göteborg får en station. Stationen kommer att placeras externt. När och om bebyggelsen sker är idag osäkert.

Bebyggelseutveckling

En tät stad har många nyttor. Avstånden minskar, underlaget ökar för hållbara trafikslag och stadsnära natur-, jord- och skogsbruksmark kan bevaras. Förtätning och omvandling är viktiga verktyg i ett tätare Värnamo, medan en ökad blandning av verksamheter, tjänster och upplåtelseformer innebär bättre möjligheter för möten mellan människor samt ökad trygghet. Befintliga kvalitéer kan säkras, medan nya skapas.

För att ge plats för nya invånare finns även ett visst behov av utbyggnad. Den utbyggnad som sker förläggs i strategiska lägen för att tillskapa god tillgänglighet till hållbara trafikslag.

BEFOLKNINGSUTVECKLINGENS BEHOV AV BOSTÄDER OCH SERVICE

Befolkningen väntas öka i Värnamo stad och kommunens prognoser, planer och visioner visar entydigt på detta. Behovet bedöms vara 1 500-2 000 nya bostäder och service motsvarande en befolkningsutveckling på drygt 3 000 nya invånare.

Då planens huvudsakliga princip är att vi ska växa inifrån och ut, framförallt inom nuvarade tätortutbredning, betyder det att nya bostäder till stor del kommer att lokaliseras till befintlig bebyggelse. Principen om förtätning kommer att innebära ett ökat underlag och tryck på bland annat befintlig infrastruktur och service. Detta kommer att medföra kapacitetshöjande åtgärder på infrastruktur såsom VA-system och grönområden, men även att ny service såsom förskola och skolor måste införlivas i befintlig bebyggelse.

Förtätnings- och omvandlingsprojekt innehåller ofta färre bostäder än rena utbyggnadsprojekt. De är även svåra att styra både avseende lokalisering och tid, då de ofta är avhängiga flera aktörer och då de ofta berör många allmänna intressen.

För att uppskatta huruvida planförslaget i tillräcklig omfattning möjliggör för befolkningstillväxten och lite till, görs en uppskattning kring ett antal förslag som planen tar upp.

MÖJLIG UTVECKLING

Ny stadsdel

Stadens nya stadsdel föreslås placeras mellan kust-till kustbanan och väg 27. Stadsdelen kommer att växa fram successivt och påbörjas inom planperioden. Den nya stadsdelen bedöms möjliggöra för 1 000-1 500 nya bostäder när den är färdigutbyggd. Utöver bostäder finns plats för skola, service och fritidsaktiviteter.

Bangårdsgatan

Mellan järnvägen och Bangårdgatan föreslås stadskärnan förtätas med ett antal kvarter. Förtätningsprojektet bedöms kunna påbörjas under planperioden med en utbyggnad av något eller några kvarter, cirka 300 bostäder.

Silkesvägen

Projektet är ett omvandlingsprojekt där verksamhetsområdet långsiktigt föreslås omvandlas till blandad bebyggelse. Projektet är beroende av att verksamheter omlokaliseras och bedöms kunna inledas under planperioden för enstaka kvarter. Området bedöms även eventuellt kunna omfatta en grundskolelokalisering.

Helmershus

Projektet möjliggör cirka 180 nya bostäder och en förskola. Helmershus ska enligt planförslaget ses som en del av staden och det långsiktiga målet är att projektet ska utgöra en stadsdel till Värnamo med service och bostäder. Den nya stadsdelen bedöms totalt rymma cirka 300 bostäder.

Byarna

Stadens byar utgörs av Alandsryd, Torp och Hjälshammar. Hjälshammar har två olika bebyggelsetypologier och därav olika kapacitet för kompletterande bebyggelse. I de tre lantliga typologierna bedöms komplettering med omkring 10-20 bostäder per by som möjlig. För den del av Hjälshammar som redan idag har en högre exploateringsgrad, bedöms ungefär det dubbla som möjligt. Totalt cirka 90 bostäder.

Ekenhaga

Norr om befintligt bostadsområde i Ekenhaga bedöms exploateringskapaciteten till omkring 50-100 bostäder.

Stadskärnan

De flesta förtätningsprojekt kommer att lokaliseras till stadskärnan, exempelvis kvarteret Kärleken, kvarteret Rudan, Myntgatan, Tre Liljor och kvarteret Spjutet samt Höken. Vissa av projekten har på ett eller annat sett redan initierats och bedöms möjliga att genomföra fram till 2035. Sammantaget bedöms dessa projekt kunna generera mellan 800 och 1 100 nya bostäder.

Övrigt

Utöver nämnda utvecklingsprojekt möjliggör FÖP:en en generell förtätning och omvandling av fastigheter utmed de tre utpekade utvecklingsstråken. Bedömning av exploateringskapacitet är dock svår att göra. Troligtvis kommer de flesta att vara av mindre karaktär och exploateringsgraden lägre än vad som stadskärnan bedöms kunna hålla. Värt att nämna är möjlig förtätning av flerfamiljsbostadsområden vid Rörstorp/Vråen, omvandling vid Expovägen, Jönköpingsvägen och kvarteret Sarven.

Antalet bostäder i ovanstående bedömning uppgår till totalt cirka 3 390 bostäder inom planperioden. Detta bedöms vara en rimlig siffra i förhållande både till den förväntade befolkningstillväxten, och till kommunens vision, i synnerhet med tanke på svårigheterna i att bedöma antalet tillkommande bostäder genom förtätning. Bedömningen är vidare att förslaget medger en variation och utblick för framtiden.

BLANDAD BEBYGGELSE

Förtätning

Förtätning avser bebyggelse inom nuvarande tätortsutbredning. Det handlar om att bebygga ytor med låg nyttjandegrad eller som kan användas på mer yteffektiva sätt. Förtätning med blandad bebyggelse avser bostäder och verksamheter i olika former som inte är transportintensiva eller störande för omgivningen.

Värnamo stad har goda förutsättningar för en ökad täthet och blandning. I stadskärnan föreslås förtätning i högre grad än i resten av staden. Här lämpar sig högre, tätare blandad bebyggelse än resten av staden samt verksamheter i byggnadernas gatuplan. I stadskärnan lämpar sig inte förtätning med enbostadshus.

Förtätning utanför stadskärnan bör främst ske i utvecklingsstråk. Förtätningen syftar till att skapa blandad bebyggelse i stråken, med framförallt bostäder, men även viss andel verksamheter, service och tjänster. Den ökade tätheten och blandningen ökar underlaget för hållbara trafikslag. Befintliga kvalitéer såsom grönstruktur och mötesplatser bibehålls i hög utsträckning. Utanför utvecklingsstråken eftersträvas inte en lika hög täthet som i stråken, men viss förtätning och komplettering av bebyggelsen kan ske. Förtätningen utanför stråken avser främst bostäder. Generellt vid förtätning utanför stråk eftersträvas en större blandning av upplåtelseformer och bostadstyper. Såväl inom som utanför utvecklingsstråk förtätas stadens olika områden utifrån deras förutsättningar, nuvarande infrastruktur och bebyggelse.

Alla förtätningsprojekt ska ske med beaktan av de negativa aspekter som en allt för långt dragen förtätning kan ge upphov till. Avvägningar ska göras i syfte att hitta rätt grad av förtätning för den specifika lokaliseringen och för Värnamo stad. Till FÖP:en har ett underlag tagits fram, *Rätt tätt för Värnamo (*2020), där principen analyseras utifrån Värnamo stads förutsättningar i syfte att vägleda kring frågan.

Bangårdsgatan

Bangårdsgatan är mycket centralt belägen och förtätning vid gatan kan bidra till att bättre koppla samman stadens två sidor och minimera de barriärer som järnvägen och höjdskillnaden utgör. Vidare blir bebyggelsen en naturlig förlängning av centrum. Bebyggelsen bör innefatta en blandning av bostäder och verksamheter, med lokaler för verksamheter, tjänster och service i byggnadernas gatuplan. För att förtätning på platsen ska vara möjlig krävs att rangerverksamheten utlokaliseras.

Omvandling

För att staden ska kunna byggas tätare finns i vissa fall behov av att omvandla verksamhetsområden till mer hållbara, blandade stadsdelar. Centralt belägna verksamhetsområden, som ligger i eller i relation till utvecklingsstråk, utvecklas och omvandlas till områden med bostäder, service samt eventuellt handel. Dessa områden ska förses med goda hållbara kopplingar, såväl gällande kommunikationer som grönstruktur, till övriga staden. Vid omvandling ska hänsyn tas till befintlig bebyggelsestruktur, arkitektur och kulturvärden.

För att omvandlingen ska vara möjlig kan omlokalisering av omgivningsstörande verksamheter krävas. Omlokaliseringen skapar plats för ny blandad be-

byggelse. Verksamheter som inte är omgivningsstörande eller ytkrävande omlokaliseras inte, utan blir istället del av den blandade stadsbebyggelsen. Omvandling är en långsiktig process och sker i samråd med fastighetsägare och verksamheter i området. I samband med att verksamheter utlokaliseras, utvecklas området bit för bit och omvandling sker under en längre period.

De nordöstra delarna av verksamhetsområdet kring Silkesvägen har god potential att omvandlas till mer blandad bebyggelse. Samma sak gäller för verksamhetsområdet kring Malmövägen-Expovägen utefter järnvägen, där omvandling kring Rörstorps station sker för att dra nytta av en station i stadsbebyggelse. Med omvandling tillsammans med utbyggnad av mark söder om järnvägen stärks underlag och arbetstillfällen för stadens behov och Rörstorps station kan nyttjas av fler.

Andra omvandlingsprojekt ligger inom utvecklingsstråken.

Långsiktig bör de flesta av de centralt belägna verksamhetsområdena omvandlas, men för vissa krävs att detta sker i ett längre perspektiv. Därav föreslås vissa omvandlingsområden utgöra en del av FÖP:ens utblick 2050.

Det är av betydelse att samverkan sker mellan kommunen och näringslivet vid förtätnings- och omvandlingsprojekt.

Utbyggnad

För att Värnamo ska ha möjlighet att nå målet om befolkningsutveckling och för att kunna erbjuda olika former av boende, krävs även viss utbyggnad och ny bebyggelse i stadens omland. En huvudsaklig utbyggnadsriktning pekas ut i fördjupningen av översiktsplanen. Vidare finns två mindre utbyggnadsriktningar. I nordväst kring Ekenhaga, som föreslås utvecklas framförallt norrut med blandad bebyggelse. Viss utbyggnad föreslås även i sydväst. Utbyggnaden här blir i första hand utmed väg 27:s södra del, en utbyggnad av industriområdet, men även viss komplettering av bostäder vid Sörsjöns norra strand.

Utbyggnadsriktning öster (ny stadsdel)

Utbyggnad österut sker i flera steg. Mellan Kust- till kustbanan och väg 27, på båda sidor av Malmövägen, föreslås en ny stadsdel växa fram. Utvecklingen kring och söder om Rörstorps station bör ske före andra utbyggnadsriktningar i staden. Den blir då ett tidigt steg i den eventuella utbyggnaden av staden öster om E4, som sker i samband med byggnation av den planerade nya stambanan och tågstationen. I den nya stadsdelen ges plats för bostäder, grundskola, fritidsanläggningar och en viss andel verksamheter i strategiska lägen i byggnadernas bottenplan.

Stadsdelen ska gestaltas utifrån ett fokus på hållbara trafikslag, med blandad bebyggelse. Bebyggelsen ska komma så nära järnvägen som möjligt för att koppla samman de båda sidorna om järnvägen. Rörstorps station ska bli en trygg och levande plats, med såväl verksamheter som bostäder och service. Exploateringsgraden längs med järnväg och vägar blir högre i syfte att skapa attraktiva och trygga livsmiljöer. Bebyggelsen syftar även till att minska bullernivån i området. I de sydvästra delarna av området blir exploateringsgraden lägre, med större tyngd på bostäder. De östra delarna ges högre exploateringsgrad och fritidsanläggningar

Kring Silkesvägen föreslås omvandling till blandad bebyggelse.

lokaliseras i anslutning till stationen. Parkeringsplatser och grönytor ska samnyttjas. Vidare ska en pendlingsparkeringsfunktion tillskapas. Grönstrukturen behöver beaktas i området, speciellt Lagans strandområde samt koloniområde, grönområdet utmed E4 och jordbruksmark i sydväst. I nordväst ska mark avsättas för dagvattenhantering.

Utmed östra sida av E4, från järnvägen i söder och upp mot Växjövägen, sker under planperioden en utbyggnad av verksamhetsområde. För de norra delarna ska stadens östra utbyggnadsriktning beaktas och verksamhetsområdet i dessa delar ska i ett långsiktigt perspektiv vara förenligt med blandad bebyggelse.

Bebyggelsen öster om E4, kring ny station, blir blandad med bostäder och verksamheter. Denna utveckling är beroende av byggnation av ny extern järnväg och tågstation.

Sekundärt utvecklingsstråk

Området utmed sjön Vidösterns västra strand är en attraktiv boendeplats. Både kommunala och privata planer pågår i området och har pågått under en längre tid. Det är kommunens mål att styra utvecklingen til att denna i framtiden ska utgöra en stadsdel till Värnamo. För att ge pågående utveckling ett tydligare sammanhang med staden och styra utvecklingen mot en hållbar utveckling i tätortens rand, betecknas området som ett sekundärt utvecklingsstråk. I framtiden kan stråket antingen kopplas samman med en västlig eller nordlig koppling till staden.

Utvecklingen kring Helmershus ska redan idag ses som en del av staden och den byggnation som kommer att ske här ska vara blandad och möjliggöra olika boendeformer samt viss service.

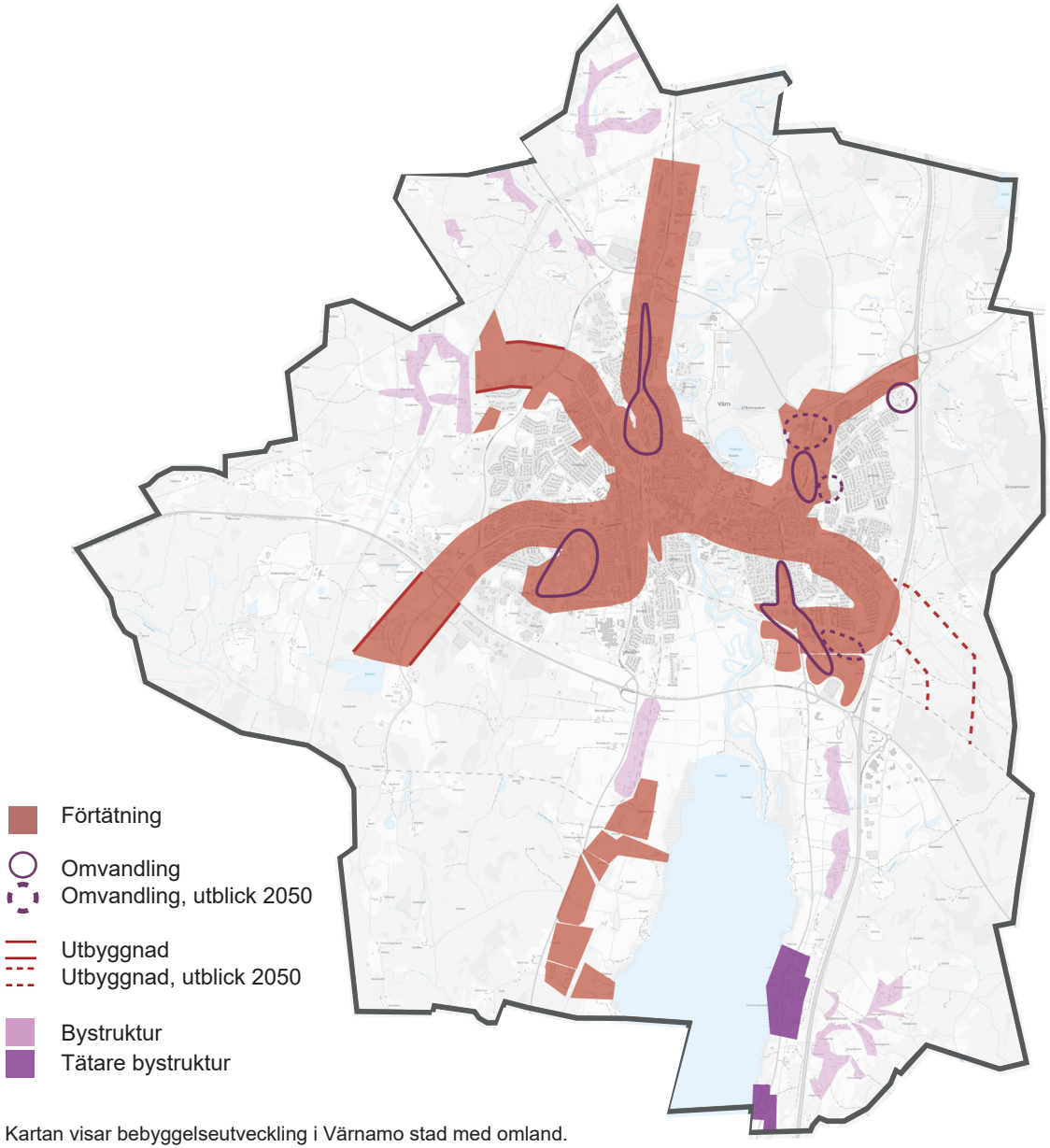

Kartan visar bebyggelseutveckling i Värnamo stad med omland.
Förtätning är framförallt förlagd till utvecklingsstråk, visade i rött.
Streckade linjer representerar utbyggnad, förlagt till utblick 2050.

Utvecklingsstråkets koppling till staden är viktig och då bebyggelsen bedöms finnas inom cykelavstånd från staden ska cykelvägen på den före detta banvallen beaktas i vidare planering, i syfte att utgöra det mest naturliga trafikvalet vid resor till Värnamo. Området ner mot Åminne har sedan en tid varit utbyggt med kommunalt vatten och avlopp, vilket motiverar en vidare utbyggnad.

Förutom redan detaljplanelagda områden vid Helmershus finns även flera mindre bebyggelsegrupper söderut. Även dessa utgör en del av det sekundära stråket, då det är viktigt att dessa ges ett sammanhang till utvecklingen i Helmershus. Vid Örtebro och vid Helmershus föreslås bebyggelsen komma närmre strandlinjen, för att öka tillgängligheten till stranden.

Bebyggelse i omlandet

Värnamo stads utveckling berör även stadens omland. Omlandet, omkring tre kilometer från tätortsgränsen, är starkt påverkat av Värnamo stads utveckling. Avståndet är satt i kommunens kommunomfattande översiktsplan, vilket medför att omlandet inte sammanfaller med fördjupningen av översiktsplanens avgränsning. Stadens påverkan bedöms sträcka sig något längre.

Byutveckling

Utanför Värnamo stads nuvarande tätortutbredning, föreslås två slags bebyggelseutveckling. För befintliga områden med bystruktur: Alandsryd, Torp och delar av Hjälshammar sker småskalig komplettering av nuvarande bebyggelse. Kompletteringar sker i enlighet med nuvarande bystruktur och efter rådande landskapsliga förutsättningar. Då bevarandevärdet för jord- och skogsbruksmark är högt, krävs att utvecklingen är förenlig med jord- och skogsbruksnäring i aktuellt område.

Utmed både Vidösterns östra och västra strand, inom avgränsade områden, föreslås även bebyggelseutveckling tillkomma och utvecklas av mer samlad och tät karaktär.

Fritidshus

Storleken på fritidshus inom området för planförslaget föreslås begränsas till 80 kvadratmeter. Detta för att kommunen ska kunna försäkra sig om att fritidshus inte används som bostadshus. Byggnader över 80 kvadratmeter räknas som åretruntboende.

Bostäder för alla

En ökad blandning av bostadsbeståndet i staden har många nyttor. Då bostadsbehovet ser olika ut för olika grupper samt i olika skeden i livet, ska det i Värnamo stad finnas bostäder som passar allas behov. En större blandning av upplåtelseformer och bostadstyper skapar förutsättningar för en mer socialt blandad och integrerad stad. Samtidigt kan sociala skillnader förstärkas om förtätningen inte sker i linje med respektive områdes specifika behov. Åtgärder behöver därmed vidtas för att sociala skillnader inte ska förstärkas vid förtätning. Vråen, Rörstorp, kvarteret Doktorn och delar av kvarteret Kärleken är områden med en större andel socioekonomiskt utsatta. För att, i den mån det går, motverka gentrifiering (standard- och hyreshöjning som kan innebära att boende inte har råd att bo kvar) krävs att förtätningen sker varsamt. Åtgärder behöver vidtas för att sociala skillnader inte ska förstärkas vid förtätning. Nämnda områden bör förtätas med mindre lägenhetshus och parhus såväl som radhus. Enbart förtätning kan inte lösa problem

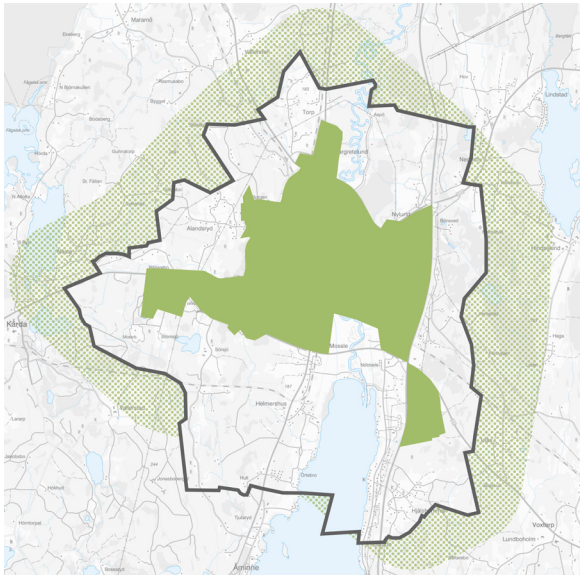

Tätortens utbredning, planförslagets avgränsning samt omland inom ett ungefärligt avstånd om tre kilometer från tätortsgräns.

med segregation. Det krävs även mjuka/sociala åtgärder. Förtätningen kan dock minska den fysiska upplevelsen av segregation samt skapa bättre förutsättningar för de mjuka åtgärderna.

Småhusområden som Amerika och Ekenhaga, som är belägna i tätortens ytterkanter, har en hög andel socioekonomiskt starka invånare och är samtidigt mycket homogena områden. Här kan förtätning innebära en större social blandning och ett större underlag för hållbara trafikslag. I småhusområden lämpar sig förtätning med flerbostadshus.

Goda boendemiljöer

I den täta staden blir tillgången till friyta av stor vikt. Vid exploatering i stråk krävs att en hög täthet balanseras med friytor. Friyta och offentliga miljöer fyller olika funktioner. Friyta är direkt kopplad till bebyggelsen på respektive fastighet eller kvarter. Offentliga miljöer utanför utvecklingsstråken blir viktiga att upprätthålla i de fall offentliga miljöer inom utvecklingsstråken behöver exploateras för en ökad täthet.

NÄRINGSLIV, HANDEL OCH SERVICE

Värnamo stad ska förbli attraktiv för såväl företagsetablering som handel. För att detta ska vara möjligt krävs bland annat att stadskärnan förstärks och utvecklas, medan omgivningsstörande verksamheter, som placeras i externa verksamhetsområden, kan gynnas av den klustring som uppstår där.

Verksamhetsområden

Då en blandad bebyggelse samt förtätning eftersträvas, krävs att vissa av de centralt belägna verksamhetsområdena omvandlas. Områden som är mer externt belägna, exempelvis Vitarör, Bredasten och Margretelund, kommer att fungera som verksamhetsområden även i fortsättningen.

Det finns behov av fler ytor för verksamheter i staden, varför kommunen avser att anlägga verksamhetsområde norr om Högalund, öster om E4. Den verksamhetsbebyggelse som sker i området ska vara förenlig med framtida stadsbebyggelse i utvecklingsstråket och den eventuella etableringen av ny stambana och järnvägsstation. I framtiden ska delar av området kunna förtätas med mer blandad bebyggelse. Förutom detta verksamhetsområde föreslås Vitarör och Sörsjö verksamhetsområden att utvecklas under planperioden.

Handel

För att Värnamobor såväl som boende i kringliggande kommuner ska fortsätta att se Värnamo stad som en attraktiv stadskärna, behöver nya handelsetableringar koncentreras till stadens centrala delar, i samband med förtätning. Tyngdpunkten ska ligga på stadskärnan, som ska stärkas och göras mer konkurrenskraftig mot existerande externhandel. Här ska även finnas goda möjligheter till tjänster och service, som blir mer och mer viktiga i dagens samhälle. Handel sker i allt högre grad på internet, vilket innebär att stadskärnan och centrum behöver se en ökad andel service- och tjänstebaserade verksamheter för att vara attraktiv även i framtiden. Restauranger, kaféer och tjänster spelar en allt större roll i dagens samhälle, vilket blir tydligt även i Värnamo stad. Sällansköps- och dagligvaruhandel har dock fortsatt en viktig roll i stadskärnan. Eftersom blandad bebyggelse sker över stora delar av staden, främst i utvecklingsstråken, kan viss handel även förekomma på fler platser, exempelvis vid Malmövägen, där Söderport och Kärnan är lokaliserade, samt även till viss del i stadsdelar med tätare och mer blandad bebyggelse.

Verksamheter i blandad bebyggelse

Verksamheter i den blandade staden avser icke omgivningsstörande verksamheter som handel, tjänster och service. Verksamheterna bör inte vara transportintensiva. Vid förtätning av stadskärnan bör möjligheter finnas till verksamheter i byggnadernas gatuplan. Genom att gatuplan görs högre än övriga våningar möjliggörs tillskapande av verksamheter. Den högsta koncentrationen av verksamheter ska finnas i stadskärnan och därmed är det av vikt att verksamheter som uppkommer i områden som Rörstorps station, Silkesvägen och den potentiella nya stadsdelen öster om E4 inte sker i en mängd som kan utarma stadskärnan. I strategiska noder, exempelvis kring Rörstorps station och Värnamo station, premieras verksamheter om service- och tjänstenäringar.

Volymhandel

De områden för handel som idag finns i externa lägen, exempelvis Bredasten och Högalund, ska utvecklas och bevaras. Även delar av Hornaryds verksamhetsområde samt ett litet område vid Margretelund utvecklas för mindre störande verksamheter, men även för lämpade handelsverksamheter.

Även de halvexterna handelsområdena som idag finns inom tätortsutbredningen, exempelvis Söderport, ska finnas kvar men vidareutvecklas och förtätas i syfte att i större grad utgöra en blandad bebyggelse.

Norr om Högalund, utmed E4:s östra sida, föreslås ett nytt område för mindre störande verksamheter och handelsetableringar. Vid utbyggnad av detta område ska beaktas att befintliga verksamheter i stadskärnan inte påverkas negativt av nya etableringar samt att tillgängligheten till området är god även för den del av befolkningen som inte är bilburen.

Kontorslokaler

Kontorslokaler bör främst lokaliseras till stadskärnan samt till stadens kommunikationsnoder. En högre täthet av kontorslokaler i de centrala delarna av staden, innebär potential för kunskapsutbyte och möjlighet till resursdelning samt fler människor i rörelse som kan nyttja dess verksamheter och tjänster. Även i utvecklingsstråk kan viss kontorsverksamhet lokaliseras, men den främsta verksamheten bör finnas i stadskärnan och i kommunikationsnoder.

Lokalisering av hållbara tankställen

Det pågår en snabb utveckling av nya bränslen som biogas och vätgas. För att möta nya behov för både personbilar och tunga fordon, finns behov av att omdana befintliga tankställen och lokalisera nya tankställen. Även laddning av eldrivna fordon kommer sannolikt utvecklas starkt. För att intressenter för detta ska kunna utveckla sin verksamhet pekar planen ut fyra ungefärliga lokaliseringar, där kommunen ställer sig bakom etablering av tankställen för förnyelsebara bränslen. Bland annat ska följande frågeställningar ligga till grund för etablering av dessa verksamheter:

- Logistisk fördelaktig lokalisering, då det skulle kunna gynna en överflyttning från fossilbaserade drivmedel.
- Möjlighet att samlokalisera med befintlig tankstation eller logistikverksamhet.
- Eventuella risker som hanteringen av de nya bränslen för med sig för omgivningen.

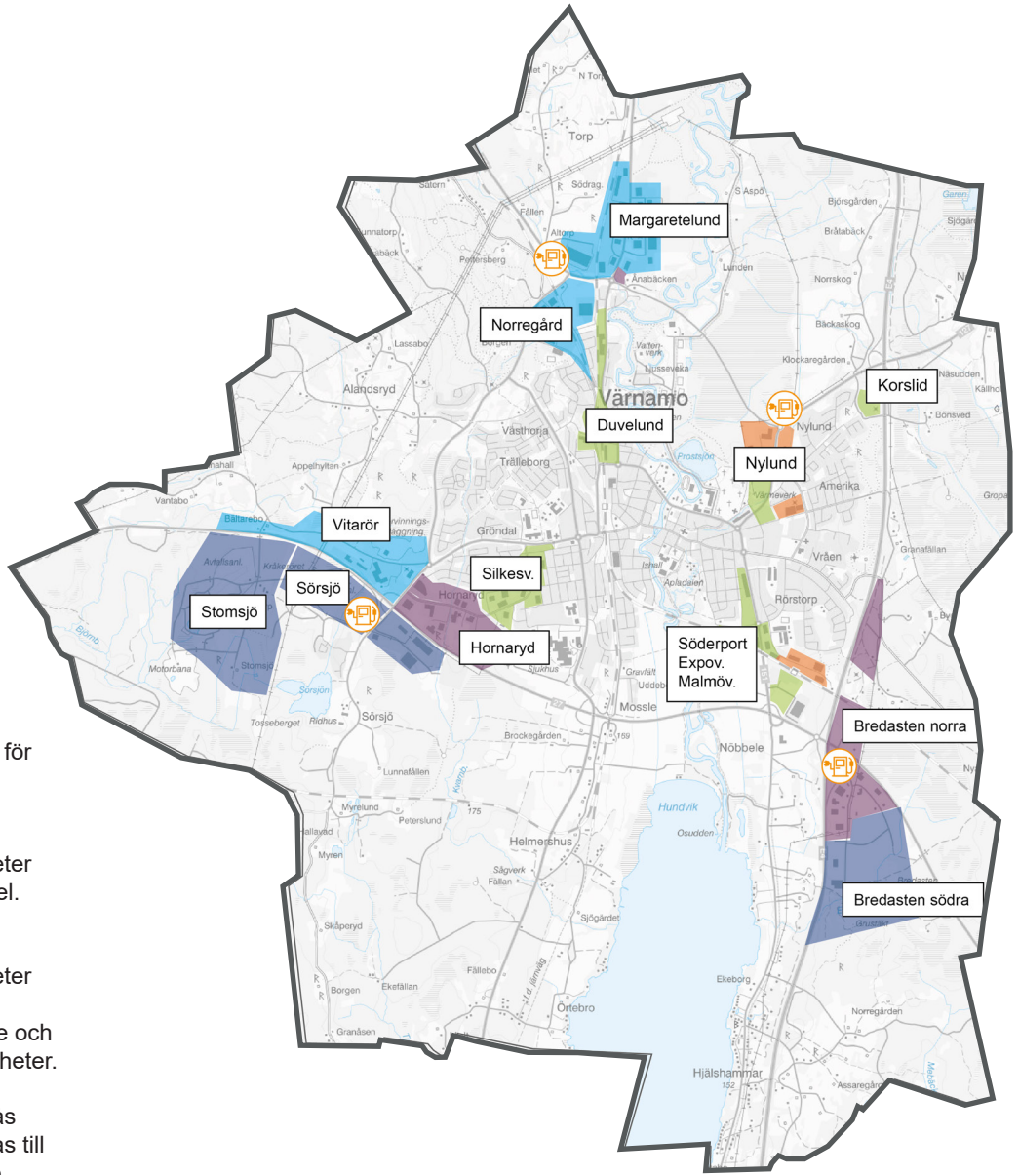

Lämplig lokalisering för fossilfritt tankställe.

Område för mindre störande verksamheter med inslag av handel.

Område för mindre störande verksamheter

Område för störande och miljöfarliga verksamheter.

Område som föreslås långsiktigt omvandlas till blandad bebyggelse.

Område som föreslås omvandlas till blandad bebyggelse, utblick 2050.

Kartan visar olika typer av verksamhetsområden i Värnamo stad. Mer centralt belägna verksamhetsområden föreslås omvandlas till blandad bebyggelse. Kartan visar även lämpliga lägen för tankställen med fokus på fossilfria bränslen samt laddinfrastruktur.

Besöksnäring

Värnamo stads besöksnäring stärks genom att stadens besöksintensiva målpunkter tydligare knyts samman med hållbara trafikslag. Natur- och friluftsområden som Borgen, Apladalen och Prostsjön tillgängliggörs med gång-, cykel- och kollektivtrafik för boende i hela staden. Ett större fokus på hållbara trafikslag innebär att fler har möjlighet att besöka platserna. Även målpunkter som Gummifabriken, Vandalorum och Bruno Mathsson center ska lätt kunna nås med hållbara trafikslag.

Ställningstaganden
Bebyggelseutveckling

Förtätning, omvandling och utbyggnad
Förtätning i staden ska medverka till att skapa en blandning av bostadstyper, vilket bland annat kommer att bidra till mer integration, jämställdhet och jämlikhet.

Förtätning förläggs i första hand i stadens utvecklingsstråk. Vid förtätning och omvandling i utvecklingsstråk, bör exploateringsgraden på tillkommande bebyggelse vara högre än nuvarande bebyggelse.

Kommunen ska verka för att rangerverksamheten utlokaliseras för att frigöra området för förtätning med blandad bebyggelse vid Bangårdsgatan.

Verksamhetsområdet vid Silkesvägens nordöstra delar och området kring Rörstorps station omvandlas till blandad bebyggelse genom att kommunen verkar för att omlokalisera verksamheter.

Söder om Kust- till kustbanan, öster och väster om Malmövägen, lokaliseras stadens nya stadsdel med plats för bostäder, verksamheter, service och fritidsanläggningar.

Utbyggnad av staden sker i förlängningen av utvecklingsstråk. Utbyggnad österut sker när kommunen kan försäkra sig om att anläggande av ny stambana sker.

Alandsryd, Torp och delar av Hjälshammar ska behålla sin bystruktur och landsbygdskaraktär genom begränsad komplettering med småskalig bebyggelse.

Utmed Vidöstern västra strand pekas ett sekundärt utvecklingsstråk ut. Utvecklingen vid Helmershus ska ses som en del av Värnamo stad med en högre täthet och blandad bebyggelse.

Utvecklingen inom stråket ska beakta: befintlig bebyggelse, närhet till infrastruktur som bidrar till och möjliggör hållbart resande, platsens fortsatta tillgänglighet till strandlinjen samt de landskapsmässiga förhållandena på platsen.

Storleken på fritidshus inom området för planförslaget begränsas till 80 kvm.

Näringsliv, handel och service
Vid utbyggnad, omvandling och förtätning utanför stadskärnan bör tillkommande verksamheter i den blandade bebyggelsen ske i en omfattning och typ som inte utarmar stadskärnan. Verksamheterna ska syfta till att levandegöra området, inte ersätta stadskärnan.

Vid utveckling av verksamhetsområden bör exploateringsgraden hållas till runt 0,5.

Kommunen ska i samverkan med näringslivet verka för att centralt belägna verksamheter som inte är förenliga med blandad bebyggelse omlokaliseras inom planområdet till ett av stadens verksamhetsområden.

Kommunen ska ta fram en strategi för att hantera omvandling av centralt belägna verksamhetsområden som kommer innebära att vissa verksamheter långsiktigt kommer att behöva utlokaliseras. Strategin ska vara långsiktig och peka på hur kommunen ska verka för utvecklingen och peka ut ansvar.

Ställningstaganden i
Översiktsplan Mitt Värnamo 2035

3.1.1 Ställningstaganden ”Attraktiv & hållbar bebyggelseutveckling” (sidorna 28-31)
- Planering
- Bebyggelseutveckling i tätorten
- Bebyggelseutveckling för landsbygden

6.3.1 Ställningstaganden ”Plats för och näring till näringslivet” (sidan 130)
- Tillverksnings-, kunskaps- och tjänstenäringar
- Handel

Arkitektur, kultur och kulturmiljövärden

Värnamos kulturella arv ska förvaltas för att kunna nyttjas och uppskattas av nuvarande såväl som framtida invånare. Att utgå ifrån stadens historia, kultur och karaktär innebär att stadens identitet bevaras och stärks. Värnamo stads bebyggelseidentitet ska utvecklas genom att arkitekturen ges en tydlig roll i stadens utveckling.

ARKITEKTUR

I stadsbyggnadsvisionen för Värnamo stad formuleras fem stadsbyggnadsprinciper. Dessa är ”Blandad stad”, ”Tätt och sammanhållet”, ”Attraktiva mötesplatser”, ”Grön-blå stad” och ”Hållbart resande”. Principerna fungerar som vägledning i utveckling av Värnamo stad och hanterar utformningen av stadens fysiska miljöer, såväl byggnader som utrymmet mellan dem. Arkitektur är formandet av hela den byggda miljön, bebyggelse, stadsrum och parker, och är en viktig del av Värnamo stad och dess identitet. I staden finns en stor blandning av arkitektoniska uttryck, typologier och kvartersstrukturer. Småhusområden som Östermalm och Amerika samsas med mer storskaliga områden som Vråen, Kvarteret Doktorn och Rörstorp. Nybyggda kvarter som Städet och Bautastenen angränsar till såväl sekelskiftesbebyggelse som byggnader i funktionalistisk stil. Fasadmaterial och gatubredder vittnar om olika ideal och epoker staden upplevt och formats av. Kort sagt är blandningen av uttryck, material och karaktärer vad som definierar Värnamo stads arkitektur.

Att låta staden och dess uttryck utvecklas innebär inte att dess identitet eller berättelse försvinner. Genom kloka överväganden kan identiteten bibehållas och till och med förstärkas när staden utvecklas. Ett bra exempel på hur vi tar vara på existerande värden när staden utvecklas är Gummifabriken. Under 1900-talet var fabriken en viktig arbetsplats för många av stadens invånare. Med tiden har dess funktion som fabrik försvunnit, men byggnadens läge, karaktär och historia finns kvar. Gummifabriken är idag en kulturell nod i staden, en mötesplats för såväl privata som offentliga sammankomster och ett centrum för kunskapsgenerering och innovation. Byggnaden har behållit sin karaktär som fabriksbyggnad när dess användning utvecklats för att passa samtidens behov och nyttja dess läge. Genom att nyttja nuvarande strukturer, inspireras av dem och använda dem på nya sätt kan stadens identitet bibehållas och stärkas när den utvecklas. Detta ger mervärde och attraktionskraft för medborgares välmående såväl som för besöksnäringen.

Gummifabrikens industrikaraktär har bibehållits när byggnaden har utvecklats och försetts med nya funktioner.

Samtidigt är områdeskaraktär identitetsskapande på stadsdelsnivå. Att vid gestaltning inspireras av närliggande bebyggelse, såväl material som form, stärker områdets karaktär och bibehåller dess identitet. Att skapa enhetlighet bidrar till trivsamma miljöer som besökare vill värna om. Våningsantal och byggnadsvolym blir ett sätt att skapa nya uttryck och variation i områden som har en stark identitet, medan karaktären samtidigt bibehålls genom materialval. Genom goda avvägningar kan dock blandning av uttryck, även på en områdesnivå, stärka platsens identitet.

Arkitekturpolicy

Värnamo kommun saknar idag arkitekturpolicy som formulerar lokal arkitekturpolitik. Behovet finns för en tydlig uttalad vilja att främja god arkitektur och stärka stadens attraktivitet. Arkitektur, form och design bör syfta till att bidra till ett mer hållbart samhälle, där såväl bebyggelse som offentliga miljöer utformas för att vara inkluderande för stadens invånare samt i syfte att bidra till stadens ekologiska hållbarhet.

Syftet med en arkitekturpolicy är att formulera de värden arkitekturen i staden ska bidra till och att formulera frågor som fungerar som verktyg för planering och genomförande. Vidare syftar den till att formulera strategier för hur kommunen ska arbeta, vilka verktyg kommunen har att nyttja och hur

kommunen kan påverka genom sin arbetsprocess. Arkitektur såväl som väl utformade livsmiljöer kan bidra till ett mer hållbart samhälle, där fler människor trivs och mår bra. Genom en arkitekturpolicy kan kommunen tydligare skapa en enhetlig bild kring hur dess verksamhet arbetar och öka möjligheterna för kommunala organisationer att arbeta i en samlad riktning.

Gestaltade livsmiljöer

Staden består av mer än bara bebyggelse. Mellanrummen mellan byggnaderna, exempelvis gator och torg, är viktiga platser för människor att mötas. Stadens gator och torg ska utformas med människan i fokus. Gator och torg som görs attraktiva för människor att röra sig och vistas på upplevs ofta tryggare, då fler människor finns i rörelse på platsen. Centrala gator och torg kopplar väl an till verksamheter och har fler människor i rörelse än mer perifera gator och torg, som även de behöver vara trygga och säkra.

Stadens gestaltade livsmiljöer utgör både grönytor, torg och gaturum som ska kunna nyttjas av och vara attraktiva för såväl olika åldersgrupper som socioekonomiska och etniska grupper, vilket innebär potential till fler möten grupper emellan. Mötesplatser och livsmiljöer utformas eller utvecklas för att bli mer attraktiva och välanvända under många av dygnets timmar.

Den täta, sammanhållna och blandade staden ger människor möjlighet att nyttja fler av stadens offentliga platser. Det innebär samtidigt ett större behov av väl utformade, trygga, mångsidiga och tillgängliga mötesplatser och livsmiljöer med god tillgång till kollektivtrafik samt goda möjligheter för gång- och cykelresor till och från platsen. Befintliga mötesplatser i mer segregerade områden utvecklas för att bli mer attraktiva för hela staden, vilket även innebär möjligheter till fler möten mellan olika grupper. I samband med förtätning och omvandling skapas nya, trygga och mångsidiga livsmiljöer. Stadens miljöer bör gestaltas för att vara inbjudande och tillgängliga för alla. Kommunen ställer sig positiv till att involvera medborgaren/användaren av platsen vid utveckling av stadens mötesplatser, för att bidra till en mer inkluderande stadsutveckling och för att stadens gestaltade livsrum ska utformas såväl med dess invånare i åtanke som av dem. Platsens identitet och historia kan därmed tydligare fångas upp i dess utformning.

KULTUR

Tillgång till kultur

Stadens kulturella noder är av stor vikt för dess livsmiljöer och attraktivitet. Gummifabriken, Vandalorum och Apladalen bidrar alla med varierat innehåll och användning samt tillför flera viktiga kulturella värden till staden. Vandalorums roll som regionalt centrum för konst och designkultur stärks successivt, medan det nya stadsbiblioteket i Gummifabriken har inneburit en centralisering av och ett rejält uppsving för Värnamo stads biblioteksverksamhet.

Det är av vikt att stadens kulturella byggnader och platser är tillgängliga och väl kopplade till stadens huvudstråk. I och med att Apladalens entré utvecklas, får parken en tydligare ingång och koppling mot staden. Apladalen bör vidareutvecklas till en naturlig plats för lokal historia för Värnamo och Värnamo kommun såväl som för sydvästra Småland.

Apladalens nya entré ger parken en tydligare koppling mot staden.

Konst i staden

Konsten i staden speglar kulturen i samhället och dess människor samt blir en viktig del i ett områdes identitet. I samband med ny bebyggelse, förtätning, och omvandling av verksamhetsområden till mer blandad bebyggelse, bör kommunen i ett tidigt skede verka för att införa tillfälliga såväl som permanenta konstverk samt platser för aktivitet som riktar sig till en bred målgrupp. Detta i syfte att i ett tidigt skede aktivera platsen och skapa rörelse i området. Syftet är att berika stadens offentliga miljöer med kvalitativt innehåll och förstärka attraktiviteten för befintliga såväl som planerade nya mötesplatser och rörelseleder. Värnamo kommun tillämpar enprocentsregeln, vilket innebär att en procent av budgeten vid all ny-, om- och tillbyggnad går till konst.

Konstprojektet Bänkarnas stad syftar till att förstärka Värnamos identitet som design-, konst- och möbelstad. Utmed Laganstråket placeras konstnärligt utformade, hållbara och inkluderande bänkar. Miljön längs med Laganstråket blir mer attraktiv och konstnärligt utformad. Samtidigt skapas bättre förutsättningar för friluftsliv utmed promenadrundan, som även ska knytas ihop med promenaden till Vandalorum.

Kulturmiljövärden

Kulturmiljöer och kulturarv utgör en viktig resurs. Den visar på en kontinuitet och ger en känsla av tillhörighet och samband för alla människor. Det ger värdefulla perspektiv och förståelse för samhällsutvecklingen och är även en viktig resurs för stads- och bebyggelseutveckling, rekreation, friluftsliv, turism- och besöksnäring.

Kulturmiljöerna i Värnamo stad med omland har en stor spännvidd, belägen i en gammal kulturbygd som är rik på fornlämningar och kulturhistoriska lämningar. De äldsta spåren utgörs av boplatser och gravar från stenåldern, bronsåldern och järnåldern. På landsbygden finns även välbevarade äldre strukturer av byar, byggnader och vägar med rötter i det äldre agrara kulturlandskapet. Här finns ett välbevarat kulturlandskap med hag- och odlingsmark samt kulturhistoriskt intressanta bebyggelsemiljöer och kommunikationsleder.

Kontinuiteten i stadsbilden visas genom bevarade byggnader och bebyggelsemiljöer från 1800-talets handels- och järnvägsorter, tingsplatser och sockencentra. Här finns även ett kulturarv med trafikstrukturer, byggnader och kvarter i modernistisk och funktionalistisk stil med en hög kulturhistorisk och arkitektonisk kvalité.

Kulturmiljön och kulturarvet tillhör alla. Det är därför viktigt att skydda, vårda, informera och stärka tillgängligheten till våra kulturmiljöer, så att nutida och kommande generationer kan förstå och uppleva det historiska kulturarvet. Vi har alltså alla ett gemensamt ansvar för kulturmiljön, att bevara och informera till kommande generationer.

Under 2017 tog kommunen fram *Plan för kulturmiljön i Värnamo kommun*, som bland annat syftar till att användas som stöd i frågor om kulturmiljöer, fastställa strategier för att bevara, utveckla och förmedla kulturmiljön. Kommunen har möjlighet att definiera vissa områden som särskilt värdefulla kulturmiljöer ur ett lokalt perspektiv. Inom dessa kulturmiljöer finns även så kallade värdekärnor utpekade, som särskilt illustrerar områdets kulturhistoriska innehåll. För kulturmiljöer ska kulturhistoriska värden beaktas vid detaljplanering och bygglovsprövning.

Värdefulla kulturmiljöer

Följande miljöer anses ha ett särskilt kulturhistoriskt värde. Vid planläggning är det av vikt att områdets karaktär, skala, struktur eller bebyggelse tas i beaktning. I samband med planläggning bör dock antikvarisk kompetens kontaktas, oavsett om planområdet är beläget i något av dessa områden eller i resten av staden. Områdena illustreras i kartan på nästa sida. Ytterligare information om områdenas värdebeskrivning finns i *Värt att värna* (2000).

1. Törnskatevägen

Villabebyggelsen kring Törnskatevägen uppkom sent 1970-tal enligt ett program som Atrio arkitektkontor utvecklat. Alla byggnader är gestaltade av Stig Axell vid Atrio. Husen är grupperade kring huvudgatan. Den originella planstrukturen är bevarandevärd.

2. Svartkråkevägen

Bebyggelsen kring Svartkråkevägen planlades 1979 och uppfördes omkring 1980 av Anjo Byggnads med enhetlig bebyggelse i tre olika hustyper. Bebyggelsen är uppförd med 1970-talets energikris i minnet, vilket tagit sig uttryck i byggnadernas utformning. Kvarteren representerar intensiv utbyggnad av bostäder från 1970-talets slut i det nyetablerade området Vråen. Ur bebyggelsemönster- och plansynpunkt är småhusbebyggelsen kring Svartkråkevägen bevarandevärd.

3. Vråens centrum

Stadsdelen Vråen omfattar en blandad bebyggelse, uppförd och utbyggd under 1970-talet. Vid Vråens centrum finns byggnader med kulturhistoriska värden. Mariakyrkan är skyddad enligt kulturmiljölagen, medan övrig bebyggelse kring torget är gestaltad av Atrio arkitekter 1976. Bebyggelsen är enhetlig och knyter an till Mariakyrkans församlingslokaler. Planstrukturen och bebyggelsemönstret är viktiga att bevara i sin helhet.

4. Kvarteren Hammaren och Malmen

Flerbostadskvarteren Hammaren och Malmen är uppförda under 1950-talet, ritade av Erik och Henry Andersson i Helsingborg. Planstrukturen och bebyggelsemönstret är viktiga att bevara i sin helhet.

5. Norra kyrkogården

Den norra begravningsplatsen anlades 1905, på mark som då var belägen utanför samhället. Begravningsplatsen har under 1900-talets andra hälft utvidgats ett flertal gånger, där varje utvidgning

har sin speciella karaktär. I området finns den så kallade Kaplansbostaden och prästgården. Byggnaden skyddas enligt kulturmiljölagen. Byggnader på kyrktomter och begravningsplatser som är uppförda för Svenska kyrkan före 1940 får inte ändras på ett väsentligt sätt utan tillstånd från länsstyrelsen.

6. Enehagsområdet

Enehagsområdet är ett sammanhållet institutionsområde med ett flertal av stadens skolor inom olika stadier. Finnvedens gymnasium intar en arkitektonisk särställning i området. De kulturhistoriska värdena i området är framförallt knutna till de enskilda byggnadernas gestaltning.

7. Blomstervägen

Den första storskaliga exploateringen i området Rörstorp skedde kring Blomstervägen omkring 1960. De norra delarna av området domineras av något yngre byggnader från 1970-talet. Flera arkitekter och husföretag låg bakom gestaltningen av småhusbebyggelsen kring Blomstervägen, exempelvis Ludvig Seda, Bertil Carlsson och Myresjöhus. Bebyggelsen är relativt enhetlig, med ett grenverk av sidogator på bägge sidor av Blomstervägen. Området ses som intressant ur såväl plan- som bebyggelsesynpunkt.

8. Östermalm

Bebyggelsen i området är ett uttryck för stadens tillväxt under 1900-talet fram till 1970-talet, där småhusbebyggelse ofta eftersträvades i de yttre områdena. Områdets planstruktur och bebyggelsemönster är i delar traditionell rutnätsplan samt i söder mer sentida, organiskt svängda former. Bostadshusen är fristående, oftast för en till tre familjer. Planstruktur och bebyggelsemönster är

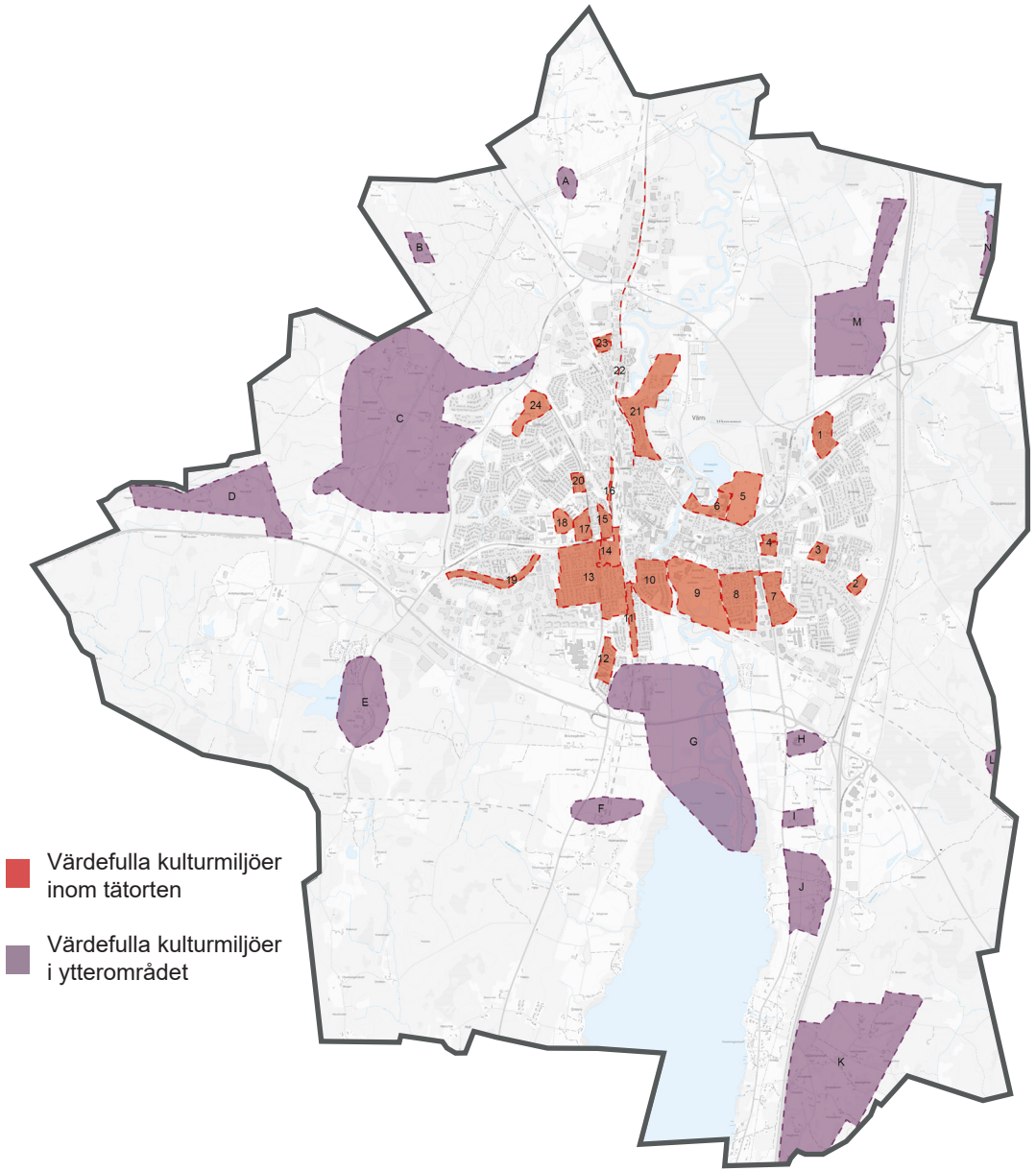

Kartan visar värdefulla kulturmiljöer i och kring Värnamo stad. Kulturmiljöer i tätorten innefattar främst bebyggelse, medan kulturmiljöer i ytterområdet framförallt innefattar fornlämningar och agrara kulturlandskap.

viktiga att bevara i sin helhet. De flesta byggnader saknar kulturhistoriskt värde.

9. Apladalen

Apladalen är ett välkänt friluftsmuseum. Byggnader som flyttats från sitt ursprungliga sammanhang förlorar alltid en del av sitt kulturhistoriska värde, men sammantaget är Apladalen ett kulturhistoriskt värdefullt friluftsmuseum. Sedan 1920-talet har Apladalen varit friluftsmuseum. Området är en viktig plats för lokal historia för Värnamo och Värnamo kommun i första hand, men även för sydvästra Småland. Den öppna naturen, den äldre bebyggelsen med deras fria läge samt övriga anläggningar i naturen är betydelsefulla karaktärsdrag för det kulturhistoriska värdet. Området klassas som känsligt och särskilda insatser kommer krävas. Bebyggelsemiljön tål inga större förändringar som avviker från den museala karaktären.

10. Karlsdal

I området finns även ett antal byggnader med kulturhistoriskt värde. Bebyggelsen är låg, en till två och en halv våningars höjd. Planstrukturen utgår från ett mindre rutnät i norr och en mer organisk struktur i söder, som följer järnvägen och Lagans svängda former. Relationen mellan bebyggelsen och grönstrukturen i området är ett för det kulturhistoriska värdet betydelsefullt karaktärsdrag. Planstruktur och bebyggelsemönster är viktiga att bevara i sin helhet.

11. Mosslegatan

Bebyggelsen längs Mosslegatan etablerades innan området tillfördes staden, i huvudsak från 1920-talet och framåt. Området består främst av villor och mindre flerbostadshus, i en och en halv till två våningar. Värden är i huvudsak knutna till strukturen och volymerna i den kvarvarande bostadsbebyggelsen från 1920-1940-talen.

12. Mosslelund

Mosslelund är ett sammanhållet och enhetligt planerat område med villor och parhus, ritat av arkitekt Tomas Svensson för Atrio arkitektkontor i Jönköping 1972. I området finns torgliknande platsbildningar. Kulturhistoriska värden finns då området är ett exempel på områdesbebyggelse från 1960- och 1970-tal. Hänsyn ska tas till skalan på bebyggelsen samt struktur.

13. Småstugeområdet söder om Halmstadsvägen

Särskild hänsyn ska tas till struktur, plan och bebyggelseskala i området. Hänsyn ska även tas till skalan på den småskaliga industrimiljön i väst.

14. Klevaliden

Längs Klevaliden finns bevarad småskalig förstadsbebyggelse från 1800-talet. Området karaktäriseras av tätt liggande bostadshus på små oregelbundna tomter. Klevaliden kräver med sin småskaliga och täta struktur särskild hänsyn för att inte de kulturhistoriska värdena ska urholkas. Även närområdet med Pustakulle och utblickarna därifrån ska tas i beaktning då dessa kan påverkas vid exploatering i Klevaliden. Norr om Viadukten ligger byggnaden Åkesberga. Det finns spår från bebyggelse mellan Åkesberga och Klevaliden.

15. Solbacken

I det kuperade området närmast järnvägen följer gatunätet naturen, dels genom äldre vägdragningar, dels knutet till stadsplanen från 1920-talet. Här ska varsamhet vidtas i relation till planstrukturen. I respektive delområde i området är det väsentligt att

Frilufts- och hembygdsmuséet Apladalen är en viktig plats för Värnamos historia.

förhålla sig till skalan och uttrycket i bebyggelsen.

16. Gröna brinken
Det sluttande området innebär vyer över stora delar av staden. Vyerna bör bevaras.

17. Högaloft
Det storskaliga området ritades av arkitekt Tore Moxess och uppfördes 1957-1959. Skala och uttryck på bebyggelsen ska tas i beaktning.

18. Folkets park
Folkets park är en välbevarad folkpark som öppnade 1914. Bebyggelsen som exempelvis dansbana och friluftsteater tillkom fram till 1940-talet. Skala och uttryck ska tas i beaktning. I övrigt är behovet av hänsyn främst knutet till bebyggelsen.

19. Hornaryd
Hänsyn ska tas till bostadsbebyggelsens skala.

20. Kvarteren Munken och Biskopen
Bebyggelsen i Munken består av kedjehus i ett plan, medan bebyggelsen i Biskopen består av snedställda kedjehus i två våningar. Planen och husen ritades under tidigt 1960-tal av Bent Jörgen Jörgensen. Skala och uttryck på bebyggelsen ska tas i beaktning.

21. Åbrinken, Ljusseveka
Området präglas av småhus. Särskild hänsyn ska tas till skalan på bebyggelsen.

22. Jönköpingsvägens sträckning
Jönköpingsvägens ursprungliga vägsträckning finns kvar idag och bör bevaras.

23. Kvarteren Valrossen och Sälen
Värnamo Gummifabrik lät uppföra kvarteren som personalbostäder i anslutning till den kvarvarande fabriken. Bostadshusen ritades av Aktiebolag Småhusbyrån i Malmö och stod klara 1962. Hänsyn ska tas till bebyggelsens skala.

24. Västhorja gård
Flera äldre gårdar finns i området kring Rusthållarevägen. Området kräver hänsyn knutet till äldre kvarvarande byggnader och strukturer samt kringliggande kulturlandskap.

Kulturmiljö i stadens ytterområden
I områden med bystruktur (Alandsryd, Torp och Hjälshammar) bör hänsyn tas till den äldre vägsträckningen i respektive område samt äldre bebyggelse, hag- och odlingsmark med fornlämningar, gravfält samt övriga kulturhistoriska lämningar såsom stenmurar och odlingsrösen. Vid eventuella exploateringar kommer det sannolikt krävas att arkeologiska utredningar och förundersökningar genomförs. Vid exploatering i närheten av fornlämningar och kulturhistoriska lämningar ska avvägningar göras för att säkerställa minnet.

Områden öster om staden påverkas av den föreslagna nya järnvägen. Kulturmiljön i dessa områden behöver beaktas vid exploatering. I ytterområden som inte berörs av den föreslagna järnvägen kan viss småskalig bebyggelse ske. Vid exploatering ska kulturmiljön beaktas. Ny bebyggelse i närheten av särskilt värdefulla kulturmiljöer ska ske på ett sätt som medför så liten negativ inverkan som möjligt på miljöns bärande karaktärselement och rådande stads- och landskapsbild.

I flera av stadens ytterområden är förekomsten av fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar inte helt utredd. Inför exploatering ska därmed en inventering genomföras, där fornlämningsbilden är okänd.

A: Torp
Området väster om vägen och järnvägen är rikt på fornlämningar. Exploateringar i närheten av fornlämningar bör undvikas.

B: Gunnatorp och Gunnabäck
Runt bebyggelsen finns ett äldre bevarat kulturlandskap med öppna eller igenväxande odlingsytor och hagmark. Vid eventuell exploatering inom detta område ska hänsyn tas till det äldre kulturlandskapet och den befintliga äldre bebyggelsen.

C: Västhorja och Alandsryd
Området är rikt på fornlämningar från skilda perioder. Kulturlandskapet är välbevarat med en stor mängd fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar på en relativt liten geografisk yta. Exploateringar av detta område kommer kräva arkeologiska utredningar och förundersökningar.

I det agrara kulturlandskapet kring gårdarna Apelhyllan och Hägnen bör exploateringar undvikas.

I Alandsryd bör restriktivitet iaktas vid förändring av bebyggelse med ursprunglig karaktär, för att inte störa landskapsbilden. Förtätning eller utvidgning av befintliga boendemiljöer ska ske med stort hänsynstagande till platsens befintliga värden och förutsättningar.

D: Bältarebo
Inom området finns ett äldre bevarat kulturlandskap, äldre vägstruktur, agrart kulturlandskap och äldre bebyggelsestruktur och bebyggelse. Exploateringar av kulturlandskapet bör undvikas.

E: Sörsjö
Koncentrationen av gravar och gravfält i ytan runt Sörsjö är påtaglig. Kulturvärdena kring Sörsjö gård har försämrats påtagligt och bebyggelsen förfaller idag.

Vid exploateringar inom detta område krävs med stor sannolikhet arkeologiska utredningar och förundersökningar. Hänsyn bör tas till det äldre återstående kulturlandskapet vid eventuell exploatering. Ny bebyggelse ska anpassas till den befintliga äldre bebyggelsen.

F: Helmershus 5:1 och 5:2
I området finns en manårdsbyggnad som uppfördes på 1860-talet, efter att den tidigare mangårdsbyggnaden från 1600-talet brunnit ner. Stengrund från såväl mangårdsbyggnad och ladugård finns kvar. Miljön som hör till de delar som ingått i ett större gårdssammanhang med anor från 1600-talet är av värde.

G: Vidöstern och Mosslelunden
Kring Vidösterns norra strand finns ett öppet jordbrukslandskap, med gårdar och dungar av lövträd. Områdets geografiska läge i närheten av motsvarande fornlämningsrika lägen runt Vidöstern innebär att det kan förekomma förhistoriska boplatser under marknivån. Eventuella exploateringar kommer sannolikt innebära att arkeologiska utredningar och förundersökningar erfordras. Området bör bibehålla sin agrara prägel. Exploatering av de till stora delar opåverkade agrara kulturlandskapet bör undvikas.

Vid Mosslelund finns resterna av ett gravfält som visar upp ett flertal gravtyper från järnåldern. Gravfältet utgör fornlämningar av riksintresse. Det är angeläget att gravfältet har det skyddsområde som de grönytor som idag finns i anslutning till fältet utgör.

H: Vandalorum
Även om Vandalorum är nutida utgör Vandalorum som helhet en viktig kulturnod. Byggnadernas utformning har stor betydelse för det omgivande landskapet. Vid eventuell ny bebyggelse ska dessa utformas med hänsyn till den befintliga bebyggelsen och dess karaktär, höjd och proportion.

I: Nöbbele 7:30
I det öppna jordbrukslandskapet ligger en stor manbyggnad från 1885. Öster om byggnaden finns en gravhög med en stenkista. Det är av vikt att bevara den äldre bebyggelsen. Restriktivitet iakttas vid förändring av bebyggelse med ursprunglig karaktär.

J: Södra Nöbbele
Området ligger nära sjön Vidöstern, cirka 150 meter över havet. Tidigare utförda inventeringar kring Vidöstern samt i terränglag om 150 meter över havet, visar att området är rikt på lämningar från förhistoriska perioder, särskilt från stenåldern. Fornlämningsläget inom området är dock inte klarlagt.

K: Hjälshammar
Det äldre agrara landskapet och bebyggelsen är till stora delar bevarade och det är viktigt att den fortsatt bevaras. Eventuell ny bebyggelse ska utformas så att den passar väl ihop med befintlig bebyggelse.

L: Gamla Växjövägen
Delar av den äldre vägsträckan längs med Gamla Växjövägen är välbevarad och flera fornlämningar finns i området. En eventuell exploatering i området längst österut bör undvikas.

M: Björsgården - Klockaregården
Området är ett välbevarat kulturlandskap som sträcker sig från Björsgården i norr till Klockaregården i söder. Här finns flera gårdar och mindre bebyggelse samt välbevarad äldre agrar struktur i form av öppen odlingsmark. Eventuell ny bebyggelse ska anpassas till den befintliga äldre bebyggelsen.

N: Kulturlandskap kring Hindsen
Området utgör ett riksintresse för kulturmiljövård på grund av herrgårdslandskapet med en rik fornlämningsmiljö kring sjön Hindsen. Enbart områdets mest sydvästliga delar täcker planområdet.

Värdefulla byggnader och objekt
På kommande sidor följer en lista över värdefulla byggnader och objekt i Värnamo stad, såväl byggnadsminnen som särskilt värdefull bebyggelse. Dessa illustreras i kartan på nästa sida.

I samband med arbetet att ta fram denna fördjupning av översiktsplanen har en inventering av värdefull bebyggelse gjorts. Inventeringen pekar utöver särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8 kap. 13 §) också ut bebyggelse med allmänt bebyggelsevärde och högt bebyggelsevärde (PBL 8:17). De två sistnämnda kategorierna redovisas inte i fördjupningen av översiktsplanen.

Byggnadsminnen

- Värnamo kyrka
- Uppståndelsekapellet
- Bruno Mathssons verkstad
- Mariakyrkan
- Apeln 1: Bruno Mathssons ateljé
- Apeln 1: Bruno Mathssons bostadshus
- Apeln 1: Bruno Mathssons utställningsbyggnad

Särskilt värdefull bebyggelse

Linden 5	Visningshus för Källemo, formgiven av John Kandell.
Lärkträdet 5	Industribyggnad troligen från 1960-talet, som kan vara ritad av Ludvig Seda.
Almen 10	Ewå/Värnamo armaturfabrik. Av Ludvig Seda, uppförd 1954.
Björken 8	Välbevarad funkisvilla.
Aspen 9	Välbevarad funkisvilla ritad 1945 av Wilhelm von Mühlenfels.
Apeln 5	Tegelvilla ”Slottet” av arkitekt Ludvig Seda, 1954.
Apeln 1	Bruno Mathsson center: 2 byggnader.
Furan 18	Villabyggnad från 1930.
Storken 23	Villa uppförd 1941, av arkitekt Eric Aurin.
Storken 13	Gamla tingshuset, uppfört på 1830-talet.
Pilen 13	Gästgivaregården.
Kyrkogatan 17	Församlingshemmets första etapp, den putsade kyrkolängan, uppfördes 1952, efter ritningar av stadsarkitekt Hugo Bolker.
Gästis 3	Bostadshus i timmer i två våningar, troligen uppfört under 1860-talets mitt.
Elden 1	Finnvedens gymnasium stod färdigt 1969 och ritades av Olle Wåhlström och Gösta Uddén.

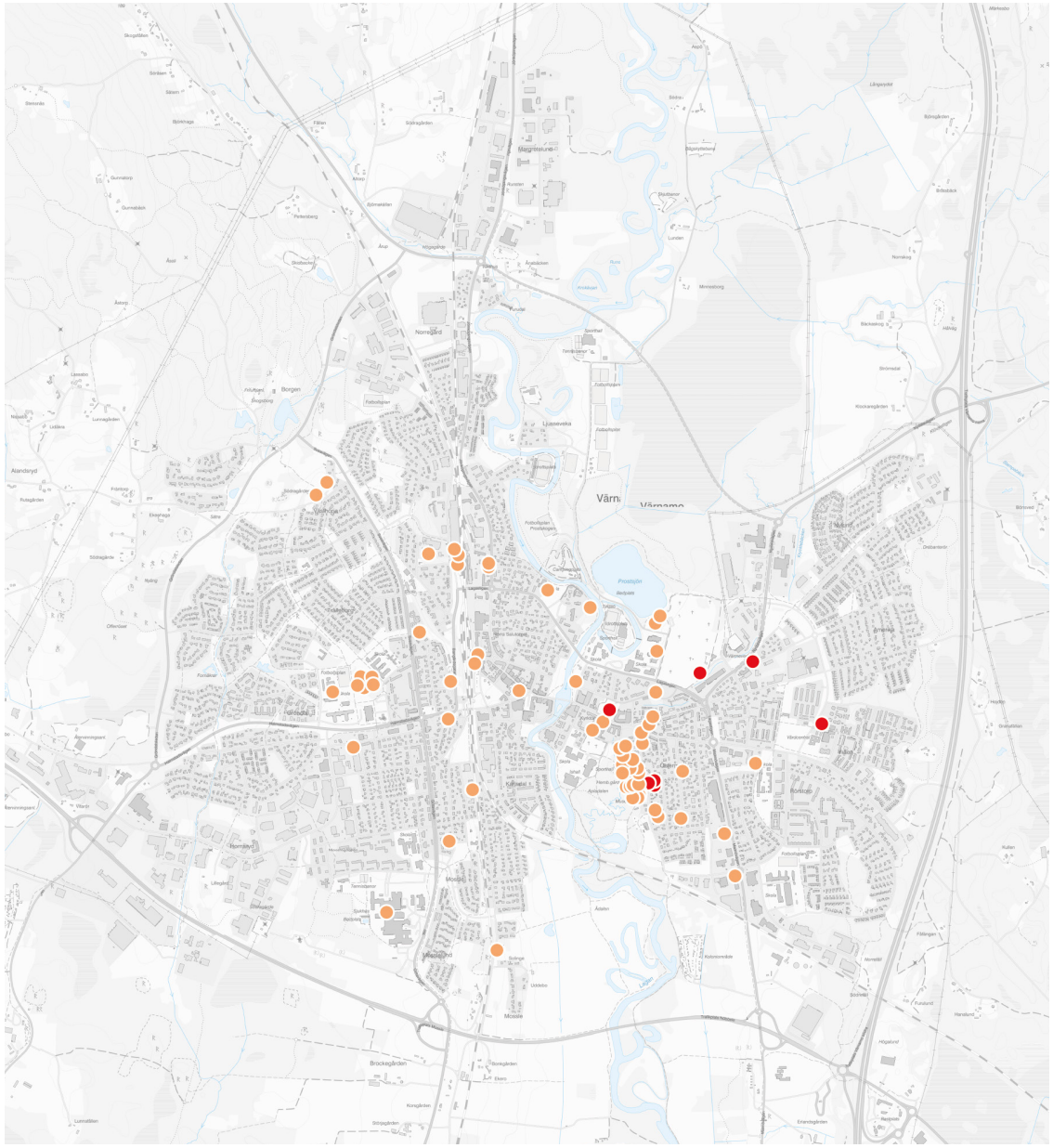

Kartan visar byggnadsminnen och särskilt värdefull bebyggelse i Värnamo stad. Den största koncentrationen av värdefull bebyggelse finns kring Apladalen, Östermalm och Stadskärnan.

Prostgården 1	Prästgården och Kaplansbostaden.
Kärleken 6	Före detta Överläkarbostaden.
Broarna 4	Del av tidigare lasarettsmiljö.
Lugnet 1	Missionskyrkan uppfördes 1938 efter ritning av arkitekt Wilhelm Gjerming.
Torget 9	Stadshuset, av arkitekt Carl Nyrén, 1961/1970. Den gamla folkskolan uppfördes 1878/1920.
Tingshuset 1	Nya tingshuset, arkitekt John Johnsson, uppfört 1905-1906.
Örnen 19	Två byggnader. Bostadshus uppfört 1864 samt timrad uthuslänga.
Örnen 16	Fastighet med äldre bostadshus i schweizerstil med enkelt uthus och lusthus.
Örnen 17	Avstyckad tomt från Örnen 19, där huvudbyggnad och uthus ligger. På Örnen 17 ligger ett kulturhistoriskt välbevarat lusthus, uppfört 1896.
Apladalen	I Apladalen finns 14 byggnader av särskilt värdefull betydelse.
Träsket 6	Bostadshus uppfört 1923 av arkitekt Adolf Wiman.
Vindruvan 22	Stadshotellet, av arkitekt Bent Jörgen Jörgensen, uppfört 1955.
Posten 1	Uppfördes 1899, arkitekt Alfred Hellerström. Uppfördes som stationsbyggnad, men inrymde istället Värnamo Poststation fram till 1974.
Värnamo 15:5	Värnamo stationsbyggnad, uppförd 1902.
Värnamo 14:11	Värnamo Tvättklämsfabrik, uppförd 1918 efter ritningar av stadsingenjör Nils Christiansen.
Värnamo 14:12	Reservkraftstation uppförd 1927 av Hörle Bruks Elverk.
Värnamo 15:1	Vattentornet är uppfört vid anläggandet av Borås-Alvesta järnväg som invigdes 1902.
Värnamo 15:7	Lokstallet och vändskivan är uppförda vid anläggandet av Borås-Alvesta järnväg som invigdes 1902.
Järnet 1	Modernistisk industribyggnad uppförd 1966, av arkitekt Rudolf Moeschlin.
Utsikten 4	Villa uppförd 1922, av arkitekt Adolf Wiman.
Kleven 28	Före detta marknadsbod från 1870/1880-talet.
Härads-domaren 1	Västhorja Södergård, tidigare mangårdsbyggnad, cirka 1830-1910.
Lagläsaren 3	Södergård Gammelgård, uppförd på 1770-talet.
Linné 4	Villa ritad av Erik och Henry Andersson.
Folkparken	I Folkets park finns flera byggnader av särskilt värdefull betydelse: friluftsteatern, dansbanan, en servicebyggnad samt två kiosk-byggnader.
Plantskolan 1	Gröndalsskolan, en av Sveriges första skolor utan korridorsystem.
Läkaren 1	Värnamo sjukhus, tidigt 1970-tal, gestaltat av Folke Löfström, i tidstypiskt material och uttryck.
Verk-mästaren 19	Villa ritad av Bruno Mathsson, 1955.
Gesällen 4	Villa ritad av Ludvig Seda, 1955.
Snickaren 5	Industribyggnad utvärderad i länsstyrelsens industriminnesinventering.

Värnamo tingshus, uppfört 1905-1906.

Fornminnen

I Värnamo stad med omland finns ett rikt antal kulturlämningar och fornlämningar från olika tidsperioder, som till exempel gravfält, boplatser och milstenar samt övriga kulturhistoriska lämningar som husgrunder, stenmurar och odlingsrösen.

Fornminnen finns i hög koncentration framförallt i de nordvästra delarna. Möjliga fornminnen och kulturhistoriska lämningar finns jämnt fördelat över staden och i hög koncentration i väst samt sydost.

Kulturlämningar påverkar stadens utvecklingsmöjligheter så till vida att utvecklingen måste anpassa sig till dessa och genom att utredningar måste genomföras. I områden rikt med lämningar av betydelse kan det även vara aktuellt att helt avstyra från exploateringar, men för det mesta föreligger goda möjligheter att anpassa utvecklingen till lämningarna. Ofta tar attraktiva utvecklingsprojekt hänsyn till och vidareutvecklar de värden som finns på platsen.

Det är kommunens övergripande strategi att kulturmiljöer ska bevaras genom att utveckla och tillgängliggöra dem. Det är dock viktigt att detta görs med omsorg och kunskap så att inte värdena förvanskas eller förstörs.

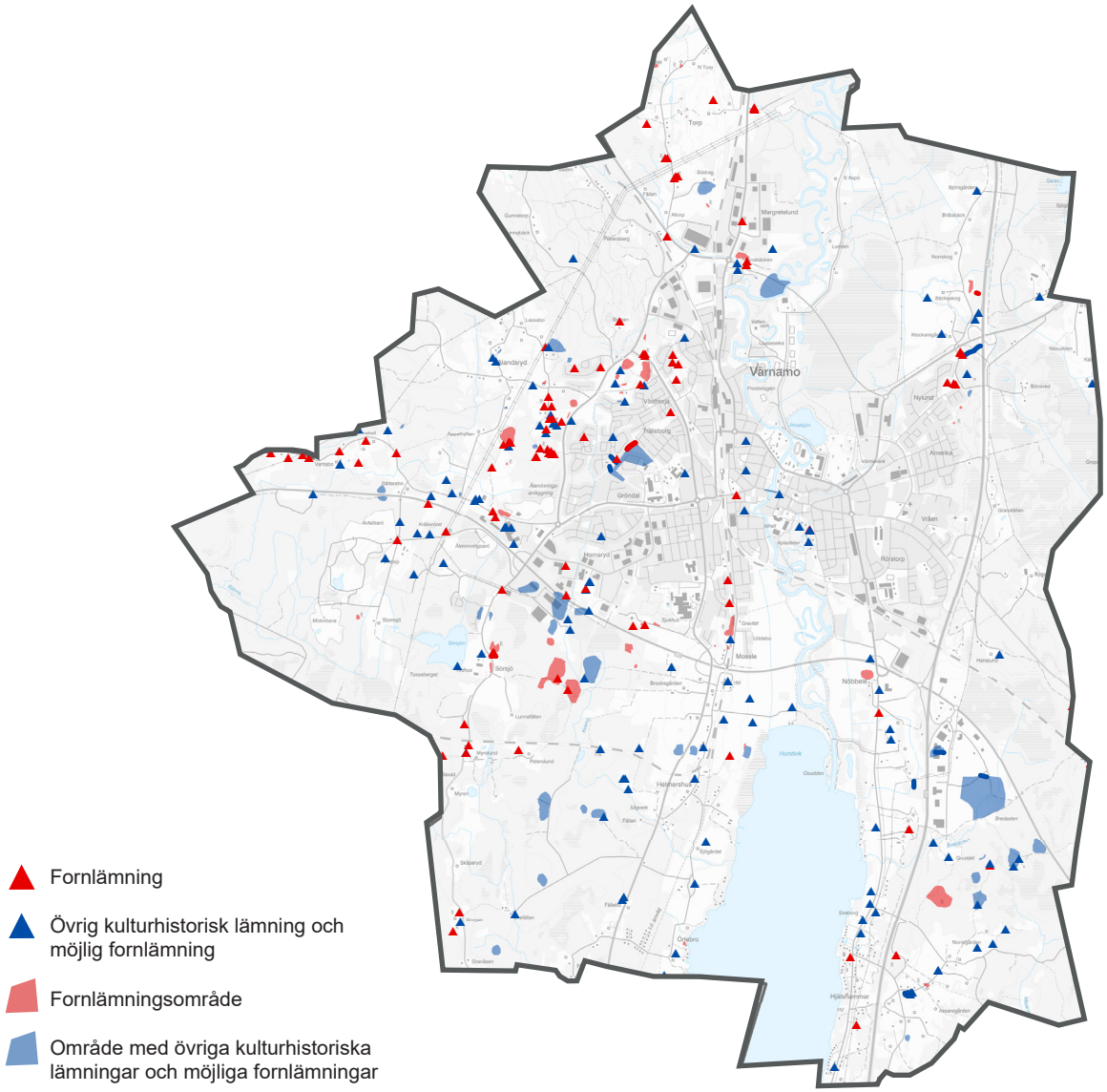

Kartan visar fornlämningar i Värnamo stad med omland.

Ställningstaganden
Arkitektur och kultur

Arkitektur
Stadens gestaltade livsmiljöer ska kunna nyttjas av och vara attraktiva och inkluderande för många olika samhällsgrupper. Existerande mötesplatser utvecklas för att bli mer attraktiva och inkluderande för hela staden. I samband med förtätning och omvandling skapas nya, trygga och mångsidiga mötesplatser.

Kommunen ska ta fram en arkitekturpolicy med syfte att stärka stadens attraktivitet. Policyn ska vara vägledande och syfta till att uppmuntra god arkitektur i staden samt tillföra ett helhetsperspektiv i gestaltningsfrågor.

Kommunen ska verka för hållbar arkitektur och hållbart gestaltade livsmiljöer genom att effektivt arbeta med gestaltning av stadens bebyggelse och stadens offentliga rum i olika planeringsskeden.

Kommuninvånare, särsklit barn och unga, ska ges möjlighet att påverka gestaltningen av offentliga rum.

Kultur
I samband med omvandling ska kommunen tidigt i processen verka för att aktivera omvandlingsområdet med konst och aktiviteter.

Offentlig konst ska nyttjas som ett värdefullt uttryck i fysisk planering.

Policy för konstnärlig gestaltning enligt enprocentsregeln ska vara utgångspunkt i arbetet.

I samband med planering ska Värnamo stad arbeta med att profilera sig som designstad.

Kulturmiljövärden
Ställningstaganden i *Plan för kulturmiljön i Värnamo kommun* ska integreras och beaktas i den ordinarie verksamheten.

Kommunen ska verka för att utpekade kulturmiljövärden och kulturarv inom Värnamo stad med omland ska bevaras, brukas, utvecklas och tillgängliggöras för allmänheten. Kulturhistoriska värden ska bevakas vid bygglovsprövning. Skydds- och varsamhetsbestämmelser ska vid behov införas i detaljplanering.

Ställningstaganden i
Översiktsplan Mitt Värnamo 2035

3.2.1 Ställningstaganden ”Bevara och utveckla kulturmiljön”
(sidorna 34-35)
- Planering och bebyggelse
- Riksintressen

3.6.1 Ställningstaganden ”Kommun med plats för kultur”
(sidan 45)

Övriga underlag

Plan för kulturmiljön i Värnamo kommun, antagen i kommunfullmäktige den 26 april 2018

Kulturhistorisk inventering och karaktärisering, Värnamo centrum

Kulturhistorisk inventering och karaktärisering, Värnamo stad

Kulturmiljöinventering och karaktärisering av Värnamo stads landsbygd (2020)

Värt att värna (2000)

Skola, omsorg och sociala värden

Värnamo stad ska ha goda förutsättningar för utbildning och den ska vara tillgänglig och anpassad för dess invånare. I en tät stad ökar tillgängligheten till utbildning och omsorg. En bra miljö för skola och omsorg bidrar till lärande och vård hos medborgare med olika behov och kan bidra till att utjämna skillnader och öka jämlikheten. Samtidigt ska de fungera som arbetsmiljö och tåla kreativitet, lek och slitage.

Flera faktorer påverkar förutsättningarna för planeringen och utformningen av våra miljöer för skola och omsorg, till exempel ökad urbanisering med fler elever i staden, behov av tätare bebyggelse och brist på mark.

UTBILDNING

Förskolor

I samband med befolkningsökning och mål om 40 000 invånare i kommunen 2035 kommer behov av förskoleplatser att öka och fler förskolor kommer att behövas. Vid central lokalisering bör förskolan inte ha färre än fyra avdelningar. Vid planering av större områden för bostadsbebyggelse kommer kommunen att behöva beakta behovet av förskoleplatser. Lokalisering av förskolor ska premieras i närhet till kollektivtrafik och med god tillgänglighet till gång- och cykelstråk. Detta skapar även förutsättningar för mer socialt hållbara förskolor som fler har möjlighet att ta sig till, då de inte förutsätter tillgång till bil. Vid nybyggnation av förskolor hålls parkeringsantal nere till förmån för en större skolgårdsyta. Det är idag inte en självklarhet att förskolor tillhandahåller personalparkeringar. Därmed är det av vikt att förskolor lokaliseras i stråk som skapar förutsättningar för hållbara transporter.

Planering av och byggnation av nya förskolor ska ske inte bara vid utveckling av nya områden, utan även i anknytning till existerande bostadsområden med flerbostadshus. Förskolorna ska inte placeras inne i flerbostadskvarter, utan i anknytning till dem.

Förskolor har ungefärliga krav på 40 kvadratmeter utemiljö per barn. En förskola på åtta avdelningar med 120 barn innebär 4 800 kvadratmeter utemiljö. Friytan och förskolan ska placeras i direkt anslutning till varandra och ska inte separeras av trafikerad väg. Om friytan i framtiden behöver tas i anspråk för annat ändamål, behöver den ersättas med likvärdiga ytor. Enligt *Hälsans miljömål* från Region Jönköpings län ska 50 procent av all aktiv lekyta vara beskuggad, helst av träd.

Grundskolor

Det finns utöver redan planerade grundskolor behov av två till tre nya grundskolor fram till 2035. Lokalisering av grundskolor ska premieras i närhet till gång-, cykel- och kollektivtrafikstråk. Detta skapar även förutsättningar för mer socialt hållbara skolor som fler har möjlighet att ta sig till, då de inte förutsätter tillgång till bil. Det är idag inte en självklarhet att grundskolor tillhandahåller personalparkeringar. Därmed är det av vikt att skolor lokaliseras i stråk som skapar förutsättningar för hållbara transporter.

Skolan är en del av samhällsbyggandet och lokalsamhället. I samband med utbyggnad och omvandling av bebyggelse bör planering av en grundskola ske tidigt i processen. Skolan blir ofta en nod i vardagslivet i området samt en motor för utveckling i det nya området.

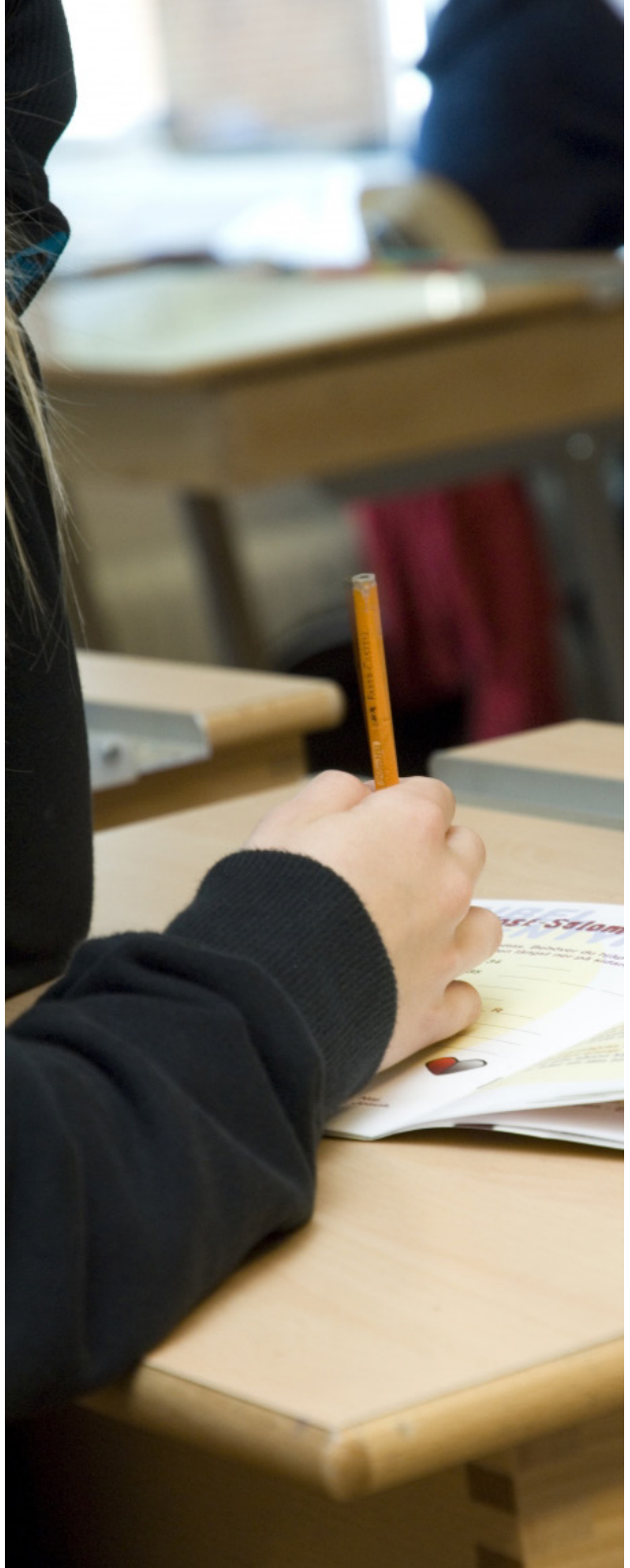

Kommunen avser att följa Boverkets rekommendationer med 30 kvadratmeter utemiljö per barn, med minst 3 000 kvadratmeter total friyta. Friytan ska finnas i direkt anslutning till skolbyggnad. Friytorna ska vara anpassade för barn med funktionsvariationer, såväl fysiska som mentala. Ett möjligt sätt att gynna utemiljön är att bygga grundskolor i flera plan för att på så sätt frigöra yta för lek och rekreation med god ljudmiljö. Lika viktigt som det är att förtäta staden med bostäder bör även staden förtätas med skolplatser med tillgång till goda skolmiljöer.

För lokalisering nära större säkerhetsrisker utgör avståndet till riskkällan en viktig faktor. Skyddsavstånd och tekniska skyddslösningar bör beaktas.

Samhällsbyggnadsnämnden fick 2019 i uppdrag att reservera och förbereda ett markområde för ytterligare en ny skola. Detta är ett parallellt pågående uppdrag och omfattas inte av FÖP:ens förslag på lokaliseringar.

I *Lokaliseringsutredning - Grundskola i Värnamo stad (*2022) föreslås ett antal lokaliseringar.
I utredningen har elva alternativ utretts och följande fem platser har bedömts som mest lämpliga:

Exposkolan

Påbyggnad av Exposkolan är en möjlighet. Alternativet innebär möjligheter att samnyttja vissa funktioner och lokaler, tillkommande såväl som befintliga. Alternativet är väl kopplat till gång- och cykelnät och ligger utefter föreslaget huvudcykelstråk och kollektivtrafikstråk. Vidare är alternativet beläget i ett av stadens föreslagna utvecklingsstråk. Närheten till park och natur är relativt god, med en större grönyta inom fastigheten och ett skogsbeklätt naturområde

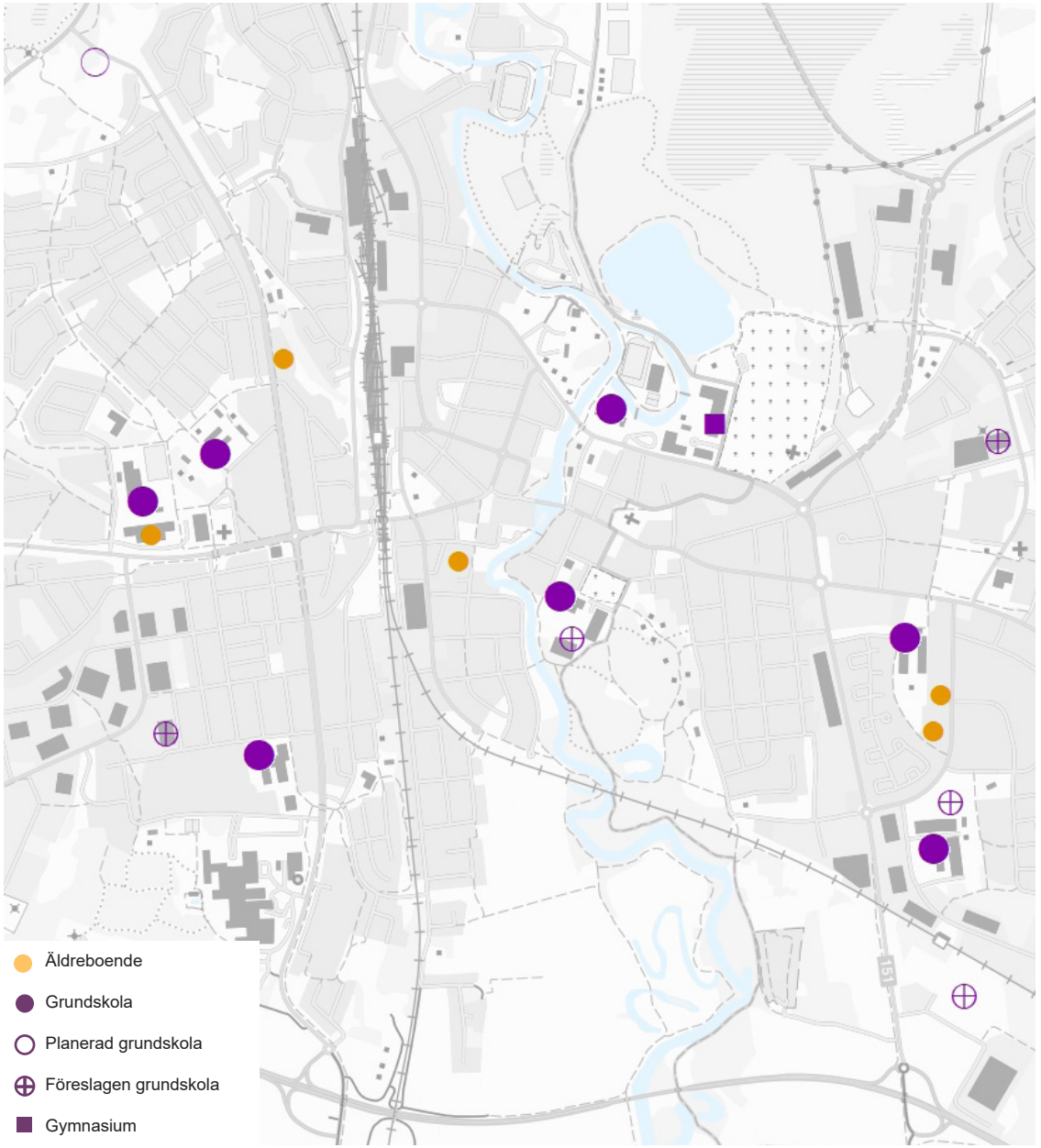

Kartan visar utbildnings- och omsorgsverksamheter i Värnamo stad.

250 meter öster om alternativet. I nära samband till skolan finns flera närliggande bostadsområden med olika bostadstyper som kan bidra till att eventuell skola eller tillbyggnad av skolan får en integrerande funktion och effekt.

Tidsperspektiv: Möjlig etablering under planperioden fram till 2035. Kräver eventuellt ny detaljplan.

Före detta reningsverkstomten

Alternativet är mindre centralt beläget och järnväg och väg 27 utgör större infrastruktur som inverkar negativt på en skolmiljö, liksom tillgång till platsen via hållbara trafikslag. Det finns flera alternativa kopplingar till det befintliga gång- ocg cykelnätet. Alternativet kopplar även an till föreslaget huvudcykelnät och är beläget inom föreslaget kollektivtrafikstråk för buss. Närheten till Rörstorps station bidrar till platsens tillgänglighet ur framförallt ett regionalt perspektiv. Lokaliseringen är förenlig med kommunens syn på stadens utveckling, då det rör sig om utveckling inom nuvarande tätortsutbredning. Alternativet är även beläget inom ett av stadens föreslagna utvecklingsstråk samt ett större omvandlings- och utbyggnadsområde. Lokalisering av en grundskola på platsen skulle innebära en motor för utvecklingen av denna del av staden. I utblick 2050 är alternativet potentiellt ännu bättre lämpat, då staden planeras byggas ut mot den eventuella järnväg med tillhörande station som planeras sydost om staden. Närliggande verksamheter kan påverkas av etablering av grundskola på platsen. Då kopplingen till den övriga stadsväven är mindre god finns en risk att den perifera lokaliseringen kan utvecklas negativt sett ur perspektivet social integration. Därmed är utvecklingen omkring fastigheten av stor betydelse.

Tidsperspektiv: Möjlig etablering under planperioden 2035, kräver ny detaljplan.

Norra Apladalsområdet

Området är centralt beläget i staden och utmed det centrala stråket, med mycket god tillgänglighet till gång- och cykelnätet såväl som grönstruktur i Apladalen. Alternativet är förenligt med kommunens syn på stadens utveckling. Det är dock beroende av att sim- och ishall flyttas till ny lokalisering innan det är möjligt att ta marken i anspråk. Vidare är den tillgängliga ytan inte tillräckligt stor, så en placering inom fastigheten kräver samutnyttjande av idrottshall och eventuellt skolgård med Apladalsskolan. Platsen kan även vara intressant för annan bebyggelseutveckling.

Tidsperspektiv: Osäkerhet föreligger. Etablering är beroende av att nuvarande verksamhet på platsen flyttar. Ny detaljplan krävs. Bedöms eventuellt vara möjlig under planperioden 2035.

Mossgatan

I samband med omvandling av bebyggelsen utefter nordöstra Silkesvägen finns möjlighet till en tänkbar lämplig lokalisering. På fastigheten för alternativet förekommer för närvarande industribebyggelse som kommer behöva göras om eller rivas. Alternativet är kopplat till befintligt gång- och cykelnät samt till planerat huvudcykelstråk utmed Silkesvägen. Såväl nuvarande som föreslagen busstrafik går utmed alternativet. Lokaliseringen är belägen i ett av stadens föreslagna utvecklingsstråk och omvandlingsområdet kring Silkesvägen. Söder om det närliggande sjukhuset pågår utbyggnad av nytt bostadsområde, vilket innebär att det finns ett framtida behov av skolplatser i stadens sydvästra delar. Samverkan med närliggande Mossleskolan är en möjlighet. Det förekommer en del miljöfarlig verksamhet i närområdet och nuvarande verksamhet på platsen kan ha gett upphov till markföroreningar på fastigheten.

Tidsperspektiv: Osäkerhet föreligger. Etablering är beroende av att nuvarande verksamhet på platsen flyttar. Ny detaljplan krävs. Bedöms eventuellt vara möjlig under planperioden 2035.

Kvarteret Draken och Drabanten

I området, som är beläget i stadens nordöstra del, finns idag industribebyggelse som behöver rivas eller omvandlas för att platsen ska kunna nyttjas för skolverksamhet. Alternativet har god koppling till såväl befintligt gång- och cykelnät som föreslagna huvudcykelstråk. Samma sak gäller för stadsbusstrafik. I och med att alternativet är beläget i ett av stadens utvecklingsstråk är platsen förenlig med kommunens syn på stadens utveckling. På kvarteret Draken har det tidigare legat en bensinstation som föranleder att området är behäftat med potentiell markförorening.

Tidsperspektiv: Osäkerhet föreligger. Etablering är beroende av att nuvarande verksamhet på platsen flyttar. Ny detaljplan krävs. Bedöms inte som möjlig under planperioden 2035.

Säkra skolvägar

Större samlande gång- och cykelstråk med anslutning till skolverksamhet ska utformas med särskild hänsyn till trafiksäkerhet utifrån ett barnperspektiv. Detta syftar till att öka andelen gång- och cykelresor till och från skolan. Även svåra korsningar som inte ligger i huvudcykelstråk bör göras säkrare.

OMSORG OCH VÅRD

Bostäder för seniorer

Andelen äldre varierar för olika områden i Värnamo stad. I de mer centrala delarna, där flerbostadshus är vanligast, är andelen över 65 år högst. Många av invånarna över 80 år klarar idag av att bo kvar i sina bostäder. För de som behöver service i egen bostad blir boenden med hiss och viss service ett effektivt sätt för omsorgsförvaltningen att hantera, exempelvis hemtjänst. Det finns därmed behov av tillgängliga bostäder spridda över staden.

Trygghetsboenden bör fördelas jämnt över staden, inte enbart i centrum. Trygghetsboenden kan integreras i vilket bostadsområde som helst, men en samlingslokal i närheten bör finnas, där sociala aktiviteter ska erbjudas.

Frågan om boende för äldre bör lyftas vid varje detaljplaneprojekt. Det är av vikt att vid byggnation av nya områden verka för att flera typer av boenden integreras i området. Detta för att boende ska kunna bo kvar i sitt område även när de blir äldre samt för att uppnå en blandning av människor och grupper i varje område.

Bostäder som kräver myndighetsbeslut

Det finns två typer av LSS-boenden (lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade): gruppbostäder och servicebostäder. Kommunen har överkapacitet på gruppbostäder, men underskott på servicebostäder. Ett omställningsarbete görs och nya servicebostäder skapas.

Gruppen äldre med någon form av demens ökar i takt med att andelen äldre ökar. När det kommer till demensboenden kan utveckling röra sig om att

Diagrammet visar ungefärlig andel av olika typer av bostäder för seniorer i Värnamo stad.

omdana somatiska äldreboenden och specialisera dem för demens. Det rör sig därmed inte om några specifika nya lägen eller områden.

Kommunen ställer sig positiv till att Värnamo sjukhus nyttjar delar av sina parkeringsplatser för exploatering av olika boendetyper, exempelvis trygghetsboenden, i syfte att komplettera sin nuvarande verksamhet.

Fler och fler äldre klarar av att bo kvar i sin egen bostad.

Digitalisering

Äldreomsorgen behöver utvecklas och effektiviseras för att kunna motsvara de krav som en ökad andel äldre medför. Digitalisering innebär både att delar av verksamheten kan bli mer effektiv och att äldre kan tillgodogöra sig digitala tjänster i hemmet. Infrastrukturen för bredband i bebyggelsen är nödvändig för att säkra tillgången till digitala tjänster.

SOCIALA VÄRDEN

Integration och jämlikhet

Ett ökat fokus på hållbara trafikslag innebär att fler av stadens invånare, såväl barn och äldre som socioekonomiskt utsatta, får bättre möjligheter att röra sig i staden. Människor i socioekonomiskt utsatta områden har dessutom i lägre utsträckning bil än människor i socioekonomiskt starka områden. Ur ett barnperspektiv blir staden säkrare med ökad andel hållbara transporter och det blir lättare för fler att ta sig till och från målpunkter. En mer rörlig befolkning påverkar integrationens mjuka värden. Förskolor som görs tillgängliga via gång-, cykel- och kollektivtrafik har också en integrerande effekt, då boende inte nödvändigtvis är låsta till de förskolor som ligger geografiskt närmst. Detta har potential att innebära mindre homogena, mer blandade förskolor.

En annan viktig ingrediens i en mer integrerad och jämlik stad är förtätning och blandning. En mer blandad stadsbebyggelse innebär potential till en mer blandad befolkning, vilket leder till fler möten mellan olika grupper. Mötesplatser som stärks och tillgängliggörs för hela staden via gång- och cykelvägar samt kollektivtrafik, kan också leda till fler möten mellan grupper. Även stadens gatunät påverkar dess integration. Stadens mer centrala delar har en mer integrerad gatustruktur, medan det blir mindre integrerat längre från de centrala delarna. I områden som Rörstorp och Vråen är andelen gångvägar dock många och möjligheterna att röra sig till fots och med cykel är goda.

Jämställdhet

Kvinnor och män ska ha samma rätt och möjlighet att vara aktiva medborgare och ha samma möjlighet att göra sin röst hörd i planeringsprocessen. Jämställdhetsperspektivet ska beaktas och i ett tidigt skede. I kommunens arbete med planering ska frågor ställas som:

- Vem är det vi bygger för och på vilket sätt gör vi det?
- Får besluten och planerna olika konsekvenser för kvinnor och män, flickor och pojkar?

I Värnamo stad ska både män och kvinnor känna sig trygga när de rör sig på gator, torg och i naturområden. Kvinnor nyttjar i högre grad hållbara trafikslag och en stad där fler reser med hållbara trafikslag skapar även förutsättningar för en fysiskt tryggare tillvaro för kvinnor. Kvinnor är oftare offer i trafikolyckor, medan män oftare är de som sitter i bilen. Väl utformade offentliga miljöer, möjlighet till fler resor till fots och med cykel samt en tätare, mer blandad bebyggelse innebär fler människor i rörelse under fler av dygnets timmar. Det i sin tur medför att platser upplevs mer trygga då fler ögon ser.

Tillgänglighet

Nya allmänna platser såsom fritidsanläggningar, torg och parker ska göras tillgängliga och användbara för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga och andra funktionshinder. Tillgängligheten på allmänna platser och så kallade enkelt avhjälpta

hinder bevakas genom de lagar och det regelverk som styr plan- och byggprocessen. I stadens centrala delar är detta tankesätt i hög grad etablerat och bevakas bland annat i bygglovsprocessen.

Särskilda platser och stråk i stadsnära rekreationsmiljöer ska gestaltas med hög tillgänglighet, där det även ska finnas tillgänglighetsanpassade faciliteter och mötesplatser. Vid utformning av större satsningar och högprioriterade stråk bör gestaltningen ske i dialog med sakkunnig inom tillgänglighet.

FOLKHÄLSA

Ett samhälle där invånarna rör på sig är också ett samhälle med mer välmående invånare. Inte minst i takt med att befolkningen blir äldre är betydelsen av att verka för en god folkhälsa stor. Att skapa förutsättningar för rörlighet, såväl idrott som friluftsliv, påverkar folkhälsan positivt. En av de mer enkla och verksamma åtgärderna är att tillgängliggöra staden för fler gång- och cykeltrafikanter, vilket bidrar till att befolkningen nyttjar fysiskt aktiva transporter (transporter som sker exempelvis till fots och cykel) mer i sin vardag. Även hur väl integrerat ett område är i resten av staden är sammankopplat med andelen som väljer att resa genom fysiskt aktiva transporter. Områden som har mindre goda kopplingar till staden än andra områden, och som dessutom har en hög andel socialt utsatta, kan därmed ha en högre andel ohälsotal än övriga staden. Att förbättra kopplingar till områden kan därmed påverka folkhälsan.

Idrott

Tillgången till och möjligheterna till idrottsutövning ska vara god för boende i hela Värnamo stad. Byggnation av nya idrottshallar sker i samband med byggnation av nya grundskolor.

Nytt område för inomhusidrott

På grund av befolkningstillväxt och ålderstigna anläggningar kommer kommunen i framtiden att behöva satsa på nya fritidsanläggningar. Det växande behovet innebär att fram till 2035 kommer de nuvarande byggnaderna att behöva optimeras och byggas ut.

Vid 40 000 invånare blir hallarna för små och utbyggnadsmöjligheterna inte tillräckliga. Därmed kommer en ny simhall och en ny ishall behövas. Ett samlat område för inomhusidrott, med multisporthall, sim- och ishall föreslås. Då området är ytkrävande kan läget inte vara centralt. Behovet av ny simhall är mest akut och en ny simhall kan behöva byggas redan om 10-15 år. Därmed ska en plats för idrottsområde föreslås med plats för sim- och ishall samt eventuell multisporthall.

Lokalisering av idrottsområdet i närhet till ny skola innebär stora vinster, då skolan kan nyttja multisporthallen som idrottshall, medan skolans lokaler kan nyttjas för övernattningar vid tävlingsverksamhet. Lokaliseringsalternativen nedan är belägna i nära relation till en av ovan nämnda lokaliseringar för skola. *Lokaliseringsutredning Idrottsområde i Värnamo stad* (2022) har utrett sju huvudsakliga alternativ och de två följande bedöms vara de mest lämpliga:

Öster om Malmövägen

Platsen är del av ett av stadens större förtätnings- och omvandlingsområde runt Rörstorpsstationen med potential att bli stadens nya stadsdel. Området har befintlig infrastruktur och ligger i anslutning till såväl befintligt som föreslaget gång- och cykelstråk och kollektivtrafikstråk. Rörstorps station innebär att platsen har en mycket god regional tillgänglighet. Järnvägen, väg 27 och Malmövägen utgör större infrastruktur som inverkar negativt på områdets tillgänglighet för gång- och cykeltrafikanter. Avståndet till centrum är relativt långt. Inom en radie av två kilometer nås tre av stadens grundskolor. Intilliggande verksamheter kan komma att påverkas av etablering.

Ljusseveka

Efter granskningen av FÖP:en har frågan om ny arena för elitfotboll blivit aktuell. Under hösten 2021 gjordes en lokaliseringsutredning för detta projekt, vilken förordar en lokalisering vid Ljusseveka mellan Prostsjön och Ljussevekaleden. Detta har föranlett att även denna plats tagits upp i lokaliseringsutredningen för inomhusidrott. På platsen finns stora ytor och plats finns för både sim- och ishall. Därtill kan vissa ytor, som till exempel parkering, samnyttjas med arenan. Närheten till Prostsjön ger goda förutsättningar för utveckling av friluftsliv och rekreation i anslutning till idrottsområdet. Placeringen är central i Värnamo, med både grundskola och gymnasium på korta avstånd. Det finns också goda möjligheter att ansluta till gång- och cykelvägnätet. För kollektiv- och biltrafik medför platsen utmaningar då ny väginfrastruktur behöver byggas ut. Platsen ligger inte heller inom ett utvecklingsstråk. Närhet finns dock till stråket utmed Nydalavägen.

Plats för idrott och aktivitet utomhus

I Ljusseveka finns idag en större samling av anläggningar för utomhusidrott. Finnvedsvallen och ett antal fotbollsplaner finns i området. Huruvida Ljusseveka kan vara platsen för samlad utomhus- och inomhusidrott behöver utredas vidare av både utrymmesskäl och i samband med att nytt vattenskyddsområde för Ljusseveka vattentäkt tas fram.

Plats för spontanidrott

I framtiden spås betydelsen av att kunna ta del av och utöva spontanidrott öka. Det ska vara enkelt att inordna rörelse och idrott i sin vardag och därav krävs god tillgång till och möjligheter för fysisk aktivitet. I samband med stadsutveckling bör nya platser för fysiska vardagsaktiviteter skapas såsom lekplatser, utegym och andra platser för spontanidrott. För stadens äldre befolkning är tillgång till grönstruktur och möjlighet till rörelse en mycket viktig hälsoaspekt.

Fysiskt aktiva transporter och fysisk vardagsaktivitet ska i planering beaktas i syfte att stärka folkhälsan. Fysiskt aktiva transporter går även i linje med mål om en hållbar utveckling, där ett ökat hållbart resande är av stor vikt i omställningen till ett hållbart samhälle.

God tillgång till friluftsliv är en viktig folkhälsoaspekt. Läs mer om friluftsliv och rekreativa värden i utvecklingstemat ”Natur, rekreation och miljö”.

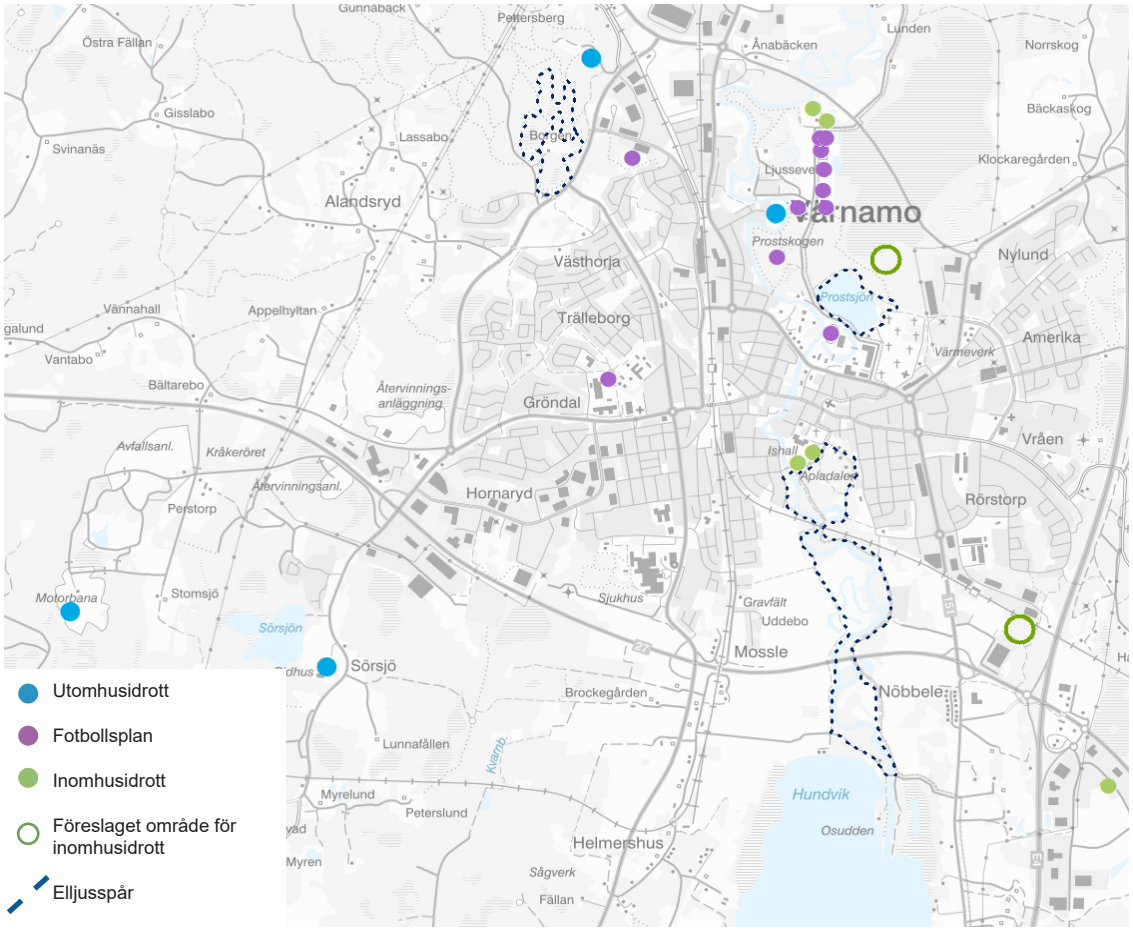

Kartan visar platser för idrott i Värnamo stad.

Ställningstaganden
Skola, omsorg och sociala värden

Utbildning
Kommunen ska bygga nya grundskolor i väl lämpade lägen som motsvarar behovet.

Kommunen ska verka för att antalet förskoleplatser speglar behovet.

Kommunen ska verka för en mer samlad yta för Finnvedens gymnasiums yrkesprogram.

Omsorg och vård
Kommunen ska verka för fler trygghetsboenden i Värnamo stad i blandad bebyggelse.

Kommunen ska i planeringen verka för att stadens bostadsbestånd kompletteras med fler bostäder som uppfyller äldres behov.

För att tydliggöra sjukhuset som målpunkt i staden ställer sig kommunen positiv till att nya byggnader inom sjukhusområdet placeras i anslutning till utpekade utvecklingsstråk, om det är lämpligt för verksamheten.

Sociala värden
Platser och stråk i stadsnära rekreationsmiljöer ska göras tillgängliga för alla kommuninvånare, bland annat genom stigar anpassade för invånare med funktionsnedsättning.

Kommunen ska under planprocessen av förtätnings- och omvandlingsprojekt i staden inkorporera integration, jämlikhet och jämställdhet. Hur projektet ämnar uppfylla de tre kriterierna ska också redovisas. En metod för att säkerställa att integration, jämlikhet och jämställdhet beaktas ska tas fram.

s

Folkhälsa
Kommunen ska i fortsatt planering verka för ett nytt samlat område för inomhusidrott. Platsen för området ska vara utpekad och redo att exploateras 2035.

Kommunen ska ta fram en utredning om Ljussevekas framtid som utomhusidrottsområde.

Större, stadsnära områden för utomhusidrott ska säkerställas.

Kommunen ska i planering av staden beakta fysisk vardagsaktivitet och fysiskt aktiva transporter i syfte att stärka folkhälsan.

Ställningstaganden i
Översiktsplan Mitt Värnamo 2035

3.4.1 Ställningstaganden ”Omsorgsfull, trygg och hälsosam kommun”
(sidan 39)
- Folkhälsa
- Trygghet och tillgänglighet

3.5.1 ”Mänsklig kommun med plats för alla”
(sidorna 42-43)
- Bostadsförsörjning
- Integration, jämlikhet och jämställdhet
- Barnperspektivet
- Trygghet och tillgänglighet

Övriga underlag

Lokaliseringsutredning, Grundskola i Värnamo stad (2022)

Lokaliseringsutredning, Idrottsområde i Värnamo stad (2022)

Utredning socioekonomiska skillnader i Värnamo stad (2019)

Rumslig potential - Värnamo stad (Radar, 2020)

UTVECKLINGSTEMAN

Trafik och omställning

Ett hållbart trafiksystem har många nyttor. En stad med stort fokus på och nyttjande av gång-, cykel- och kollektivtrafik har potential för mindre koldioxidutsläpp, bättre luftkvalité och mindre buller. Ett hållbart trafiksystem har stor påverkan på inte bara stadens ekologiska hållbarhet, utan även den sociala hållbarheten. Ur ett jämställdhets- och jämlikhetsperspektiv är hållbara transporter att föredra, då dessa skapar förutsättningar för en tryggare och mer tillgänglig stad.

De hållbara trafikslagen har störst underlag i stadens utvecklingsstråk. Det största fokuset ska ligga på att tillgängliggöra och förstärka systemet i utvecklingsstråken, men även i resten av tätorten ska hållbara trafikslag stärkas och vara ett smidigt samt tidseffektivt alternativ.

HÅLLBARA TRAFIKSLAG

De hållbara trafikslagen koncentreras framför allt till mobilitetsstråk (naturliga och gena rörelsestråk i staden). Dessa mobilitetsstråk finns i eller i nära relation till utvecklingsstråken. Syftet är att det ökade befolkningsunderlaget i utvecklingsstråken ska ha god möjlighet att nyttja hållbara trafikslag.

Gång

En stad i Värnamos storlek har goda möjligheter till gångtrafik. Stadens täthet i de centrala delarna samt de relativt korta avstånden, gör att många resor kan göras till fots. Vid förtätning, omvandling och övrig utveckling i stråk koncentreras bostäder, handel, tjänster och service ytterligare, vilket innebär ökade möjligheter till gång som transportsätt i staden. Säkra och trygga gångvägar samt trottoarer med god tillgänglighet till viktiga målpunkter skapar goda förutsättningar för en stad för fotgängare. Gångvägar förstärks och utvecklas över järnvägen och Lagan, för att tydligare koppla samman stadens två sidor och förbättra kommunikationen och möjligheterna att röra sig till fots mellan dem. Stärkta kopplingar över Lagan skapar inte bara ett mer attraktivt och tillgängligt Laganstråk, utan innebär ökad mobilitet hos fotgängare i staden. I utbyggnads- och större omvandlingsområden prioriteras gång tillsammans med cykel högst.

Cykel

Ett väl synligt, rakt och gent cykelnät med trafiksäker utformning och tydlighet skapar goda förutsättningar för fler cykelresor i staden. Höjdskillnaden vid järnvägen utgör en barriär. Fler kopplingar samt väl utformade cykelbroar upp för höjden har potential att underlätta cykelresor mellan stadens östra och västra del. Kommunen verkar för att barriärer och saknade länkar byggs bort, medan korsningar där många cyklar hastighetssäkras och omformas för att öka framkomlighet och säkerhet för oskyddade trafikanter.

Cykelstråk delas upp i två kategorier: huvudcykelstråk och cykelstråk. Stadens huvudcykelstråk placeras i eller i nära anslutning till utvecklingsstråken. På huvudcykelstråk prioriteras cykeln framför andra trafikslag i korsningar. Det är av vikt att konfliktpunkter mellan cykel- och biltrafik identifieras för att de ska kunna åtgärdas. Det finns redan idag ytor i staden där cykeltrafik prioriteras framför biltrafik. Dessa är Storgatsbacken och Flanaden. Det ska på ett säkert och smidigt sätt gå att cykla i hela Värnamo stad, såväl i förtätnings- och mobilitetsstråk som i övriga staden. I utbyggnads- och större omvandlingsområden prioriteras cykel tillsammans med gång högst.

Cykelstråk har inte samma prioritet i trafiken som huvudcykelstråk, men ska vara säkra, raka och gena.

Utanför tätortsutbredningen förstärks möjligheterna till cykel mot Värnamo byar: Torp, Alandsryd och Hjälshammar. I arbetet med att öka tillgängligheten för cyklister ingår även förbättrade cykelförbindelser till stadens kranstätorter: Åminne, Hörle, Kärda och Tånnö.

Kommunen arbetar idag aktivt med att utveckla cykelstråk mot Bor, Hörle och Kärda. Det finns inga mål om enhetlig utveckling av dessa stråk. Vissa stråk kan exempelvis komma att utvecklas med belysning, medan andra inte får belysning.

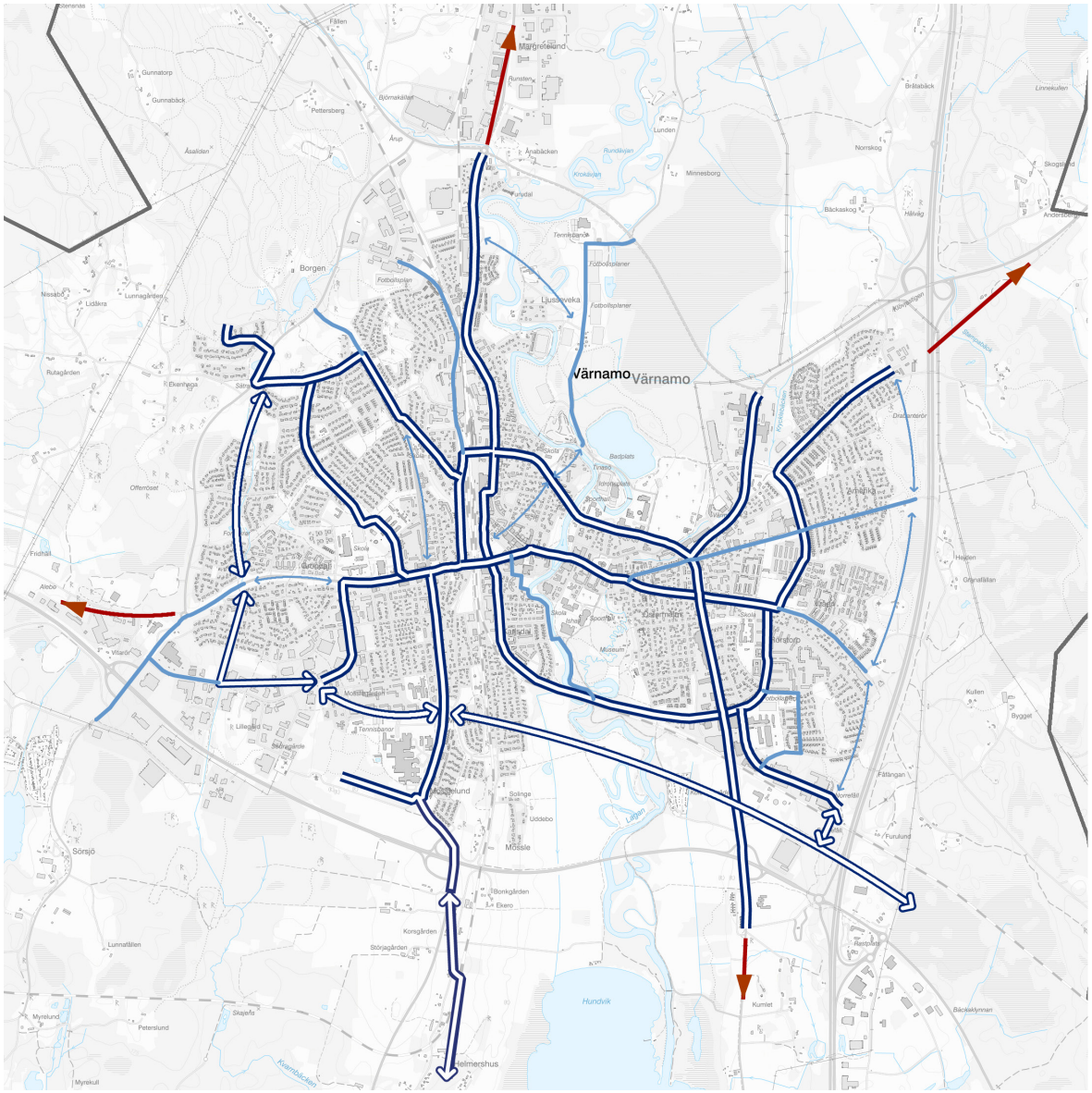

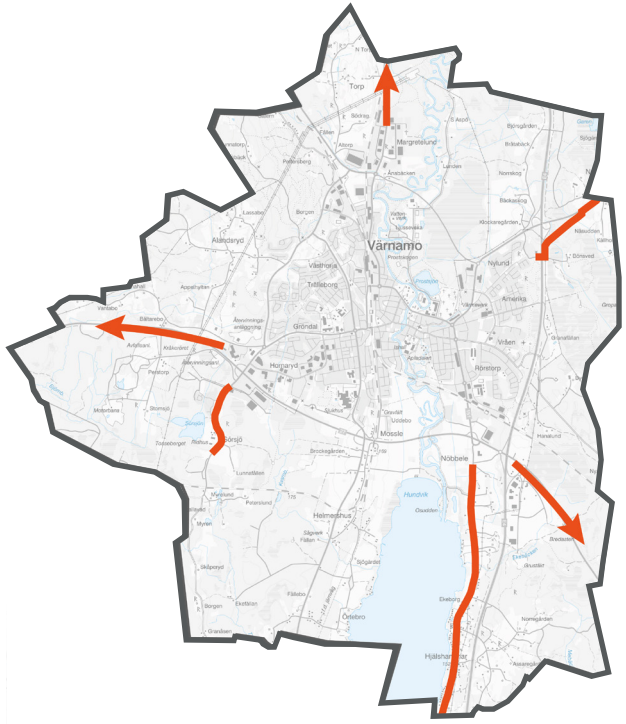

Huvudcykelstråk
Befintlig infrastruktur

Tillkommande infrastruktur

Andra betydelsefulla cykelstråk
Befintlig infrastruktur

Tillkommande infrastruktur

Koppling till landsbygd

Cykelstråk utanför tätortsutbredning
Befintligt cykelstråk som utvecklas/ förstärks

Kommande cykelstråk

Kartan visar föreslagna cykel- och huvudcykelstråk. Pilar föreslås från 2035 och framåt.
Kartan till höger visar cykelstråk utanför tätortsutbredning mot: Kärda, Tånnö, Bor, Fryele och Hörle.

Stadsbusstrafik

Då få idag nyttjar Värnamo stads stadsbusstrafik behöver stadsbusslinjenätet effektiviseras. Detta bör ske omgående och i samverkan med Jönköpings länstrafik som är huvudman. Busslinjerna ska förläggas i eller i närhet till utvecklingsstråk, i så kallade mobilitetsstråk, för att befolkningsunderlaget ska bli så stort som möjligt. Närhet till verksamheter, service och tjänster samt ett tillförlitligt bussystem med hög turtäthet skapar potential för ett mer välanvänt bussnät. Gena busstråk som inte tar omvägar innebär högre turtäthet samt attraktiva och konkurrenskraftiga restider på båda håll. En stor andel av de som reser med kollektivtrafik idag är under 25 år respektive över 65 år. En ny linjedragning med mer konkurrenskraftiga restider kan attrahera fler resenärer och en bredare åldersgrupp.

Mobilitetsstråken ska förläggas till tät, blandad bebyggelse. Därmed kommer det finnas ett stort underlag för kollektivtrafik i dessa stråk. Nya busslinjer är därmed inte beroende av ny bebyggelse eller förtätning, utan kan köras i ett närmre perspektiv. Vid utbyggnads- och förtätningsprojekt i staden ska mobilitetsstråk beaktas i syfte att ny bebyggelse ska utformas och förläggas med god tillgänglighet till kollektivtrafik.

Regionbusstrafik

Byte mellan regionbuss och andra trafikslag ska underlättas genom goda knutpunkter i staden. Under 2020 togs regionbusslinje 500 i bruk. Linjen går mellan Jönköping och Värnamo och trafikeras med dubbeldäckarbussar. Övriga regionbusslinjer knyter samman Värnamo med bland annat Vaggeryd, Gislaved och Ljungby.

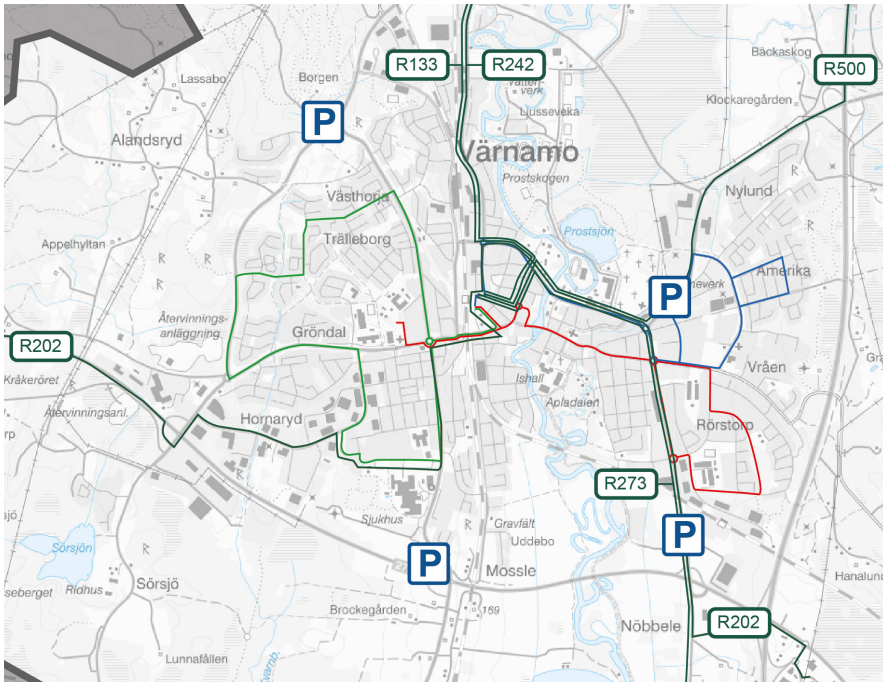

Regionbusslinjer

- R133 Värnamo - Vaggeryd - Hyltena
- R202 Gislaved - Bredaryd - Värnamo
- R242 Värnamo - Gnosjö
- R273 Värnamo - Ljungby
- R500 Jönköping - Värnamo (snabbuss)

Stadsbusslinjer

- 52 Värnamo C - Vråen
- 53 Värnamo C- Rörstorp
- 51 Värnamo C - Sjukhuset - Gröndalsskolan

P Pendlingsparkering

Kartan visar föreslagna lägen för pendlingsparkeringar. Mörkt gröna linjer representerar regionbusslinjer och de röda, gröna och blåa linjerna visar nuvarande stadsbusslinjenät.

JÄRNVÄG

Kust- till kustbanan och Baltic-Link

Nätverket Baltic-Link arbetar för att förbättra järnväg, färja och vägar mellan Göteborg, Kalmar, Karlskrona samt Gdynia i Polen, där den Baltisk-adriatiska korridoren länkar samman Central- och Östeuropa samt Asien. Värnamo är medlem i nätverket och Kust- till kustbanan omfattas av projektet och innebär ökade gods- och persontransporter genom staden. Järnvägsbanan trafikeras även av regionaltrafik, så kallade Krösatåg, på sträckan Värnamo-Växjö. Dessa tåg stannar på stadens båda järnvägsstationer.

FÖP:en möjliggör partiellt dubbelspår mellan Alvesta och Hillerstorp. Detta kan komma att påverka markanvändningen utmed järnvägsträckan, bland annat vid Rörstorps station.

Halmstad-Nässjöbanan (HNJ-banan)

Godstrafiken på Halmstad-Nässjöbanan förväntas öka under kommande år till följd av ökad verksamhet i Halmstads hamn.

Jönköping-Värnamo (Vaggerydsbanan)

Trafikverket avser elektrifiera järnvägen Jönköping-Vaggeryd-Värnamo. I och med elektrifieringen ska restiden mellan Värnamo och Jönköping understiga 50 minuter. Med mer konkurrenskraftiga restider finns förutsättningar för fler tågpendlare mellan kommunerna. Projektet påbörjas 2020 och förväntas vara färdigt 2032.

Rangerbangård
Rangerbangården ska utlokaliseras. Detta öppnar upp för möjligheter till förtätning och ett tydligare sammankopplande av Värnamo stads två sidor.

Triangelspår, utblick 2050
I ett längre perspektiv ska kommunen verka för att ett så kallat triangelspår norr om staden tillkommer som förbinder Kust- till kustbanan med HNJ-banan. Detta i kombination med att Jönköpingsbanan förses med ett kompletterande spår skulle även möjliggöra för viss rangering. Triangelspåret kommer att förbättra möjligheterna för att transportera godstrafik på järnväg.

Järnvägsstationen
Vid förtätning av stadskärnan får järnvägen ett större underlag, med förbättrade möjligheter att gå, cykla och åka buss till stationen. Järnvägsstationen blir såväl regional som lokal huvudnod i stadens hållbara trafiksystem. Med välfungerande system för gång-, cykel- och kollektivtrafik kompletterar stads- och regionbussar samt tågtrafik varandra och skapar goda förutsättningar för hållbara resor såväl inom som utanför Värnamo stad. För att byte mellan hållbara trafikslag ska ske snabbt och smidigt placeras fler säkra, väderskyddade cykelparkeringslösningar vid stationen. När eventuell ny station öster om nuvarande tätortsutbredning öppnas för trafik kommer järnvägsstationen inte vara samma regionala huvudnod i stadens trafiksystem.

Rörstorps station
Rörstorps station stärks som nod för sydöstra staden. Kring stationen sker omfattande omvandling samt förtätning och stationens roll som nod i stadsdelen stärks. Precis som vid Värnamo station stärks möjligheterna till byte mellan hållbara trafikslag genom säkra och väderskyddade cykelparkeringar samt god tillgång till busstrafik.

Kommande station, utblick 2050
Värnamo är en av de kommuner som vid byggnation av den nya stambanan får en ny station. Stationen kommer att placeras externt, öster om nuvarande tätortsutbredning. När och om byggnation av ny järnväg sker är idag osäkert. Därmed är utvecklingen kring den eventuella stationen förlagd till FÖP:ens utblick 2050.

Den nya järnvägen är en viktig pusselbit i ett mer sammanhållet och hållbart Sverige och bidrar med bättre förutsättningar till snabba resor från Värnamo till Malmö och Stockholm. Därmed förstoras arbetsmarknadsregionen och underlättar för pendling på längre avstånd. Detta kan innebära att fler Värnamobor pendlar till studier eller arbete, medan även inpendlingen från andra kommuner kan öka. I samband med byggnation av stationen uppförs blandad bebyggelse öster om nuvarande tätortsutbredning. Stationen med kringliggande stadsbebyggelse blir nod för hållbara trafikslag i området. Kopplingarna mellan den nya stationen och existerande stationer stärks.

PARKERING
Cykelparkeringar
Ett stort utbud av säkra cykelparkeringar skapar förutsättningar för fler cykelresor i Värnamo stad. I en parkeringsruta för bil kan så många som tio cyklar få plats bredvid varandra utan problem. Det finns idag höj- och sänkbara cykelparkeringar som innebär möjligheter till flera cyklar på varandra. Därmed kan cykelparkeringar vara mycket yteffektiva. Väderskyddade, låsbara cykelparkeringshus kan placeras centralt i staden.

Bilparkering
På många håll i staden finns stora, ytkrävande markparkeringar för bil och många av dessa ytor behöver användas på mer yteffektivt sätt. Med det sagt kommer behovet av parkeringsplatser inte att försvinna och därmed kommer parkeringsbeståndet att finnas kvar, i en omfattning som går i linje med Värnamo stads storlek, invånarantal samt arbetet med omställning. Om reglering av parkeringsplatser införs i hela staden, kommer det att leda till ändrade resvanor. En minskad andel bilresenärer i Värnamo stad innebär att inpendlare samt besökare får förbättrade möjligheter till parkering i staden.

Det finns ett behov av samverkan mellan kommunen och näringslivet kring parkeringsfrågan.

Central parkering
I takt med att stadskärnan förtätas finns det risk för att parkeringsbrist kan uppstå om inte åtgärder för att motverka detta vidtas.

Det finns en konflikt mellan att både planera och möjliggöra för ökad biltrafik och ökad andel hållbara resor. Det föregående kommer, hur man än vänder på det, att underminera möjligheten att genomföra en omställning eftersom omställning kommer kräva att tillgängligheten för bil i någon mån begränsas till fördel för de hållbara trafikslagen. Detta eftersom bilen ur flera perspektiv är svårt att konkurrera med som förflyttningsmedel. Oavsett ska det finnas tillräckligt med centralt belägna parkeringsplatser och kommunen ska därav i den vidare planering beakta, bevaka och i möjligaste mån upprätthålla en rimlig

beläggningsgrad. Detta ska i första hand göras genom att effektivisera och tillgängliggöra användningen av befintliga parkeringsplatser. Detta åstadkoms framför allt genom en ökad omsättning, genom tidsbegränsning, avgifter och genom att undvika att öronmärka centralt belägna parkeringsplatser för olika funktioner.

Först när åtgärderna med att tillgängliggöra och effektivisera användningen av befintliga parkeringsplatser inte är tillräckliga för att upprätthålla en godtagbar beläggningsgrad, ska planerna för att bygga ut kapaciteten och tillskapa fler p-platser initieras. Hur man tekniskt väljer att bygga dessa bör avgöras i framtiden. Plats för detta behov kommer dock att avsättas i form av en vilande detaljplan som fram tills att den bebyggs ska kunna tjäna ett för allmänheten och stadskärnan attraktivitetshöjande syfte. Lokaliseringen ska bland annat beakta följande:

- Lokaliseringen ska ske utifrån befintliga stråk och skärningspunkter.
- En lokalisering är att föredra som av olika anledning gör den olämplig för annan användning, såsom bostäder handel och kontor.
- Lokaliseringen ska ske utifrån de rörelsemönster och stråk som en sådan lokalisering skulle innebära och påverka stadskärnans nuvarande centrumstråk.
- Parkeringsplatser ska lokaliseras till utkanten av stadskärnan, så att de inte tar plats från de funktioner i staden som är anledningen för besökarna att uppsöka stadskärnan.

Det är av största betydelse att fram tills att behov finns för kapacitetshöjande åtgärder att kommunen i planering och beslutsgivande gör allt för att underbygga en omställning mot mer hållbara trafikslag.

Pendlingsparkering

För att ytterligare minska biltrafiken på lokalgator föreslås pendlingsparkeringar i strategiska lägen i nära anslutning till infartsgator. Pendlingsparkeringarna är ett relativt enkelt och billigt steg i omställningsarbetet och en funktion som bör finnas på plats för att underlätta för invånarna att kunna göra rätt. Pendlingsparkeringarna lokaliseras i nära anknytning till region- och stadsbusstrafik samt huvudcykelnät för att underlätta byte till hållbara trafikslag.

För att pendlingsparkeringar ska tjäna sitt syfte krävs att förtätning av centrala markparkeringar sker. Vidare krävs premierande, reglerande och uppmanande åtgärder för att en beteendeförändring ska vara möjlig.

BILTRAFIK

Bilresor är i vissa fall nödvändiga, men för att ekologisk och social hållbarhet ska stärkas krävs ett minskat bilresande i Värnamo stad. Vidare innebär detta mer tillgängliga ytor för andra trafikslag såväl som för attraktiva mötesplatser. Bilinnehavet är högre i stadens ytterkanter, där bostadsbeståndet främst består av småhus, än i de centrala delarna, där bostadsformerna är blandade och allra lägst i områden med mycket hög andel flerbostadshus. Det föreligger idag inte några problem i kapaciteten på stadens bilvägar och även vid den befolkningsökning kommunen arbetar för att uppnå finns kapacitet på stadens vägar.

Värnamo stad är den första staden i världen med enbart elhybridbussar i sin stadsbussflotta.

Viktiga vägar

Staten är väghållare för E4 och väg 27, som ramar in Värnamo stad i söder och öster. Tillsammans med väg 151 utgör E4 och väg 27 det av Trafikverket utpekade funktionellt prioriterade vägnätet. På dessa vägar ska framkomligheten värnas och åtgärder som kan påverka framkomligheten negativt ska minimeras.

Ljussevekaleden, där både stat och kommun är väghållare, och Gröndalsleden, som är kommunal, utgör stadens kringleder. Även väg 27 har i delar denna funktion. Genomfartstrafik hänvisas i så stor utsträckning som möjligt till dessa vägar. Övriga viktiga vägar är väg 151 och väg 127, där det råder generellt byggnadsförbud inom 30 meter från vägområdet.

Det förekommer en rad infartsvägar som i stort utgör stadens övergripande vägnät. Dessa är: Halmstadsvägen, Götavägen och Malmövägen i söder, Nydalavägen i öst, Sveavägen i nordväst och Jönköpingsvägen i norr. Laganstigen med järnvägsundergången spelar tillsammans med viadukten en betydelsefull roll i att binda samman de östra och västra stadsdelarna. För dessa vägar gäller generellt byggnadsförbud inom 12 meter från vägområdet.

Viadukten

Viadukten har under cirka 90 år utgjort stadens mest trafikerade överfart över järnvägen. I maj 2020 infördes restriktioner om förbud mot fordon över 3,5 ton på viadukten och i december 2020 stängdes passagen helt för motorfordon. Åtgärden medför att bilar och busstrafik hänvisas i första hand till undergången vid Laganstigen. Kommunen har inlett ett arbete med att planera för en ersättande konstruktion och

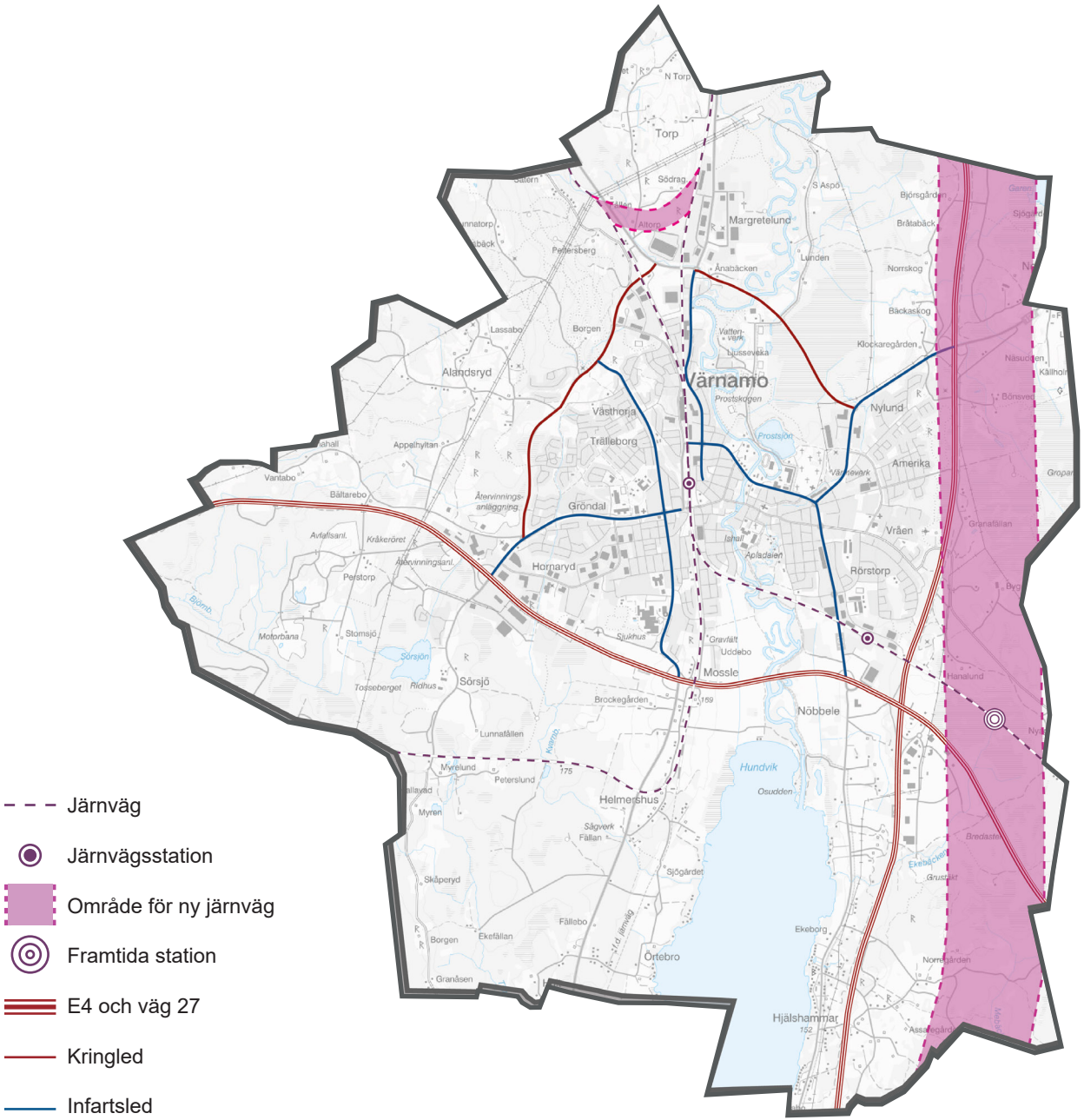

Kartan visar viktiga trafikleder i Värnamo stad med omland. Den planerade nya järnvägens sträckning är inte helt fastställd, men kommer att ligga någonstans inom det rosa fältet.

kommunens ställningstagande är att den centrala förbindelsen ska finns kvar framgent. Det är av stor vikt att busstrafik kan nyttja förbindelsen för att god tillgänglighet och konkurrenskraftiga restider kan upprätthållas. Vidare ska viadukten kunna nyttjas för gång- och cykeltrafik.

Varutransporter

I tätorter med lägre bebyggelsetäthet än i storstäder, men som är tätare än lands- och glesbygd, är förhållandena som godast för varutransporter och leveranser. Detta beror på att leveranskostnaden per enhet är låg, medan det ofta finns få restriktioner för parkering och lastning. Konkurrensen om marken är inte lika stor som i större tätorter, medan antalet leveranser fortfarande är stort. Därmed är Värnamo stad väl lämpad för varutransporter och leveranser.

Vägtransporter har sedan 1975 fördubblats i Sverige, medan järnvägstransporter och sjöfartstransporter varit i princip oförändrade. Under kommande 20 år förväntas transportarbetet öka för såväl väg som järnväg och sjöfart, vilket i Värnamos fall innebär potential till ökad trafik med såväl godståg som på väg.

Ökad godstrafik innebär säkerhetsrisker, framförallt för stillastående fordon. I och med att kommunen ska verka för att den centralt belägna rangerverksamheten utlokaliseras till ett externt läge, stannar inte godståg inne i staden vilket innebär att säkerhetsriskerna inte ökar avsevärt vid ökade godstransporter. Godstransporter på väg sker på E4, väg 27, väg 151 och Gröndalsleden och bör i hög mån hållas utanför tätortsutbredning.

RIKSINTRESSEN FÖR KOMMUNIKATION

Vägar, järnvägar och järnvägsstationer som har en särskild betydelse för det övergripande transportsystemet kan av Trafikverket beslutas vara av riksintresse. Det är funktionen som riksintresset bevakar och inte själva transportleden, vilket betyder att kommunens planering inte bör inverka menligt på transportanläggningens funktion. Det förekommer både befintliga och planerade riksintressen för kommunikationsanläggningar.

E4, väg 27 och väg 127 är vägar av riksintresse inom fördjupningen av översiktsplanens avgränsning. Dessa vägar är viktiga infrastrukturkopplingar till övriga kommuner, såväl som Jönköpingsregionen och resten av Sverige. Vid dessa vägar råder generellt byggnadsförbud inom 50 meter från vägområdet.

Järnvägarna Halmstad-Nässjö, Jönköping-Vaggeryd och Kust- till kustbanan är av riksintresse. Förutom järnvägarna är även Rörstorp och Värnamo järnvägsstationer av riksintresse. Den planerade Europabanan, från Jönköping till Helsingborg-Malmö-Köpenhamn är ett planerat riksintresse som förekommer utmed planförslagets östra del.

Flyg

MSA-ytorna från Jönköping flygplats berör planområdets norra delar, medan hela planområdets omfattas av Växjö flygplats MSA-område. För dessa delar ska beslut om nya höga objekt remitteras till berörda flygplatser och Luftfartsverket.

RIKSINTRESSE TOTALFÖRSVARET

Hela planområdet är MSA-yta (Minimum Safe Altitude) avseende Hagshults flyplats. Planområdet är dessutom, med undantag av planområdets sydöstra delar, berörd av totalförsvarets stoppområde för höga objekt. I den kommunövergripande översiktsplanen finns mer information och ställningstagande avseende Försvarsmaktens samrådsområde för

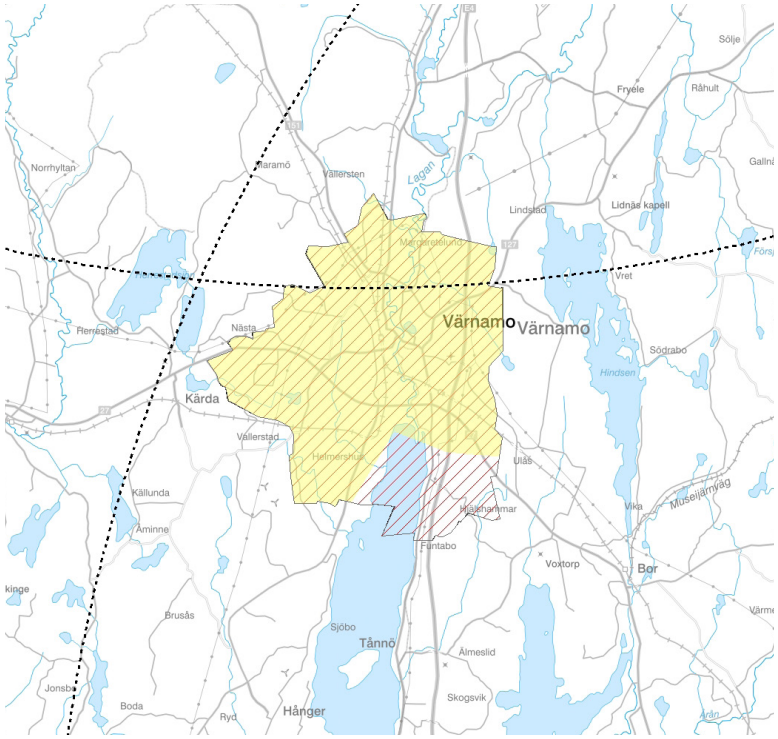

Kartan visar planområdet med omgivning. Streckade svarta linjer är MSA-ytor för Jönköping och Växjö flygplatser. Den gula ytan symboliserar stoppområde för höga objekt och den rödstreckad ytan är Hagshults flygplats influensområde.

höga objekt, 20 meter utanför tätort och 45 meter inom tätort.

MELLANKOMMUNALA INTRESSEN KOMMUNIKATION

Kommunen beskriver mellankommunala intressen framförallt i den kommunövergripande översiktsplanen, *Mitt Värnamo 2035*. I några fall sammanfaller eller berör dessa intressen mer explicit Värnamo stad och därmed bör de även tas upp i denna fördjupning och beaktas som en förutsättning i kommunens planering för stadens utveckling.

Avseende kommunikation är det bland annat den nya stambanan och den station som man i Sverigeförhandlingen har avgjort kommer lokaliseras i ett externt läge av Värnamo stad som utgör ett betydelsefullt mellankommunalt intresse.

Värnamo stad utgör en viktig nod avseende arbetsmarknad och arbetspendling är även ett betydelsefullt mellankommunalt intresse.

Ställningstaganden

Trafik och omställning

Gång och cykel

Huvudcykelstråk ska förläggas i eller i nära relation till stadens utvecklingsstråk.

Kommunen ska tillskapa fler gång- och cykelkopplingar, broar och tunnlar över järnvägen och Lagan.

Kommunen ska verka för att identifiera de viktigaste konfliktpunkterna mellan cykel- och biltrafik samt åtgärda dessa.

Kommunen ska verka för bättre möjligheter till cykling mellan Värnamo stad och dess omland, inklusive kranstätorter.

Kollektivtrafik

Kommunen ska i samarbete med Jönköpings Länstrafik (JLT) skapa och se över linjenät för stadsbusstrafik i eller i nära relation till stadens utvecklingsstråk.

Kommunen ska verka för en starkare koppling mellan regionbusstrafik och övriga hållbara trafikslag i staden.

Vid utbyggnads-, förtätnings- och omvandlingsprojekt inom staden ska fler funktioner såsom klimatanpassningsåtgärder, gång- och cykelvägar, sociala ytor och ytor för kollektivtrafik tillföras trafikrummet.

Kommunen ska verka för att viaduktens funktion som central koppling för hållbara trafikslag finns kvar i staden.

Parkering

Kommunen ska verka för att pendlingsparkeringar i strategiskt goda lägen uppförs.

I vidare planering, ny kommunal mobilitetsstrategi/parkeringsnorm, ska kommunen genom effektivisering och reglering av stadens parkeringsplatser verka för lämplig beläggningsgrad på centrala parkeringsplatser.

I vidare planering ska en detaljplan tas fram i syfte att lösa framtidens parkeringsbehov i centrum. Detaljplanen ska förläggas i enlighet med kriterier i fördjupningen av översiktsplanen för Värnamo stad. Byggnationen av detaljplanen ska initieras först när behov finns.

Ställningstaganden i

Översiktsplan Mitt Värnamo 2035

4.2.1 Ställningstaganden ”Ett balanserat trafiksystem”
(sidorna 63-65)
- Gång- och cykeltrafik inom tätorten
- Biltrafik
- Central kollektivtrafik

Övriga underlag

Trafikutredning Värnamo centralort (Trivector 2020)

Lokaliseringsutredning, parkeringshus i Värnamo stad (2020)

Rumslig potential - Värnamo stad (Radar 2020)

Busslinjenätsöversyn, i Värnamo stad (2020)

Huvud- och cykelstråk i Värnamo stad (2020)

Natur, rekreation & miljö

De gröna elementen kompletterar de byggda elementen i staden och tillsammans utgör de livsmiljön för såväl växter och djur som stadens invånare. Betydelsen av naturmiljöer för friluftsliv och rekreation ökar i takt med att staden blir tätare och befolkningen ökar. Stadens grönområden och vatten är också betydelsefulla delar för att hantera och anpassa staden till de klimatförändringar vi står inför.

GRÖNSTRUKTUR I DEN TÄTA STADEN

Grönstruktur är alla vatten- och grönytor i staden. Det är en mycket viktig del av livsmiljön för såväl stadens invånare som växter och djur. Grönstruktur kan vara gräsmattan utefter trafikleden, buskaget mellan verksamheten och villaområdet, den centralt belägna finparken eller den stadsnära sjön med strövområde. Stadens grönstruktur innefattar många saker och är därför också bärare av en rad olika funktioner och värden, så kallade ekosystemtjänster.

Den täta staden där fler människor bor och verkar behöver också vara grön. Vid förtätning av bebyggelsen i Värnamo stad ska också gröna ytor och parker adderas och säkerställas. Detta kan ske genom att skapa nya gröna ytor, genom att plantera träd i gatu- och torgmiljöer, genom att anlägga gröna tak och fasader, men även genom att öka kvalitén på befintliga ytor och tillföra olika funktioner. Kvalitén och värdet av gräsremsan i trafikrummet ökar om denna kompletteras med träd och buskar.

Kommunen har i *Plan för grönstruktur* och tillhörande åtgärdsplan satt upp tydliga mål och strategier för utvecklingen av stadens grönstruktur, som ska beaktas i vidare planering.

Gröna kilar och grönt nätverk

En viktig aspekt kring grönstrukturen är att den bör sitta samman i ett nätverk för att kunna upprätthålla vissa egenskaper, såsom funktionella spridningskorridorer för växter och djur. Nätverket möjliggör och tillgängliggör naturmiljön i staden och dess omland. I detta system har de gröna kilarna en viktig funktion. De är den omgivande naturmiljöns portar in till staden.

Gröna stråk och noder

De gröna huvudstråken är del av stadens gröna nätverk och knyter samman omgivande natur med stadsstrukturen. De förgrenas vidare ut i sekundära stråk. Att grönstrukturen är väl sammanbunden i ett nätverk är en förutsättning för att upprätthålla de flesta av de ekosystemtjänster som vi förlitar oss på i staden. I nordsydlig riktning genom staden rinner Lagan. Vattendraget med dess strandområde utgör ryggraden i stadens gröna nätverk. På några platser sammanstrålar stråken: Folkets park, Åbroparken och Vråenparken. Dessa platser utgör gröna noder och är strategiskt betydelsefulla platser i stadens grönstruktur.

Stråken kommer att behöva anpassas efter förutsättningarna på respektive lokalisering. I de mer centrala och täta delarna kan stråken byggas upp av gröna tak och väggar, träd och planteringar i gatan, medan de i mer perifera lägen kan vara parker och naturområden.

De gröna stråken ska säkerställas och svaga kopplingar ska stärkas i Värnamo, vilket bland annat kommer att trygga invånarnas tillgång till parker och grönområden när staden växer och förtätas.

Grönytor

I kommunens *Plan för grönstruktur* delas Värnamos stads allmänna grönytor in i tre olika kategorier: närpark, stadsdelspark och större natur- och rekreationsområde. Utöver de tre kategorierna finns flera grönområden, stora och små, som binder samman parker och bildar stadens grönstruktur.

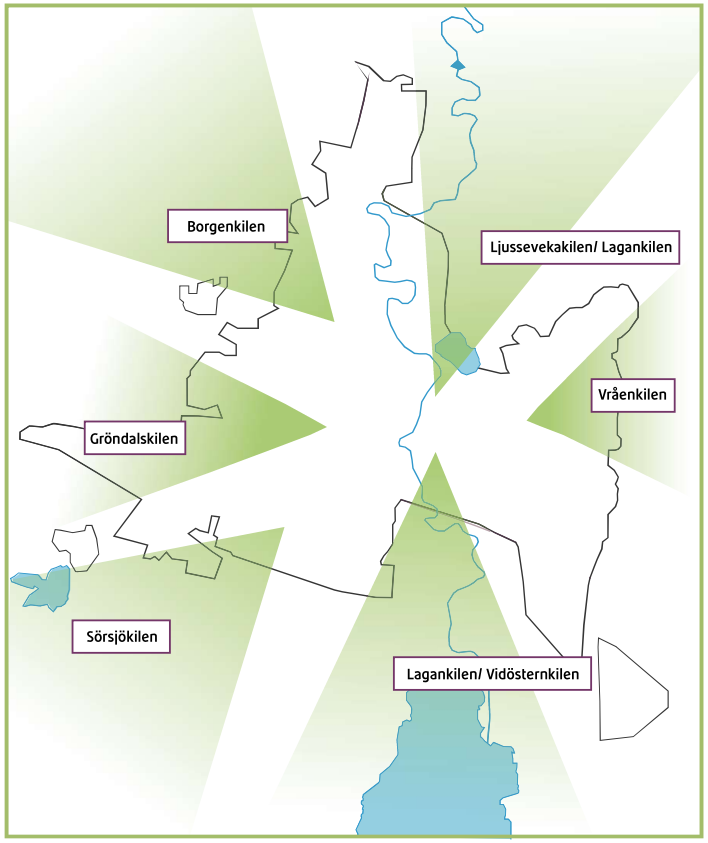

Kartan visar stadens sex gröna kilar. Svart linje visar tätortsutbredningen.

Dessa har en viktig funktion och är inte bara livsmiljö för djur och växter utan även en del av stadens invånarnares livsmiljö. Vissa funktioner kräver en viss storlek för att den ska kunna fungera optimalt (funktioner som lek och återhämtning, infiltration av dagvatten, värmereglering, luftrenande och bullerdämpning) och för att vi ska kunna tillgodogöra oss de hälsofrämjande effekter som grönytor ger.

Olika grönytor ska finnas i staden eftersom det krävs många olika former av grönyta för att kunna hysa alla de olika funktioner som människor, växter och djur i staden behöver.

Stadsodling

Det finns två kolonistugeområden i Värnamo stad. Renodlade odlingslotter finns tyvärr inte. Olika odlingsmöjligheter är viktiga ingredienser i stadens grönstruktur och bidrar till social hållbarhet och integration, men innebär även stora rekreativa värden. Kommunen ska verka för att utöka möjligheterna för stadsnära odling i efterkommande planering och beslutsfattande. Här redovisas de kriterier som bör beaktas vid utpekande av nya områden för stadsnära odling i Värnamo stad.

- Mellan bostadsbebyggelse och verksamhetsområden.
- I utpekade grönkilar och gröna stråk.
- Med god tillgänglighet till kommuninvånare, särskilt till bostadsområden som saknar egen trädgård.

TÄTORTSNÄRA NATUR

I Värnamo stads omland finns olika former av naturmiljöer. En del av dessa är av särskild vikt ur

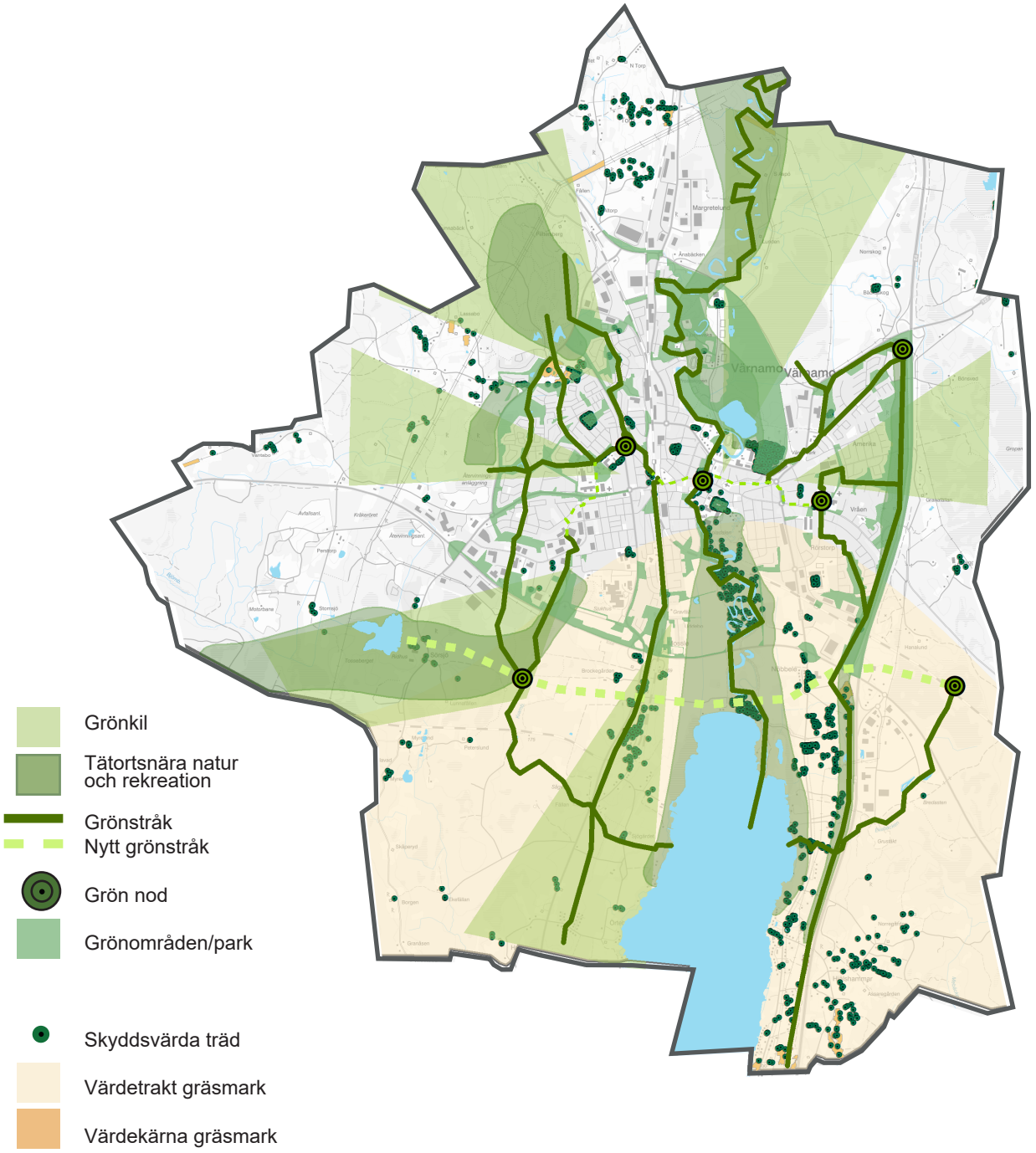

ett rekreativt perspektiv för stadens invånare och är därav utpekade i kommunens översiktsplan som tätortsnära natur. Ofta utgör den tätortsnära naturen en del av en grön kil, men inte alltid. Den tätortsnära naturen kommer att få en större roll och betydelse i takt med att Värnamo stads invånarantal växer och i takt med att staden blir tätare.

I stadens omland finns även platser som utgör värdekärnor för olika naturvärden. Bland annat finns en värdekärna av jätteträd och andra skyddsvärda träd vid sjön Vidösterns östra strand. I de fall skyddsvärda träd sammanfaller med utpekade grönstråk och kilar är de även betydelsefulla ur perspektivet att vara del av stadens grönstruktur. Värdefull skog och större våtmarksområden finns nordöst om staden, större sumpskogsområden finns norr och söder om staden och söder om staden finns Lagadalens flacka odlings- och kulturlandskap som är utpekat som värdetrakt för gräsmarker.

Vatten

Grönstruktur är mer än olika former av grönytor i staden. Även de vatten som staden har införlivat i stadsväven är en del av grönstrukturen. Prostsjön, Lagan och Vidöstern utgör de mer betydande exemplen, men även bäckar och dammar såsom Pålabobäcken och Bolaskogsdammen är betydelsefulla delar av stadens grönstruktur. Stadens bäckar och dammar belägna i stadens omland ska beaktas och lyftas fram. I de delar där stadsbäckarna har kulverterats eller grävts bort ska dessa i största möjliga mån återställas i syfte att återskapa deras olika funktioner. De små vattendragen är en kvalité och ett exempel på viktig vattenreglerade ekosystemtjänst.

Lagan med tillhörande landskap utgör ryggraden i stadens grönstruktur. För Lagandalen och dess sträckning genom Värnamo stad har en utredning gjorts, *Laganstråket - ett vattenrum genom centrala Värnamo* (2015). Studien redovisar hur befintliga kvalitéer kan vidareutvecklas och pekar på möjligheten till ett samlat grepp kring det centrala årum som Lagan utgör, både i stadens centrala delar och i dess närmaste omland. Årummet delas i utredningen in i tre olika karaktärer, det norra vilda och naturlika, det centrala urbana å-rummet och det södra kulturpräglade landskapsrummet. Det är kommunens ställning att dessa karaktärer ska renodlas och utvecklas.

Sjön Vidöstern har flera viktiga funktioner för Värnamo stad och är en viktig del av stadens identitet. Sjön ger bland annat staden viktiga rekreations- och boendemiljöer. Sjön är även nationellt särskilt värdefull ur fiskesynpunkt och regionalt värdefull ur naturvärdessynpunkt. Även Lagan har ur regionalt perspektiv bedömts som betydelsefull ur fiske- och naturvärdessynpunkt.

Strandskydd

Strandskyddet är ett generellt skydd som gäller i hela landet och vid alla sjöar och vattendrag. Det skyddade området är normalt 100 meter från strandkanten, både på land och i vattenområdet. Strandskyddet kan utökas upp till 300 meter, om det behövs för att säkerställa något av strandskyddets syften: att långsiktigt trygga allmänhetens tillgång till strandområden och att bevara goda livsvillkor för djur- och växtlivet. Lagan och följande vattendrag, inom FÖP:ens avgränsning, omfattas av det generella strandskyddet: Sörsjön, Prostsjön, dammarna vid fotbollsplanerna på Ljusseveka och Stampabäckens två vattendammar öster om E4. För Vidösterns norra stränder råder ett utökat strandskydd på 200 meter.

Generellt är kommunens ställning att strandskyddet, i de delar där staden med omland omfattas av skyddet, ska beaktas för att upprätthålla strandskyddets syfte om bland annat allmänhetens tillgänglighet till strandlinjen. För de delar där strandlinjen redan idag kan anses vara ianspråktagen eller införlivad i stadsbebyggelse, framförallt Lagans centrala delar, ser kommunen positivt på eventuell planering och exploatering i förtätningslägen inom strandskyddat område. Kommunens ställning är att förtätning av Värnamo stad är ett viktigt allmänt intresse, men menar samtidigt att förtätning inom strandskyddet måste vara förenligt med allmänhetens möjlighet att ha tillgång till strandlinjen och fri passage måste alltid ordnas. Ett exempel på en sådan förtätning är byggnation av kvarteret Sarven.

Allmänhetens tillgång till strandlinjen är särskilt viktig inom FÖP:ens område på grund av befolkningstätheten i staden. Kommunens anser att vissa åtgärder, verksamheter och exploateringar är förenliga med strandskyddets syfte och kan bidra till att tillgängliggöra strandlinjen och samtidigt säkerställa växters och djurs livsmiljö. Kommunen menar också att för de stadsnära strandlinjerna finns potential för utveckling på grund av läget i staden. Ett exempel kan vara strandnära bebyggelse (observera, inga stora strandnära villatomter, utan mer blandad bebyggelse med olika upplåtelseformer) som samtidigt säkerställer allmän platsmark invid stranden och genererar ett underlag för funktioner som badplats och fiskebrygga som kan komma hela staden till del. Exempel på sådana platser kan vara Helmershus, Örtebro, Sörsjöns nordvästliga strandlinje och för delar av Prostsjöns västra strandlinje.

Det skäl som lagstiftningen medger och som bedöms

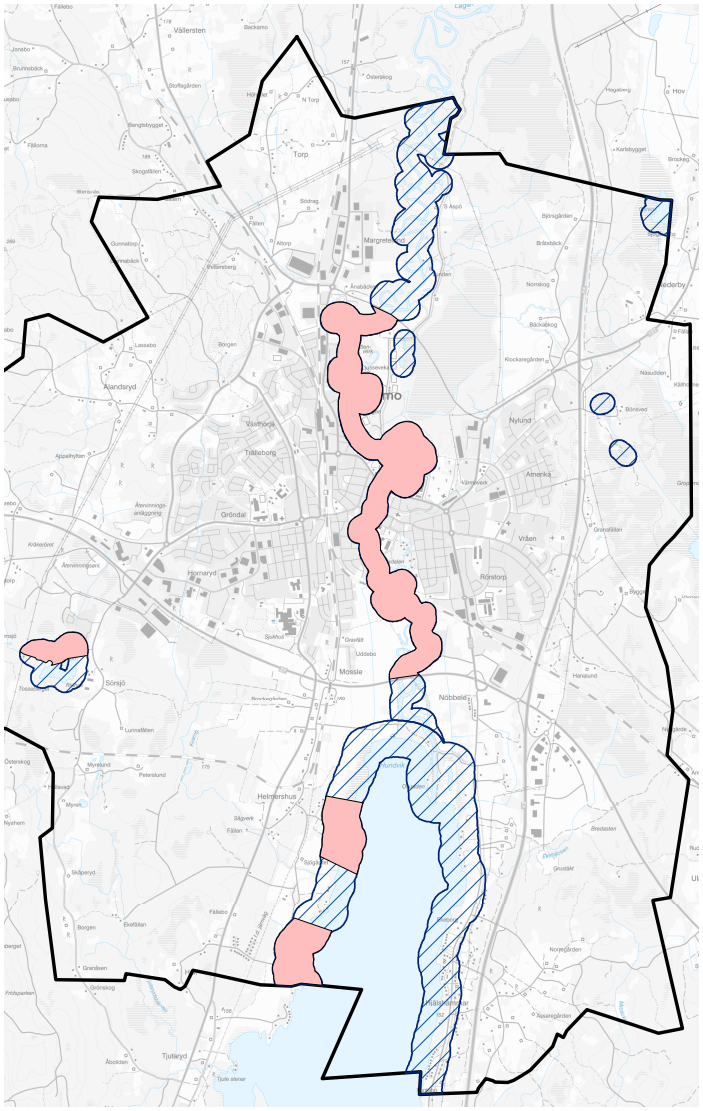

Kartan visar strandskyddat område samt i vilka delar (rosa områden) som kommunen ställer sig bakom viss utveckling inom strandskyddat område.

kunna åberopas för att delvis lyfta strandskyddet invid Helmershus, Örtebro och Sörsjön är att utvecklingen är allmännyttig och en del av en hållbar utveckling av Värnamo stad. Samtliga lägen har kommunen under lång tid haft för avsikt att utveckla. Områdena förekommer både i nu gällande översiktsplan för Värnamo samt i delar med detaljplan (både pågående och gällande). Kommunen har och planerar framgent också att göra satsningar på utbyggnad av infrastruktur till Helmershus och Örtebro, till exempel en cykelväg till Åminne på den före detta järnvägsbanvallen samt kommunens utbyggnad av VA-överföringsledning utmed Vidösterns västra strand. Dessa investeringar motiverar en fortsatt utbyggnad och utgör därmed i sig ett angeläget allmänt intresse. Fördjupningen av översiktsplanen har sedan samrådet kompletterats med ett sekundärt utvecklingsstråk som både kopplar samman och särskiljer utvecklingen på Vidösterns västra strand med annan utveckling i stadens omland. Stråket tydliggör kommunens långsiktiga avsikt för området. Kommunen har även för avsikt att i vidare planering ta fram ett planprogram för utvecklingen. Detta ska syfta till att styra utvecklingen i en hållbar riktning och att ta tillvara områdets potential att utgöra en stadsdel i framtiden. I planprogrammet samt vid efterkommande planering och prövning kräver varje enskilt område att underlag tas fram för att kunna

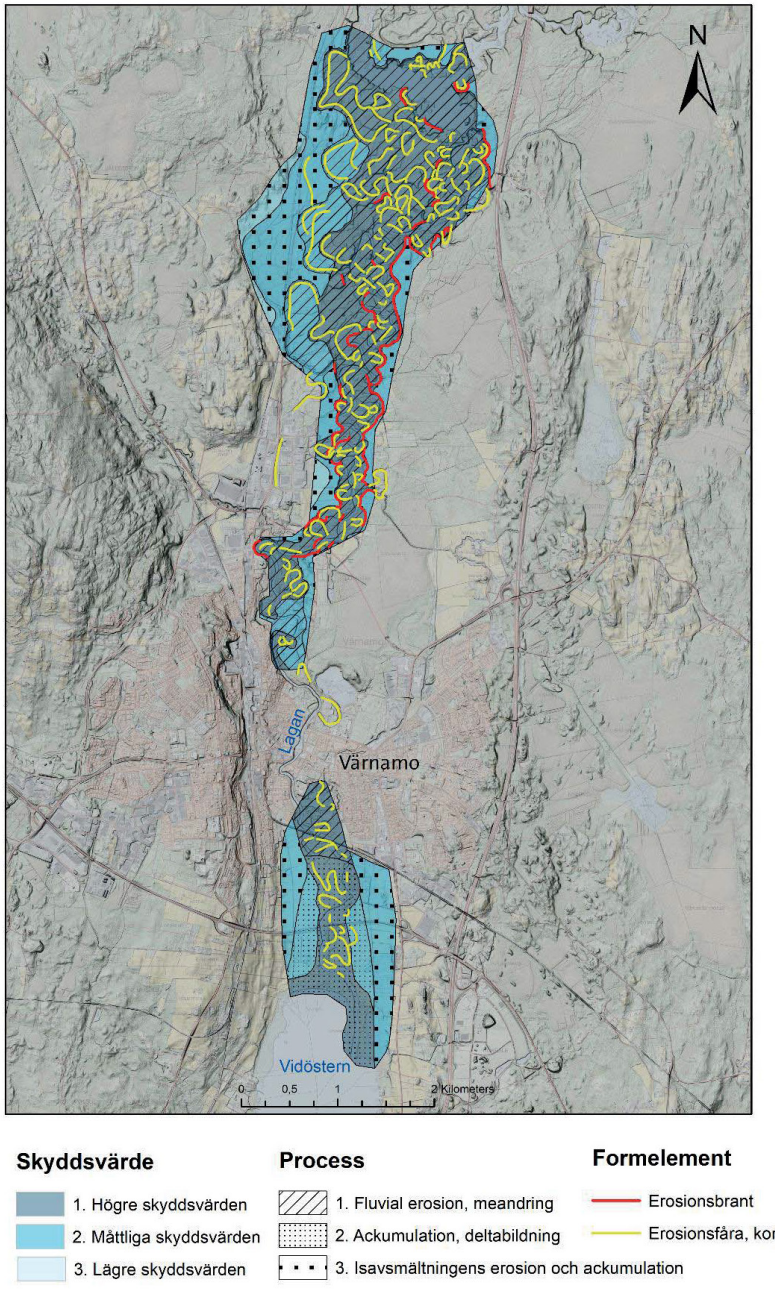

Kartan visar området för riksintresset Lagan nedströms Hörledammen.

bedöma om särskilt skäl föreligger för att upphäva strandskyddet. Även utredning om alternativa lokaliseringar och motiveringar behöver göras kring varför det allmänna intresset av tätortsutveckling inte kan tillgodoses någon annanstans.

Riksintresse naturvård, Lagan nedströms Hörledammen

Sveriges geologiska undersökning (SGU) har 2019 utfört en uppdaterad kartering och bedömning av de geovetenskapliga riksvärden som riksintresset representerar. Riksintresset är utpekat uteslutande för dess geovetenskapliga värden, i första hand den landskapsbildande process som fortfarande pågår samt områdets betydelse för förståelsen av landskapsutvecklingen och processerna från isavsmältning till nutid.

För att riksintressets geovetenskapliga värden inte ska utsättas för påtaglig skada är det centralt att de områden där pågående processer finns bibehålls i sitt naturliga tillstånd och lämnas opåverkade. SGU vill även belysa att helheten och det geologiska sammanhanget utgör en central del för riksintressets geovetenskapliga värde.

SGU har utifrån riksintressets utpekade riksvärden, det vill säga meander, korvsjöar, delta och det tillhörande värdeomdömet som inkluderar processerna, delat in området i tre skyddsvärdesklasser: högre skyddsvärden, måttliga skyddsvärden och lägre skyddsvärden. En karta över detta redovisas på föregående sida.

För de delar av riksintresset som sammanfaller med planerna för stadens nya stadsdel, gör kommunen bedömningen att betydelsen av hållbar stadsutveckling väger tyngre än riksintresset, därmed kan en viss påverkan på riksintresset anses vara rimlig. Redan i nuläget föreligger skador på riksintresset som kommunen menar är menliga för intresset. Fyllnadsmassor från byggnationen av väg 27:s nya dragning förekommer på stora delar av området, vilket borde ha påverkat riksintresset negativt. Betydelsen av platsen för stadsutbyggnad är samtidigt stor. Det är ur flera perspektiv en mycket strategiskt belägen plats och en utveckling här innebär förutsättningar för att uppnå en hållbar utveckling och en sammanhållen, tät och attraktiv stad/stadsdel. Den stadsutbyggnadspotential som platsen medger föreligger inte på andra platser och ses därmed som prioriterat jämte den begränsade skada som utvecklingen skulle innebär på riksintresset.

Järnvägsstationen vid Rörstorp är av riksintresse för kommunikation och den utveckling som föreslås är helt i enlighet med detta. Kommunen har i översiktsplanen tagit ställning till att stationen i vidare planering ska beaktas och dess potential för hållbar utveckling av staden nyttjas mer effektivt.

Fritid, friluftsliv och rekreation

Apladalen, Prostsjöområdet, Alandsryd/Borgen och Lagandalen söder om staden med Osudden är fyra viktiga områden för friluftsliv, fritid och rekreation i Värnamo stads omland. Stadens invånare ska ha god tillgång till sådana områden och i takt med befolkningstillväxten ska dessa områden utvecklas och därav ska ytor som möjliggör denna utveckling beaktas i planering. Vid förtätning och omvandling får fler bättre möjlighet att använda stadens friluftsområden, förutsatt att goda kopplingar till dessa områden bibehålls och förstärks. I utblick 2050 föreslås att del av grönkilen Sörsjön utvecklas till nytt friluftsområde.

Prostsjöområdet är ett centralt beläget område för friluftsliv, fritid och rekreation.

område för staden. Möblering, belysning, faciliteter, skyltar och annan utrustning ska underlätta och bidra till att skapa trygga och tillgängliga miljöer.

Apladalen och stråket utmed Lagan till Osudden är en viktig natur- och kulturresurs för hela Värnamo tätort och ett av stadens mer kända besöksmål. Den senaste inventeringen av parkens natur- och kulturvärden är från 1970-talet och i behov av översyn/revidering för att ett aktuellt kunskapsunderlag ska finnas.

Vid byggnation och utveckling av Prostsjöområdet är det av vikt att ytor för friluftsliv och rekreation i området bibehålls och förstärks. Likaså ska ny bebyggelse väster om Gröndalsleden och särskilt invid Borgens friluftsanläggning beakta friluftslivsintresset i området.

Koloniområdena vid Sörsjön och Lagan är viktiga fritids- och rekreationsområden. Kommunen ska verka för fler former av odlingsmöjligheter, så att ytterligare alternativ finns tillgängliga för kommuninvånarna. Kommunen ska premiera bostadsnära odlingsalternativ i syfte att verka för minskade transporter.

Riksintresse friluftsliv, Vidöstern

Sjön Vidöstern med stränder är av riksintresse för friluftslivet. Området bedöms ha särskilt goda förutsättningar för berikande upplevelser i natur- och kulturmiljöer och för vattenanknutna friluftsaktiviteter. Exempel på friluftsaktiviteter är fritidsfiske, bad, båtliv och upplevelse av kulturmiljö där Åminne bruk utgör ett exempel.

Verksamheter och åtgärder som bedöms inverka negativt på riksintresset är exempelvis sådana som försämrar vattenkvalitén och på så sätt påverkar fisket eller badmöjligheterna negativt samt exploateringar som begränsar allmänhetens tillträde till stränder och tillgänglighet till och i området.

Kommunen ser stor potential i området som är förenligt med riksintressets värden. Kommunens ställningstagande är generellt att verka för riksintressets värden inom dess gränser. För vissa avgränsade platser kan exploateringar och vissa verksamheter öka allmänhetens tillträde till stränder och tillgänglighet i området. Kommunen ställer sig positiv till sådan utveckling.

MELLANKOMMUNALT INTRESSE, NATUR

Kommunen beskriver sina mellankommunala intressen framförallt i översiktsplanen *Mitt Värnamo 2035*. I några fall sammanfaller eller berör dessa intressen mer explicit Värnamo stad och därmed bör de även tas upp i denna fördjupning och beaktas som en förutsättning i kommunens planering för stadens utveckling. Avseende natur bedömer kommunen att intressen rörande vattenplanering är ett mellankommunalt intresse. För Värnamo stads del är det framförallt sjön Vidöstern och Lagan som utgör ett mellankommunalt intresse som ska beaktas i vidare planering.

Vy över Mossleplatån och sjön Vidöstern.

Ställningstaganden
Natur, rekreation och miljö

Grönstruktur i den täta staden
Vid utbyggnads-, förtätnings- och omvandlingsprojekt ska berörd grönyta säkerställas, kvalitén höjas och fler funktioner tillföras ytan. Om nödvändigt ska nya grönytor anläggas.

Stadens grönstruktur ska vara tillgänglig och trygg för alla samhällsgrupper.

Stadens sex grönkilar ska respekteras och upprätthållas. Dess olika karaktärer ska klargöras, förtydligas och kopplas samman med stadens gröna stråk.

Stadens gröna stråk och noder ska beaktas och säkerställas och svaga kopplingar ska stärkas.

Utpekade värdekärnor med särskilt höga naturvärden i stadens omland ska beaktas.

Strandskydd
För urbana miljöer inom strandskyddat område ställer sig kommunen bakom förtätnings- och omvandlingsprojekt som bidrar till hållbar stadsutveckling. Kommunen menar att strandskyddet för dessa platser i och med det centrala läget kan anses inskränkt. Vid förtätning och omvandling inom stadsbebyggelsen är det viktigt att allmänhetens tillgänglighet till stranden säkerställs med så kallad fri passage.

Bebyggelseutveckling av Värnamo stad är ett mycket angeläget intresse för vilket strandskyddet kan upphävas utan att för den skull menligt inskränka på strandskyddets två syften. På avgränsade platser kan strandskyddat område minskas till att omfatta ett område med ett betydligt kortare avstånd från strandlinjen. Kommunen ska därför verka för att upphäva och reducera strandskyddat område vid detaljplaneläggning som ligger i linje med planförslagets intentioner och utpekanden i FÖP:en.

Lagan nedströms Hörledammen
För de områden inom riksintresset Lagan nedströms Hörledammen, där pågående processer finns och som har bedömts ha ett högre skyddsvärde, ska riksintresset särskilt beaktas i planering, lovgivande och exploatering. För de delar av riksintresset som är belägna mellan Kust- till kustbanan och väg 27 som har getts måttliga värden och där processen utgörs av isavsmältningens erosion och ackumulation, gör kommunen bedömningen att betydelsen av hållbar stadsutveckling väger tyngre än riksintresset så att viss påverkan på riksintresset kan anses vara rimlig.

Friluftsliv och rekreation
Tillräckliga ytor för friluftsliv och rekreation ska säkerställas för Värnamo stads växande invånarantal.

I utblick 2050 ska en del av grönkilen vid Sörsjö i planering, lovgivande och exploatering beaktas i syfte att utveckla ett nytt och till Borgen kompletterande friluftsområde för staden.

Det ska finnas en mångfald av anläggningar för friluftsliv och rekreation i Värnamo stad och dess omland. Dessa ska hålla hög standard avseende funktion och gestaltning och anpassas till platsens förutsättningar och karaktär.

En natur- och friluftslivsvärdesinventering ska tas fram för Värnamo stad. Inventeringen ska utgöra ett planeringsunderlag i efterkommande planering och beslutsfattande för bland annat Apladalen och Osudden.

Ställningstaganden i
Översiktsplan Mitt Värnamo 2035

3.1.1 Ställningstaganden ”Attraktiv & hållbar bebyggelseutveckling” (sidorna 30-31)
- Grönstruktur
- Landsbygdutveckling i strandnära läge

5.6.1 Ställningstaganden ”Naturmiljön som resurs” (sidorna 110-111)
- Tätortsnära natur
- Friluftsliv
- Riksintressen, Naturvård (Lagan nedströms Hörldedammen) och friluftsliv (Vidöstern)

Övriga underlag

Plan för grönstruktur (2020)

Plan för grönstruktur i Värnamo stad. Del 2: Inventering och utvecklingsmöjligheter (2020)

Jord- och skogsbruksmark

Jord- och skogsbruksmarken i Värnamo stads omland har bland annat på grund av dess närhet till staden, förutom brukningsvärdet, en rad andra värden såsom landskaps-, natur-, kultur- och rekreativa värden. Det öppna jordbrukslandskapet utefter sjön Vidöstern utgör en viktig identitetsskapande kvalité och bidrar till Värnamo stads attraktivitet. Dessa egenskaper gör områden med jordbruksmark även attraktiva för bosättning.

Det finns höga naturvärden kopplat till jordbruksmark, framförallt till betesmark. Betesmark har generellt en stor biodiversitet med många betydelsefulla biotoper såsom stenmurar, odlingsrösen och åkerholmar. Dessa omfattas av det generella biotopskyddet.

Jordbruksmarkens värde för livsmedelsproduktion har uppmärksammats på senare tid. Betydelsen tros bli än större i framtiden, bland annat på grund av klimatförändringar. Jordbruksmarken i stadens omland bidrar även till möjligheten att närproducera mat, vilket har stora ekologiska och sociala värden. Även skogsbruksmark spås ha en betydelsefull roll i det anpassning- och omställningsarbete som är nödvändigt med anledning av klimatförändringarna.

Jordbruksmark

I Värnamo stads omland finns några områden med jordbruksmark med sammanhängande arealer av mycket högt brukningsvärde. Det största är den så kallade Mossleplatån som finns söder om väg 27 och sträcker sig utmed Vidösterns västra strand ner mot Helmershus. På Vidösterns östra strand finns ett större jordsbruksmarksområde kallat Nöbbele, i höjd med Bredastens industriområde ner mot Hjälshammar by. Norr om staden finns två mindre områden, väster om Margretelunds industriområde och vid Bäckaskog. Gemensamt för den mycket högt värderade jordbruksmarken är att arealerna är sammanhängande, att jordarten är sorterad och att fältstorleken är relativt stor.

Jordbruksmark med bedömt högt brukningsvärde föreligger mer spritt, men med viss koncentration i nära anslutning till stadens södra delar samt i Torp, Hjälshammar och Alandsryd. I de tre sistnämnda jordbruksmarksområdena är fälten generellt något mindre och mer oregelbundna än de fält som ligger strax söder om staden. Den jordbruksmark som värderas med normala värden återfinns framförallt insprängd tillsammans med mindre fält av höga värden. Till störst del utgörs den här marken av betesmark.

Exploatering av jordbruksmark

Det råder ett hårt exploateringstryck på jordbruksmark runt tätorter i Sverige och Värnamo stad är inget undantag. Vid stadsutveckling finns risk för att kortsiktiga ekonomiska vinster vid exploatering prioriteras högre än jordbruksmarkens långsiktiga värde. Om jordbruksmark är det enda möjliga alternativet för stadsutveckling bör denna planeras så att jordbrukens intressen skadas så lite som möjligt. I första hand bör mark med goda avkastnings- och arronderingsförhållanden undantas exploatering.

Stadsutveckling föreslås i mycket liten utsträckning ske på jordbruksmark, med undantag av något enstaka fall. I dessa fall motiveras exploateringen med hållbar stadsutveckling och att det saknas alternativ lokalisering som har samma eller likvärdiga kvalitéer. Att möjliggöra en hållbar utveckling av Värnamo

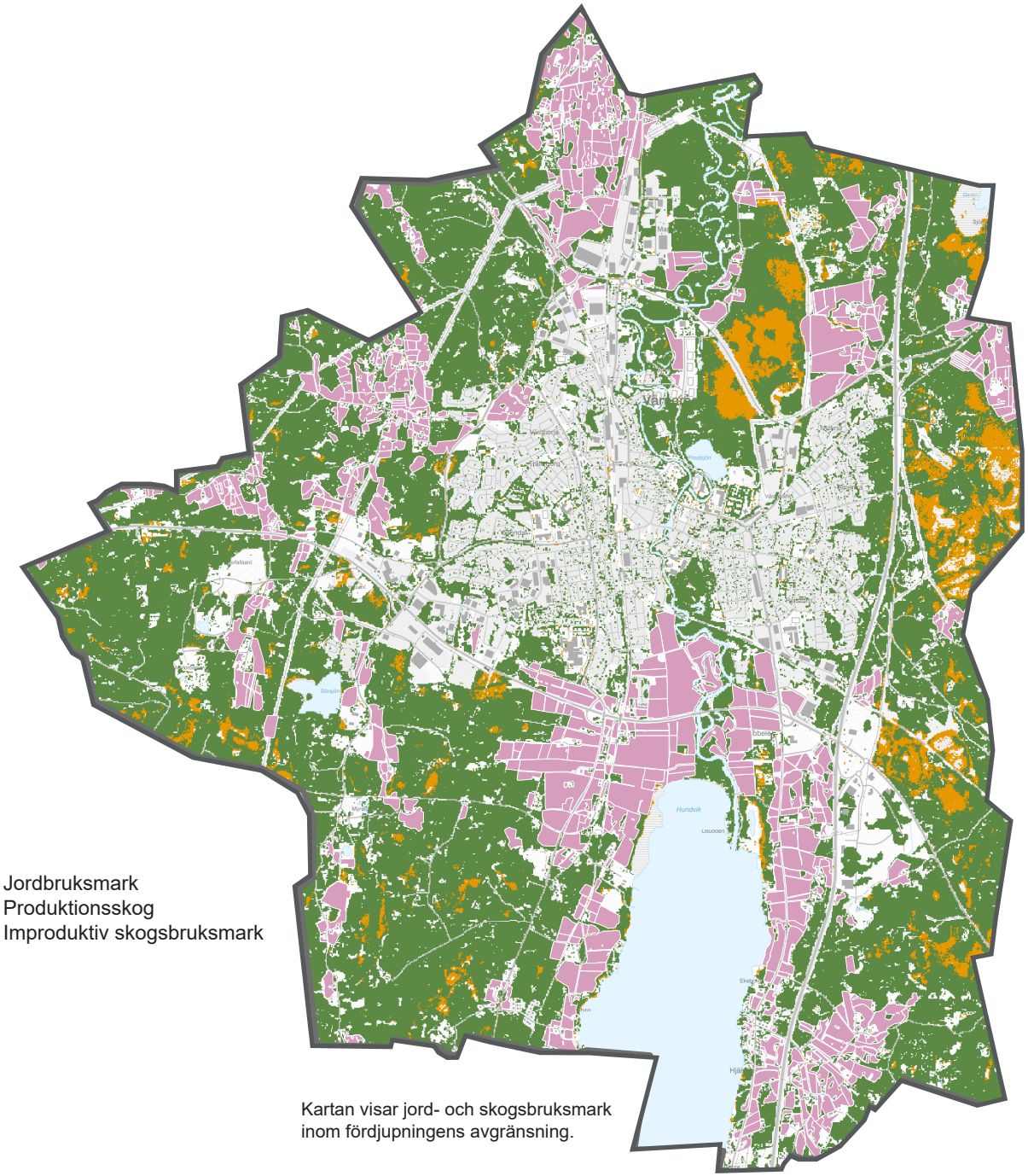

Kartan visar jord- och skogsbruksmark inom fördjupningens avgränsning.

stad bedöms vara ett väsentligt samhällsintresse. Eftersom en av den ur kommunalt perspektiv mest brukningsvärda jordbruksmarken sammanfaller med ett högt exploateringstryck och en vilja att bygga ut staden söderut, tar planförslaget tydlig ställning att samlad stadsbebyggelse under planperioden, fram till 2035, inte ska ske söder om väg 27. Norr om vägen föreslås däremot, i något fall, att jordbruksmarksarealer tas i anspråk för stadsutbyggnad.

Vid komplettering av bostadsbebyggelse i jordbrukslandskap ska hänsyn tas till de landskapsliga förutsättningarna på platsen, så att attraktiviteten bibehålls samt att jordbruksverksamheterna inte trängs undan. Ny bebyggelse ska placeras intill befintlig bebyggelse eller invid strukturer såsom utmed byväg eller i brynzon mellan skogs- och jordbruksmark. Ny bebyggelse kan förläggas delvis till jordbruksmark, men inte utan att man vid planering, lokalisering och avstyckning beaktar markens brukningsvärde och fortsatta användning för jordbruksändamål.

Planförslaget föreslår kompletteringar av lantliga bebyggelsesamlingar i stadens omland. I dessa fall kan jordbruksmark komma att till viss del tas i anspråk, men i varje enskilt beslut ska ovanstående beaktas för att reducera påverkan på jordbruksmarken. De avgränsade områden som pekas ut är Alandsryd, Hjälshammar Torp och utmed Åminnevägen. Dessa är Värnamos byar. Kompletteringarna motiveras utifrån att det anses vara en hållbar utveckling av omlandet, att bygga på befintliga strukturer. Utvecklingen möjliggör ett effektivt nyttjande av befintlig infrastruktur, utbyggnad av ny infrastruktur och ett ansvarsfullt marknyttjande. Kommunen menar att man genom att peka ut de avgränsade områdena

bidrar till ett ansvarsfullt förhållningssätt för exploatering av jordbruksmark, då det indirekt betyder att kommunen avseende annan jordbruksmark i omlandet ser negativt på exploateringar.

Skogsbruksmark

I Värnamo stads omland finns den mer produktionsvärda skogsbruksmarken, framförallt i de sydvästra delarna och söder om Bredasten. Det finns även skogsområden öster om E4 och nordost om staden, men dessa områden utgörs till större del av skog som har låg produktivitet. Det rör sig framförallt om områden med sumpskog och annan sankmark. Dessa områden kan i sin tur ha höga ekologiska värden.

Skogsområden med särskilt höga rekreativa värden förekommer runt friluftsområdet Borgen, utmed Lagan norr om stadsutbredningen, norr om Vitarörs verksamhetsområde och väster om Gröndalsleden samt runt Sörsjön.

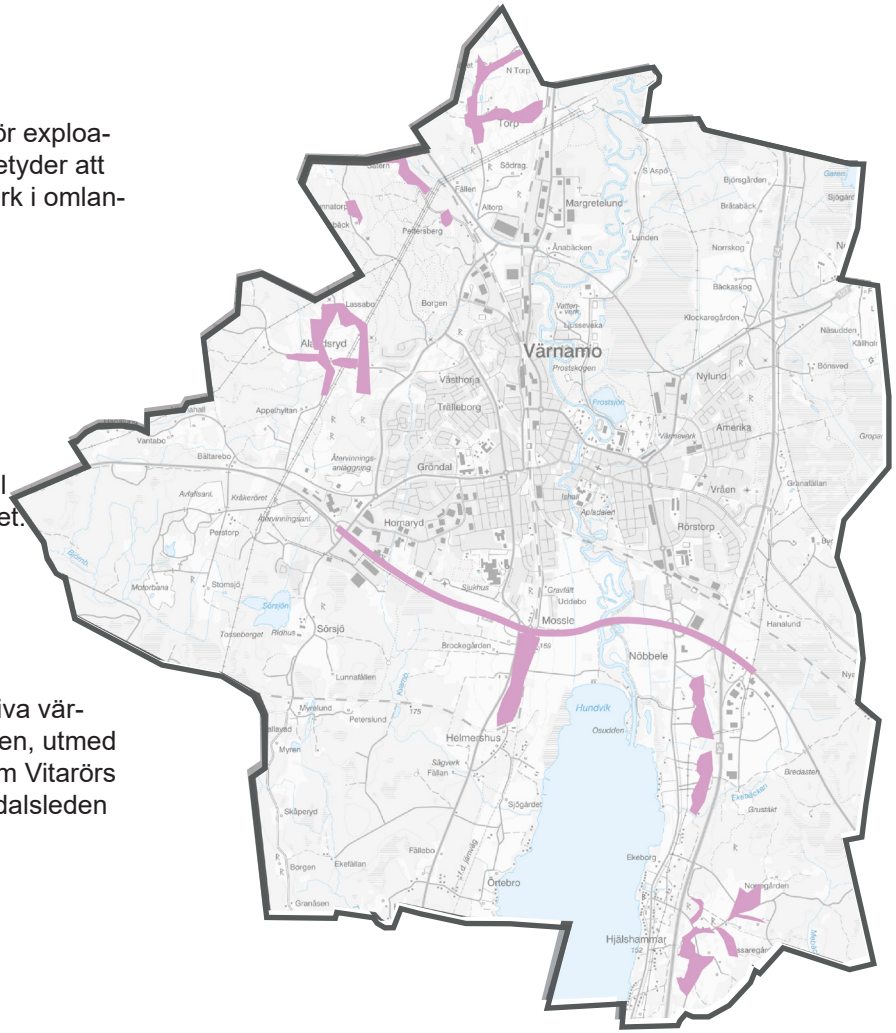

Kartan visar de områden (rosa) där kommunen ställer sig positiv till enstaka kompletterande bostadsbebyggelse på jordbruksmark samt skiljelinje (rosa) avseende stadsutveckling på jordbruksmark.

Ställningstaganden
Jord- och skogsbruksmark

Jordbruksmark
Kommunen ställer sig positiv till enstaka, kompletterande bostadsbebyggelse på jordbruksmark inom utpekade områden. Ny bebyggelse ska lokaliseras så att de landskapsmässiga förutsättningarna beaktas och så att inte jordbruksmarkens förutsättning för fortsatt brukande påverkas påtagligt negativt.

Stadens södra gräns för sammanhållen, blandad bebyggelse ska under planperioden, fram till 2035, utgöras av väg 27. Jordbruksmark belägen söder om väg 27 ska undantas stadsbebyggelse. Jordbruksmark belägen norr om väg 27 och inom nuvarande tätortsutbredning, kan komma att tas i anspråk för stadsutveckling i form av sammanhållen, blandad bebyggelse.

Skogsbruksmark
Skogsområden med särskilt höga rekreativa värden som finns i grönkilar och i utvecklingsstråkens förlängning ska skötas varsamt och med försiktighet exploateras så de rekreativa värdena kvarstår.

Ställningstaganden i
Översiktsplan Mitt Värnamo 2035

5.7.1 Ställningstaganden ”Bevara & utveckla jord- & skogsbruksmark” (sidan 116)

6.3.1 Ställningstaganden ”Plats för och näring till näringslivet” (sidan 130)
- Areella och gröna näringar

Övriga underlag

Jordbruksmarkens värde kring Värnamo stad (2020)

Klimatanpassning och naturolyckor

De naturolyckor som kommunen ska beakta i sin planering har alla en koppling till uppdraget om att klimatanpassa samhället. Klimatanpassning rör sig i stort inte om några nya risker, utan istället konsekvenserna och verkan av redan kända naturolyckor som samhället ska anpassas efter.

Enligt SMHI:s länsvisa klimatanalyser kommer det framtida klimatet i kommunen att bli torrare och varmare under sommarhalvåret och mildare med ökad nederbörd samt perioder med stora flöden i vattendragen under vinterhalvåret. Vädret förväntas dessutom bli mer extremt med perioder av värmeböljor och en ökad frekvens av skyfall. För att klara av det framtida klimatet måste Värnamo anpassas till dessa extrema vädersituationer.

Kommuner ska i översiktsplanen ge sin syn på risken för skador på den byggda miljön som kan följa av översvämning, ras, skred och erosion som är klimatrelaterade samt hur sådana risker kan minska eller upphöra. Kommunen ska redogöra för klimatrelaterade riskområden för översvämning och skred.

Flera av de naturrisker som kommunen ska ta hänsyn till i sin planering kommer att påverkas av klimatförändringarna. Det är dock viktigt att poängtera att dessa risker även kan finnas för dagens förhållanden och bör beaktas i planeringen även på kort sikt. Det rör sig om översvämning, risk för erosion, ras och skred. Andra klimatrelaterade risker såsom skyfall, värmebölja och torka har på senare tid uppmärksammats mer i takt med att problematiken kring dessa klimatrisker har visat sig.

Översvämning

Klimatförändringarna kommer på sikt att innebära återkommande perioder med ökade flöden i Lagan samt Vidöstern och därtill ökad avrinning med påföljande risk för översvämningar. Detta innebär i sin tur ökad risk för erosion, ras och skred utefter strandlinjerna.

Värnamo stads lokalisering vid Lagan gör att staden har en historia av återkommande översvämningar, vilket i sin tur har resulterat i att kommunen är relativt välrustat för översvämningar. Vissa anpassningar har redan gjorts med tekniska åtgärder såsom backventiler, pumpar och översvämningsvallar. Värnamo planerar och arbetar för att staden ska klara flöden med 100-års återkomsttid. Länsstyrelsen rekommenderar idag att man i planering beaktar 200-års återkomsttid, vilket betyder att det i framtiden kan finnas behov av fler åtgärder för att klara perioder med höga flöden i Lagan.

Vid det senaste tillfället med höga vattenflöden i Lagan (februari/mars 2020) har de åtgärder som vidtagits fallit ut väl. Marköversvämningar har kunnat begränsas och har bara i mindre omfattning orsakat skador på fastigheter samt inneburit mindre tillgänglighetsproblematik när gång- och cykelvägar/undergångar har översvämmats.

I översiktsplanen finns en antagen lägsta nivå för golv vid nybyggnation vid Vidösterns stränder, +145,9 (RH 2000) som ska följas. Höjden är baserad på ett flöde med 100-års återkomsttid.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) har 2019 uppdaterat underlaget *Översvämningskartering utmed Lagan* med tillhörande kartor. Den visar vilka delar av tätorten som kommer att drabbas av marköversvämningar för olika dimensionerade flöden. Kartorna redogör för översvämningszoner vid flöden med en statistisk återkomsttid på 50, 100 och 200 år samt ett beräknat högsta flöde (BHF). Dessutom har en anpassning gjorts utifrån förväntade flöden år 2098. Dessa kartor redogör för att det centralt belägna kvarteret Kärleken samt bebyggelse utmed Lasarettsgatan, Enehagsvägen och Skolgatan kan komma att översvämmas. Norrut kommer framför allt bebyggelse invid Finnvedsvallen och Sandgatan, men även på motsatt sida Lagan i/vid Ljusseveka, att beröras. I BHF-scenariot skulle dessutom stora delar av Karlsdal och de södra delarna av Östermalm översvämmas. Kommunens ställning är att detta långsiktigt ska beaktas i planering och åtgärder ska vidtas. Samhällsviktig byggnation och tillgänglighet ska prioriteras.

En följd av klimatförändringarna är en ökad risk för dammbrott. Lagan är reglerad och uppströms Värnamo förekommer två större dammar, som vid ett dammbrott skulle innebära att delar av staden översvämmas. Kommunen har tagit fram ett underlag som visar vilka områden som översvämmas vid ett dammbrott. Underlaget visar att det är samma områden som berörs av höga flöden i Lagan som berörs vid dammbrott.

Erosion, ras och skred

Risk för erosion, ras och skred föreligger framförallt i mer finkorniga jordarter såsom finsand, silt och ler. Dessa jordarter har avsatts i vatten och förekommer därav framförallt utmed Lagan och Vidösterns stränder och således är stora delar av Värnamo stad och dess omland belägen på dessa jordarter. Lagan har en meandrande sträckning genom staden. Längs

Lagans strand pågår en stor erosionsaktivitet längs delar av sträckan (huvudsakligen i dess ytterkurvor). För jordarten morän finns en viss skredbenägenhet, men generellt bör topografi eller närhet till vattendrag också sammanfalla för att skred ska uppstå i moränjord. Topografi och närhet till vattendrag är utöver jordart ytterligare en parameter som påverkar en jords benägenhet för skred. Ökad nederbörd medför också förhöjda grundvattennivåer och portryck i marken, vilket försämrar jordens hållfasthetsegenskaper. Skredrisker kan därmed finnas och uppstå i områden som inte ligger i anslutning till vattendrag.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) har 2011 tagit fram underlaget *Översiktlig stabilitetskartering inom fem kommuner längs Lagan. Värnamo kommun.* Underlaget pekar ut platser i Värnamo stad där stabilitetsproblematik föreligger. Syftet med den översiktliga karteringen av stabilitetsförhållanden inom bebyggda områden är att identifiera områden där det finns behov av att göra detaljerade geotekniska utredningar, eller översyn av tidigare utredningar och åtgärder. Underlaget visar på flera områden, vanligen i Lagans ytterkurvor, som översiktligt inte kan klassas som tillfredsställande stabila. Dessa områden är inte heller tillräckligt utredda varför en detaljerad stabilitetsutredning rekommenderas. Fastigheterna utmed Lagan, Kvarnängsgatan och Finngatan är belägna i nära anslutning till sådana områden. Lokalgatan Ågatan och bebyggelse på delar av kvarteret Kroken, är andra områden som finns utpekade där stabiliteten inte bedöms tillfredställande. SGI har gjort en övergripande kartläggning (skala 1:100 000) över var förutsättningar för skred i finkorniga jordarter föreligger. Kartläggningen pekar framförallt på områden i den norra delen av staden samt utanför nuvarande tätortsutbredning. Det finns även mer centralt belägna platser, såsom för delar av Apladalens norra och nordvästra delar, utmed Kust- till kustbanan, utmed Malmövägen mellan järnvägen och trafikplats Nöbbele och för bebyggelse väster om kvarteren utmed Mosslegatan. Utmed Vidösterns östra strand visar kartläggningen flera områden utmed väg 606 och utmed sjöns västra strand finns motsvarande områden utpekade, men i något mindre omfattning.

Skyfall

Skyfall förväntas i framtiden bli mer vanligt förekommande. För Värnamo tätort finns idag kartlagt de huvudsakliga avrinningsvägarna, lågstråken samt potentiella översvämningsytor på markytan. I samspel med naturliga vattendrag och dagvattenförande avloppsledningsnät avleds nederbörden längs med dessa avrinningsvägar mot Lagan. Ledningsnätet är konstruerat för att avleda normalt förekommande regn. Vid mycket kraftig ihållande nederbörd, där avledningskapaciteten i ledningsnätet överskrids, dominerar avrinning på ytan. Detta kan orsaka problem för den byggda miljön, där denna hamnar i konflikt med exempelvis rinnvägar och lågpunkter. Dessa skyfallskarteringar utgör ett gott planeringsunderlag och ger en god vägledning om var riskerna för översvämning är särskilt stora, som underlag för prioriteringar. Karteringen över Värnamo stad visar att framförallt stadens östra stadsdelar har problem som kräver att åtgärder vidtas. Kommunen har i samband med FÖP-arbetet tagit ytterligare ett steg i arbetet med skyfallshantering, genom att ta fram en utredning som identifierar, analyserar och ger förslag på tekniska åtgärder som bör genomföras. De större övergripande och mer betydelsefulla åtgärderna finns redovisade i FÖP:en. Av utredningen går att utläsa att det redan idag finns en rad olika skyfalls-

Höga vattennivåer i Apladalen, februari 2020.

stråk och översvämningsytor som måste beaktas i den vidare planeringen samt att även nya föreslås tillkomma.

Länsstyrelsen har valt att använda återkomsttiden 100-årsregn som vägledande för när en bedömning av översvämningsrisken ska göras. En klimatfaktor ska inkluderas för att bedöma översvämningsrisken i ett förändrat klimat. Lämplig klimatfaktor för ett regn med 100-års återkomsttid är utifrån dagens kunskapsläge 1,2-1,4, vilket innebär att regnvolymen väntas öka med 20-40 procent fram till år 2100.

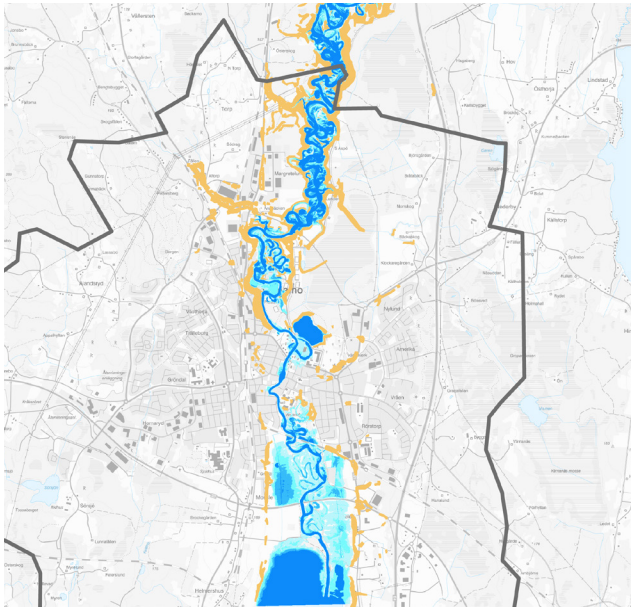

Kartans sandfärgade ytor visar var det finns förutsättningar för skred. Kartans blå fält visar översvämmade ytor vid höga flöden i Lagan/Vidöstern.

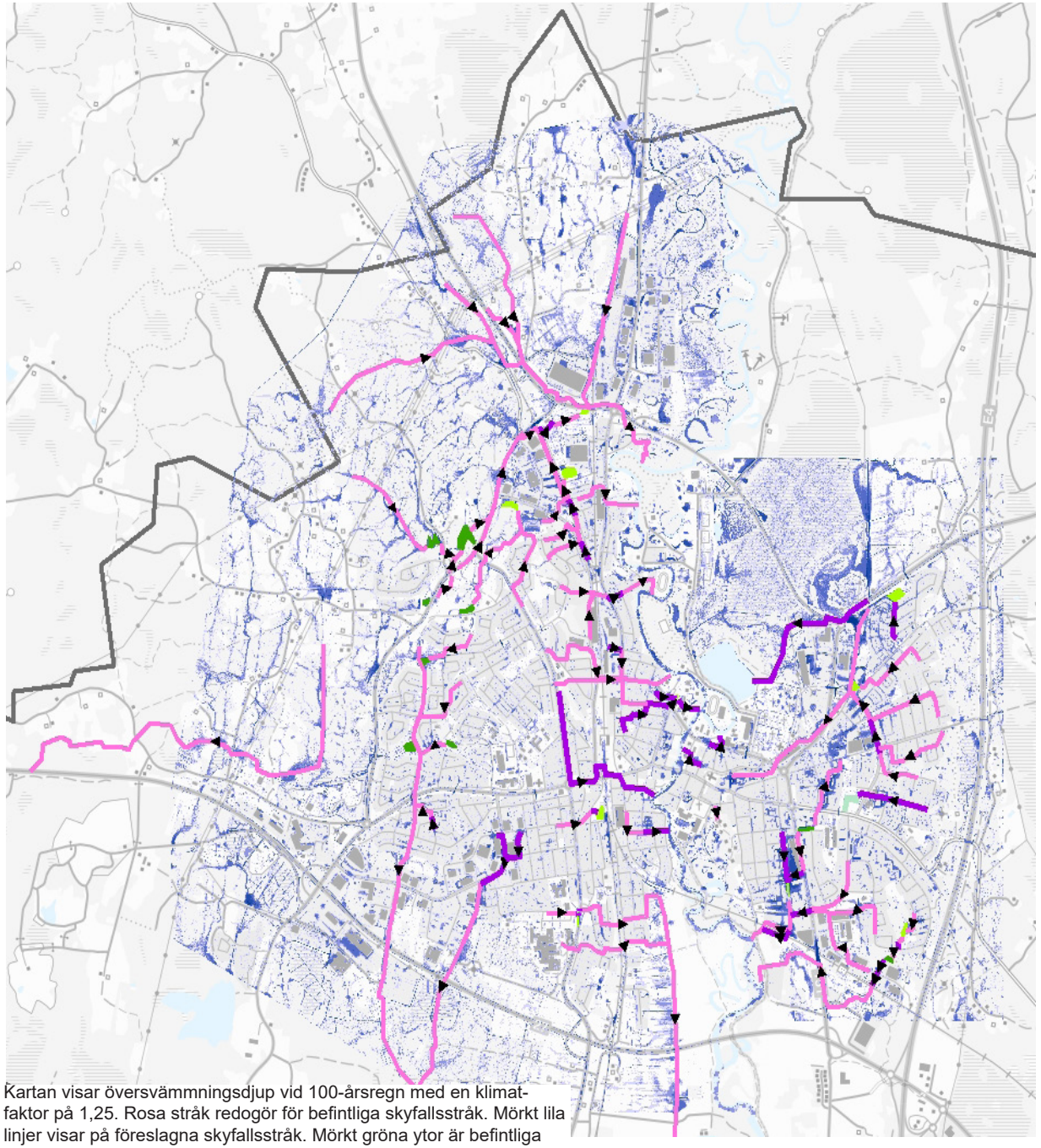

Kartan visar översvämmningsdjup vid 100-årsregn med en klimat-faktor på 1,25. Rosa stråk redogör för befintliga skyfallsstråk. Mörkt lila linjer visar på föreslagna skyfallsstråk. Mörkt gröna ytor är befintliga ytor för skyfall/dagvattenhantering. Ljust gröna ytor visar förslag på nya översvämningsbara ytor.

Markföroreningar och klimatförändringar

Förorenade områden kan påverkas av händelser i nutid, men som också kan öka genom klimatförändringar. Skyfall, översvämningar, ras och skred samt torka kan exempelvis påverka förutsättningarna för en föroreningsspridning i form av nya spridningsvägar, ökad rörlighet hos inlagrade föroreningar eller en ökad vindburen spridning med damm vid torrperioder.

I syfte att beakta denna problematik i den fortsatta planeringen har kommunen analyserat vilka markföroreningar i planområdet som sammanfaller med områden som riskeras att översvämmas vid höga flöden i Lagan/Vidöstern, men även vid händelse av skyfall samt områden där en ökad risk för ras, skred och erosion föreligger. Kartan till höger redogör för de områden där denna risk föreligger.

Analysen visar att det finns flera markföroreningar i stadskärnan som ska beaktas ur ett klimatanpassningsperspektiv. Det förekommer även föroreningar utefter Malmövägens västra sida samt i en bredare korridor norrut, utefter Jönköpingsvägen. Samtliga av dessa platser finns inom utpekade utvecklingsstråk som innebär att kommunen ställer sig bakom förtätnings- och omvandlingsprojekt i dessa områden. I de fall utvecklingsprojekt sammanfaller med någon av dessa markföroreningar, ska dessa i ett tidigt skede utredas samt undersöka vilka möjligheter som finns för sanering om nödvändigt.

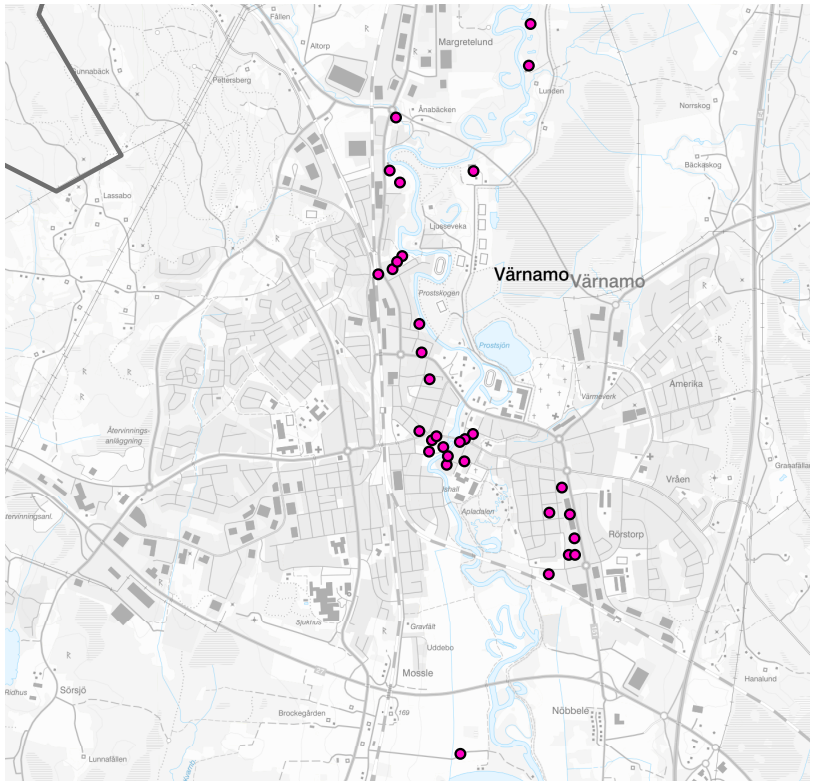

Kartan visar vilka områden där risken för översvämning, ras, skred och erosion sammanfaller med markföroreningar, även de oklassade.

Värmebölja

SMHI:s definition av värmebölja är en sammanhängande period, då dygnets högsta temperatur är minst 25.0°C, minst fem dagar i sträck. Värmeböljor kommer bli vanligare i takt med klimatförändringarna. Forskare har beräknat att extremt varma tillfällen kommer inträffa allt oftare och att temperaturen kommer att öka vid dessa tillfällen. Forskning har även kunnat påvisa att dödligheten ökar i befolkningen under perioder med extremt varmt väder, vilket gör betydelsen av att anpassa samhället till värmeböljor betydelsefullt.

En viktig faktor vid fysisk planering är den så kallade värmeöeffekten i städer. Det gäller särskilt tätbebyggda områden, med hög andel hårdgjorda ytor och lite vegetation. I sådana områden kan såväl lufttemperatur som strålningstemperatur bli hög och där är risken högre att så kallade värmeöar bildas.

Värnamo kommun har enligt en metod av Folkhälsomyndigheten (2019) kartlagt var det riskerar att utvecklas höga temperaturer i Värnamo. Metoden utgår från data om marktäckning. Metoden utmynnar i en kartbild som översiktligt illustrerar vilka områden i tätorten som i högre grad riskerar att utveckla hälsoskadlig värme och där åtgärder behöver sättas in först. Resultatet över riskområden för höga temperaturer kompletteras därefter med geografisk data om sårbara grupper. Analysen redogör för tre riskområden där kommunen i vidare planering och beslutsfattande ska beakta problematiken särskilt.

Som ett komplement kan Länsstyrelsen i Jönköpings läns underlag, en satellitbild som ger en ögonblicksbild över temperaturen under en sommardag 2018 i Värnamo stad, användas i planeringen. Bilden ger

kommunen en ungefärlig bild över vilka områden där så kallade värmeöeffekter kan uppstå och där åtgärder vid behov kan behöva prioriteras.

De åtgärder som kan bidra till att lindra perioder med värmebölja är bland annat att värna och verka för att befintlig grönstruktur bevaras och att ny tillkommer. I områden med hög exploatering eller i förtätningslägen där grönyta tas i anspråk, kan denna kompenseras med bland annat gröna tak och väggar, plantering av träd med stora lövverk som genererar skugga eller ytor av armerat gräs istället för asfalterade parkeringsytor med mera. Förtätning på grönyta ska generellt undvikas, speciellt för delar av staden som redan idag är belägna i områden som riskerar att bli väldigt varma. Vid planering bör även markanvändning som äldreboende, förskola och viss känslig service styras undan de varma lokaliseringarna, stadens värmeöar. Grönytor och skuggiga miljöer är framförallt viktigt att beakta invid lekplatser, förskolor, bostadsområden med flerfamiljshus, äldreboende, vårdcentraler och där människor generellt vistas.

God tillgänglighet till stadens vatten och naturområden är viktigt att beakta. Speciellt de stadsnära badplatserna Prostsjön och Osudden är viktiga för att lindra de negativa hälsoeffekterna vid värmebölja. De vattennära miljöerna ska utformas så att alla invånare ska ha möjlighet att ta sig till dem och kunna använda platserna.

Torka

En effekt av varmare klimat och förändrande nederbördsmönster är att perioder av torka befaras öka i framtiden. Långvariga perioder med liten eller ingen nederbörd medför att växtligheten hämmas, vilket påverkar jordbrukets skördar och skogstillväxten. Konsekvenserna förvärras om temperaturen samtidigt är hög, eftersom avdunstningen då är stor. Långvariga perioder med låg eller ingen nederbörd medför låg vattenföring i vattendragen och lågt vattenstånd i sjöarna. Det kan leda till vattenbrist och konkurrens mellan olika användningar av vatten, till exempel dricksvattenförsörjning, industriell verksamhet eller bevattning. Till följd av långvarig torka ökar även risken för bränder i skog och mark. Med ökad avdunstning och längre växtsäsong på grund av ökade temperaturer, kommer det troligtvis att bli vanligare med låga vattenflöden och låga grundvattennivåer i södra Sverige.

Redan idag har kommunen och verksamhetsutövare fått anpassa sig till att hantera perioder med mindre vatten. Det finns inte så många åtgärder att vidta för att mildra effekterna av torka för Värnamo stad genom stadsutveckling och fysisk planering. Av stor betydelse är att säkra dricksvattenförsörjningen, exempelvis genom att vid lovgivning och planering följa restriktioner för vattenskyddsområden för de vattentäkter som är belägna inom staden.

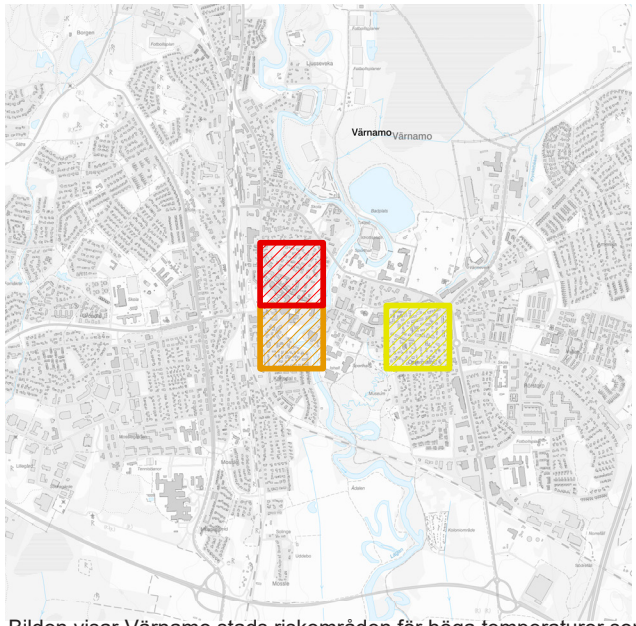

Bilden visar Värnamo stads riskområden för höga temperaturer som sammanfaller med riskgruppen. BIlden visar prioterade områden.

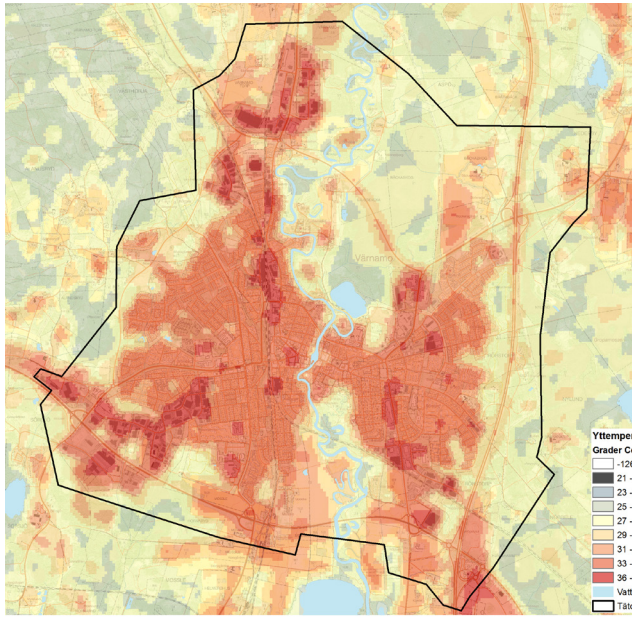

Bilden visar temperaturen i Värnamo under ett tillfälle i juni 2018 (Länsstyrelsen i Jönköpings län).

Ställningstaganden
Klimatanpassning

Översvämning
I områden som hotas av 100-årsflöden, och i de fall inte åtgärder vidtas, bör det i princip inte tillkomma någon bebyggelse. Undantag gäller för enkla byggnader och anläggningar.

I områden som hotas av 200-årsflöden kan bebyggelse uppföras, men översvämningsrisken måste beaktas för att minimera eventuella skador. Bostadsområden med flerbostadshus eller kontor samt mindre industrier med obetydlig eller liten miljöpåverkan kan uppföras om de lokaliseras så att möjligheter finns för kommunen att uppföra tekniska åtgärder såsom invallningar etcetera. Nedre våningsplan bör utföras så att de tål viss översvämning.

Riskobjekt och samhällsfunktioner av betydande vikt bör lokaliseras i områden som inte hotas av så kallat beräknat högsta flöde (BHF). Det kan vara offentliga byggnader som till exempel sjukhus, vårdhem, skolor, infrastruktur av stor betydelse såsom riksvägar och andra vägar utan reella förbifartsmöjligheter, järnväg, VA-/avfallsanläggningar, el-/teleanläggningar samt industrier med stor miljöpåverkan eller andra industriområden.

Erosion, ras och skred
I efterkommande planering behöver den geotekniska stabilitetsfrågan utredas i de områden som berörs av risk för erosion och skred.

Skyfall
Ny bebyggelse planeras så att den inte tar skada eller orsakar skada vid en översvämning från minst ett 100-årsregn. Risken för översvämning från ett 100-årsregn ska bedömas i planering och lovgivande och eventuella skyddsåtgärder säkerställas. Samhällsviktig verksamhet ges en högre säkerhetsnivå och planeras så att funktionen kan upprätthållas vid en översvämning. Framkomligheten till och från planområdet ska beaktas och vid behov säkerställas.

Befintlig bebyggelse ska skyddas vid händelse av skyfall genom att på allmänna platser, där behov och förutsättningar finns, utforma dessa för att begränsa störningar och skador. Det rör sig om att säkerställa och tillskapa nya rinnvägar, översvämningsbara ytor och andra tekniska åtgärder.

Värmebölja
Vid planering och lovgivande ska perioder med värmebölja beaktas och åtgärder vidtas för att lindra de negativa hälsoeffekterna. Särskilt ska beslut som berör särskilt utsätta riskgrupper och riskområden beaktas.

Ställningstaganden i
Översiktsplan Mitt Värnamo 2035

5.4.1 Ställningstaganden ”En klimatanpassad kommun”
(sidan 91)
- Planering och bebyggelse

5.5.1 Ställningstaganden ”Miljö & hälsosäker kommun”
(sidorna 101-102)
- Naturolycksrisker

Övriga underlag

Översvämningshantering, Plan för hantering av skyfall och höga flöden i Värnamo kommun (2020)

UTVECKLINGSTEMAN

Risk, hälsa och säkerhet

För att säkerställa en god livsmiljö i Värnamo stad ska kommunen ta hänsyn till riskfaktorer vid planering och exploatering i staden. Trafikbuller samt luft- och markföroreningar är några stora risk- och hälsofrågor för Värnamo stads utveckling. Avseende risker kopplade till naturolyckor hänvisas till föregående tema, ”Klimatanpassning och naturolyckor”.

Buller

Buller är den miljöstörning som berör flest människor i Sverige, inte minst i Värnamo där stora vägar som E4 och väg 27 möts och där Kust-till kustbanan passerar. Buller är oönskat ljud som vi människor blir störda av och är en starkt bidragande orsak till ohälsa, exempelvis hjärt- och kärlsjukdomar och sömnproblem.

Två av FÖP:ens huvudsakliga stadsbyggnadsprinciper bygger på att utveckla staden innanför nuvarande tätortsutredning och att uppnå en mer blandad bebyggelse. Förtätning och omvandling kommer att innebära fler människor och ökade transporter på en mindre yta. En ökad andel blandad bebyggelse kommer också att leda till fler transporter, även på mindre vägar och gator. En lyckad omställning till hållbara transporter kommer att vara avgörande, men buller kommer trots det vara en faktor att beakta.

Järnvägstrafiken på Kust- till kustbanan, men även på Halmstads-Nässjöbanan (HNJ-banan), förväntas öka i framtiden. Betydelsen av HNJ-banan förväntas öka med mer godstrafik, då Halmstad hamn ska öppnas för färjetrafik. Satsningar på den så kallade Baltic Link, där Kust-till kustbanan utgör en viktig länk, förväntas också innebära mer järnvägstrafik genom Värnamo stad. Flera av de förtätningsområden som FÖP:en tar upp kommer att påverkas av järnvägsbuller. Den idag centralt belägna rangerverksamheten föreslås i FÖP:en att utlokaliseras, vilket kommer leda till att centralt belägen mark för bebyggelse och utveckling av Värnamo stadskärna frigörs. Likaså föreslås en större utveckling och omvandling kring Rörstorpsstationen. Denna utveckling kommer att kräva olika åtgärder avseende lokalisering och tekniska lösningar för att kunna följa riktlinjerna för buller, som kommunen ställt sig bakom. För att minska påverkan från buller kan åtgärder vidtas som påverkar källan, åtgärder mellan källan och mottagaren eller åtgärder vid mottagaren. Det kan innebära att åtgärda väg-/järnvägsbeläggning, ljuddämping med bullerskärmar, vallar eller ljudisolerade fönster.

Vid förtätning och utveckling i bullerutsatta miljöer kan bebyggelse utformas med skärmande fasader, sluten kvartersstruktur och genomgående lägenheter för att ge möjlighet till bullerskyddande innergårdar.

Luftkvalité

Luftkvalitén kan påverkas negativt av ett stort antal föroreningar som kan förekomma som gaser eller partiklar i luften. De vanligaste luftföroreningarna består av kväve- och svaveloxider, marknära ozon samt svävande partiklar av olika storlek, ålder och sammansättning. Luftföroreningarna uppstår framförallt vid förbränning, exempelvis från fossildriva motorfordon som även bidrar till ökad mängd luftburna partiklar från förslitning av bromsar, hjul och vägbanan. Idag är småskalig vedeldning och trafik den största orsaken till dålig luftkvalité i Värnamo stad. Generellt är luftkvalitésituationen i Värnamo god. Fram till 2019 har regelbundna mätningar utförts utefter några centralt belägna gator. Dessa mätningar visar generellt att halterna för kväveoxid, bensen och partiklar är låga och att det utifrån lagstiftad miljökvalitetsnorm rör sig om godkända nivåer.

Fördjupningen av översiktsplanen förespråkar framförallt att staden ska utvecklas genom förtätning och omvandling. Utvecklingen kommer att leda till att fler människor bor på en mindre yta, högre bebyggelse och närmare mellan byggnaderna. Utvecklingen riskerar att leda till trånga gaturum som i sin tur kan orsaka dålig luftgenomströmning och därmed höga föroreningshalter i luften. I planering och exploatering bör luftkvalitén och gaturummens ventilerande förmåga beaktas, så att framtida problem undviks. Störst möjlighet att påverka luftkvalitén i positiv riktning bedömer kommunen vara all planering och genomförande som bidrar till omställning mot ökad andel hållbara transporter.

Vattenkvalité och miljökvalitetsnorm för vatten

Kommunen får inte planera eller fatta några beslut som kan inverka negativt på den miljökvalitetsnorm (MKN) som utpekade vattenförekomster har getts. Huvudsaklig recipient för dagvatten från Värnamo stad är Lagan och Vidöstern. Båda är bedömda vattenförekomster och båda har i nuvarande förvaltningscykel 2017-2021 inte getts god ekologisk status. Vidöstern har getts en måttlig ekologisk status, bland annat på grund av parametrarna fisk, växtplankton och bottenfauna. Dessa tyder på stigande näringsnivåer, övergödningsproblematik och försurning. Påverkanskällor är bland annat urban markanvändning, reningsverk, jordbruk och enskilda avlopp som alla ger en belastning av näringsämnen

som kan leda till övergödning.

Lagan bedöms ha måttlig ekologisk status. Bedömningen baseras på att vattenförekomsten är påverkad av konnektivitetsförändringar och flödesförändringar som kan inverka negativt på vattenlevande organismer. Hittills är det främst vattenkraft längre uppströms som har påverkat klassningen. Lagans dragning genom Värnamo stad innebär i sig vissa konnektivitets- och flödesförändringar såsom broar, upprätning och stensättning. Dessa åtgärder är nödvändiga för stadens funktion och kommunen ser därav inga större möjligheter att i dessa fall bidra till MKN. Kommunen menar att i de centrala delarna är skadan redan gjord på vattendragets naturliga dragning och här kommer stadsutveckling och invånarnas tillgänglighet till Lagan att prioriteras. Stadsutvecklingen kan betyda att fler broar och åtgärder för att öka tillgängligheten till vatten behöver göras. Vid dessa åtgärder är det dock viktigt att beakta Lagans naturliga dragning och att påverkan blir så liten som möjligt. I de södra och norra delarna av Lagan genom staden är kommunens utvecklingstankar förenliga med MKN.

Förorenad mark

Värnamo stad är likt många andra städer i regionen industrität och många verksamheter kan ha gett upphov till markföroreningar. Metallindustri, diverse kemiindustri såsom gummi, plast, kemtvätt och färg, drivmedel och bilvård är exempel på branscher i Värnamo som kan ha gett upphov till att föroreningar spridits till omgivningen. Det kan både röra sig om fastigheter med pågående verksamhet och platser där det tidigare funnits verksamhet inom en bransch som kan ge upphov till markförorening. Det kan även röra sig om platser som genom deponerat avfall eller förorenade fyllningsmassor har behäftats med markförorening.

Markföroreningar som bedöms utgöra en risk ur miljö- eller hälsosynpunkt har högst prioritet för utredning och eventuell efterföljande åtgärd. Det rör sig bland annat om föroreningar som riskerar att förorena vattenförekomster och särskilt stadens vattentäkter, föroreningar lokaliserade i närhet till befintlig bostadsbebyggelse eller föroreningar som är lokaliserade inom ett område som riskerar att översvämmas vid höga flöden eller vid skyfall.

Ett exempel är kvarteret Sarven i Värnamos norra stadsdelar. På kvarteret har det tidigare legat en kemtvättinrättning och delar av fastigheten är förorenad med klorerade alifater. Kvarterets läge invid bostadsbyggnation och dess position från kommunens vattentäkt, Ljusseveka, har bidragit till att sanering av kvarteret är angelägen. År 2012 inleddes arbetet med saneringen och arbetet pågår fortfarande.

Kommunen har ett riskobjektsregister över riskklassade markföroreningar. Riskklassningen går från ett till fyra utifrån hur stor risk föroreningssituationen innebär för människa och miljö.

- Riskklass 1 - mycket stor risk
- Riskklass 2 - stor
- Riskklass 3 - måttlig
- Riskklass 4 - liten

Kommunen arbetar utifrån en nationell arbetsmetod, MIFO-metodiken, som resulterar i den ovan beskrivna riskklassningen. Klassningen ligger sedan till grund för arbetet med att prioritera förorenade områden. Det är framförallt objekt/områden med riskklass ett och två som utreds vidare med undersökningar och vid behov efterbehandling. I Värnamo finns endast en plats som har getts riskklass ett och det är kvarteret Sarven. Markföroreningar som har klassats i riskklass två finns på flera platser i staden. Mer information om hur kommunen arbetar med markföroreningar ur ett utvecklingsperspektiv finns i *Översiktsplan - Mitt Värnamo 2035.*

I takt med att Värnamo stad växer och förtätas kommer den mark som tas i anspråk i större utsträckning att vara behäftad med potentiell markförorening. Utifrån ett strategiskt planeringsperspektiv kommer det att vara betydelsefullt att prioritera utredning och eventuell efterkommande sanering av potentiella markföroreningar, när dessa sammanfaller med de utvecklingsplaner som kommunen har för bostadsbebyggelse eller för annan känslig markanvändning.

Det finns några platser vars läge medför att riskobjekten, riskklass 2, kan komma att få en strategisk betydelse för stadens utveckling:

- Silkesvägens norra delar.
- Centralt, bland annat kvarteren Tre liljor, Pelikanen och Snickaren.
- I närområdet kring Gummifabriken.
- Utmed Expovägens södra delar.

I kartan på kommande sida, redovisas områden som markerats med grå triangel. Dessa områden har ännu inte inventerats/undersökts enligt MIFO-metodiken, men där det tidigare pågått verksamhet som kräver inventering utifrån branschklassning. De områden/objekt som har markerats med grå triangel bedöms behöva inventeras och undersökas och därefter ges en klassning enligt MIFO-metoden.

Det finns några områden i staden som har en relativt hög koncentration av oklassade markföroreningar. Av dessa har flera en strategisk betydelse avseende stadsutveckling. Utöver de platser som nämns ovan där objekt med riskklass två föreligger, finns fler oklassade markföroreningar på följande strategiska områden i staden:

- Fastigheter utmed Nydalavägen.
- Mellan Nydalavägen och Malmstensvägen.
- Strax söder om Växjörondellen på kvarter Linden och Tallen.

Deponier

I Värnamo stad finns ett stort antal deponier, avfallsanläggningar och andra kända platser där avfall av olika slag lagts upp. Dessa objekt finns utmärkta med stjärna i kartan. Vid eventuella projekt i anslutning till en deponi, är det viktigt att från start grundligt utreda vilken typ av deponi det är, hur de platsspecifika förhållandena ser ut och vilka åtgärder som krävs för att undvika risker.

Miljöfarlig verksamhet

Det finns en rad olika verksamheter som klassas som miljöfarliga verksamheter i Värnamo stad. Grundläggande för miljöfarliga verksamheter är att de styrs av miljöbalken och tillhörande förordningar samt föreskrifter. Några verksamheter kräver tillstånd eller anmälan, på grund av dess omfattning och omgivningspåverkan. I processen görs bland annat en bedömning kring skyddsavstånd till befintlig bostadsbebyggelse. Skyddsavståndet är till för att skydda närboende och närmiljön, men också för att garantera verksamheterna att de kan fortsätta bedriva sin verksamhet och ges en viss utvecklingsmöjlighet.

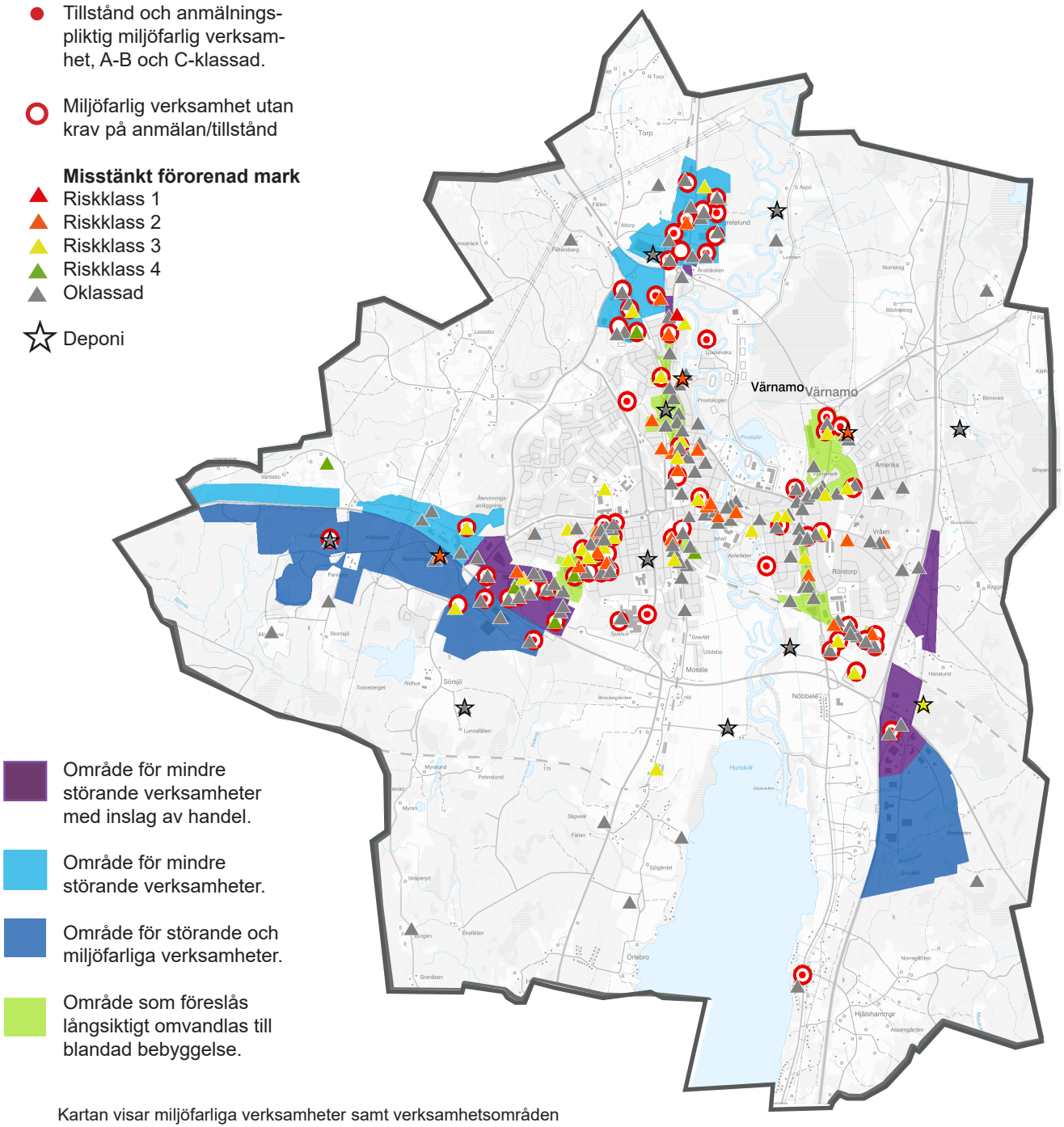

Kartan visar miljöfarliga verksamheter samt verksamhetsområden i Värnamo stad med omland.

Beroende på verksamhetsslag och storlek, delas de tillståndspliktiga verksamheterna upp i A-, B- och C-anläggningar. Inom planområdet finns idag ingen A-klassad verksamhet, men 12 verksamheter med klassningen B-verksamhet. Det rör sig framförallt om större plast- och gummiindustri, verkstadsindustri, ytbehandling och avfallshantering. Dessa är i stor utsträckning belägna i befintliga eller föreslagna verksamhetsområden, men med något undantag.

Det finns betydligt fler (cirka 70) verksamheter som klassas som C-verksamheter inom planområdet. Dessa bedöms vara mindre omgivningsstörande än de B-klassade verksamheterna, men är fortfarande av sådant slag att de ska hållas ifrån bostadsbebyggelse. Lantbruk, fordontvätt/drivmedelsstation, viss plast- och verkstadsindustri finns bland de C-klassade verksamheterna inom planområdet. Dessa är med några undantag belägna i utpekade verksamhetsområden (befintliga eller föreslagna) och har därmed en strategiskt viktig lokalisering.

Utöver dessa anläggningar finns även U-anläggningar vars verksamhet ger upphov till en så liten miljöpåverkan att den inte kräver tillstånd eller anmälan. Dessa kan i många fall inordnas i blandad bebyggelse och ha en mer central lokalisering. Miljöfarliga verksamheter som kan innebära betydande omgivningsstörning (A- och B-klass) och som genererar tunga och farliga transporter ska placeras i särskilt utpekade verksamhetsområden med god koppling till vägnätet för farligt gods.

I Värnamo föreslås nyetableringar av denna typ av verksamhet på följande platser:

- Södra Bredastens industriområde.
- Sörsjö industriområde söder om väg 27.
- Stomsjö industriområde, dit kommunen även har för avsikt att för de mer västliga delarna lokalisera eventuella A-klassade verksamheter.

Mindre störande verksamheter C föreslås etableras till:

- Vitarör industriområde.
- Margretelund industriområde (observera att vattenskyddsområdet vid Ljusseveka ska beaktas)
- Norregårds industriområde.

Verksamheter som är besöksintensiva, har ett inslag av handel och samtidigt är mer förenliga med bostadsbebyggelse föreslås etableras till:

- Norra delarna av Bredastens industriområde.
- Högalunds industriområde.
- Hornaryd industriområde.

I FÖP:en föreslås en utveckling av verksamhetsområdet söder om väg 27 mot Sörsjö samt en utveckling av Vitarör västerut. Vidare föreslås att ett nytt industriområde norr om Högalund utmed E4 etableras. För dessa områden föreslås mindre störande verksamheter, som i en möjlig utblick 2050 ska vara förenliga med stadens utbyggnadsriktning mot eventuell ny järnvägsstation. För verksamheter som är förenliga med bostadsändamål, ska kommunen verka för att befintliga blir kvar och att nya verksamheter etableras framförallt till stadens utvecklingsstråk och till strategiska noder.

En viktig del i FÖP:en som föreslås parallellt med förtätning är långsiktig och varsam omvandling av centralt belägna verksamhetsområden. Miljöfarliga, tillstånds- och anmälningspliktiga verksamheter på följande platser föreslås utlokaliseras till de ovan beskriva verksamhetsområdena:

- Norra delen av Silkesvägen.
- Verksamheter kring Rörstorpsstationen.
- Utefter Malmövägen.
- Vid Nydalavägen och Malmstenvägen.
- Utefter Jönköpingsvägen.

En utlokalisering av miljöfarlig verksamhet leder till god hushållning med centralt belägen mark och att dessa markområden kan nyttjas för den markanvändning de är mest lämpade för. Utvecklingen bidrar till att möjliggöra för förtätning och blandad bebyggelse, men även att verksamheter ges bättre förutsättningar att utvecklas och expandera.

Verksamheter som hanterar eller lagrar stora mängder av vissa kemikalier kan omfattas av Sevesolagen. Syftet med lagen är att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor. Det finns två anläggningar i Värnamo stad som omfattas av lagstiftningen. Det rör sig om två gasoltankar. Den ena finns i stadens nordvästra del och den andra finns i stadens sydvästra del. Anläggningarna ska vid planering och exploatering beaktas och tillräckligt skyddsavstånd upprätthållas.

Farligt gods

Farligt gods är ett samlingsnamn för ämnen och föremål som har så farliga egenskaper att de kan orsaka skador på människor, miljö och egendom om

de inte hanteras rätt vid transport. En olycka med farligt gods kan orsaka explosion, brand eller utsläpp av giftiga och frätande ämnen. Värnamo stad bedöms framförallt beröras av transporter med bensin och olja, men även andra farliga ämnen och gaser. En viss överrepresentation av transporter med farligt gods sker idag utmed E4 och Kust-till kustbanan.

Vissa vägar och järnvägar har från nationellt håll beslutats ha sådana egenskaper ur trafiksäkerhetssynpunkt att de anses lämpliga för transport av farligt gods. Värnamo stad berörs av följande farligt-godsleder: Kust- till kustbanan, till viss del Nässjö-Halmstadjärnvägen, E4, väg 127 och väg 27. I *Översiktsplan - Mitt Värnamo 2035* omnämns Gröndalsleden och Ljussevekaleden som potentiella sekundära farligt godsstråk. Kringlederna avleder tung trafik och farligt godstrafik från att passera de mer centrala delarna av staden.

Länsstyrelser i olika län har tagit fram rekommendationer kring hur och när riskerna ska beaktas i kommunal planering och de flesta är överens om att inom 150 meter från led med farligt gods ska en riskanalys göras. Som alternativ till riskanalys kan i vissa fall etablerade schablonmetoder nyttjas. Länsstyrelsen i Jönköpings län förespråkar Hallandsmodellen. Metoden resulterar i olika rekommendationer för skyddsavstånd från järnväg och väg till olika former av markanvändning beroende av vilka ytterligare säkerhetshöjande åtgärder som vidtas. Sådan kan exempelvis vara brandskyddade fasader eller perrong/mur.

Idag sker transporter av farligt gods på vägnätet i Värnamo stad. Generellt ska genomfartstrafik av farligt gods undvikas, men transporter får ske till målpunkter inom staden. Det bästa sättet är således att utlokalisera de verksamheter som genererar farliga godstransporter på de lokala vägnäten, till lokaliseringar vid lämpade vägar. Detta även då det farliga godset blir produktionskemikalie när det lastats av och de risker som ämnet innebär därmed inte försvinner helt (läs mer samt ställningstagande under rubriken ”Miljöfarlig verksamhet”). En annan åtgärd som kommunen ska göra är att besluta om vägvalsstyrning och därmed reducera de möjliga transporterna med farligt gods genom staden. Eftersom transporter av drivmedel utgör en av de mer vanligt förekommande, är det angeläget att utlokalisera de centralt belägna drivmedelsstationerna.

I takt med befolkningsökningen och det därmed ökade bostadsbehovet i Värnamo stad, minskar andelen mark som ur hållbarhetsperspektiv, tät och sammanhållen bebyggelse, är lämplig för bostadsbebyggelse. En del tillgänglig och centralt belägen mark ligger i närheten av vägar och järnväg, där det transporteras farligt gods. För Värnamo stadsutveckling är det framförallt Kust- till kustbanan som berörs. Utveckling föreslås bland annat utmed Bangårdsgatan i och med att antalet spår kan reduceras och rangeringsverksamheten utlokaliseras. Bebyggelseutveckling föreslås även runt Rörstorpsstationen. För att undvika järnvägens barriäreffekt och för att nyttja centralt belägen mark så effektivt som möjligt, föreslås bebyggelse komma järnvägen så nära som möjligt, varvid kommunen ska utreda hur detta ska möjliggöras. Andra farligt godsleder som FÖP:en berör är bland annat Gröndalsleden, där utveckling föreslås norr om vägen. I planförslagets utblick 2050 kommer även E4 och väg 27 att beröras, då stadens

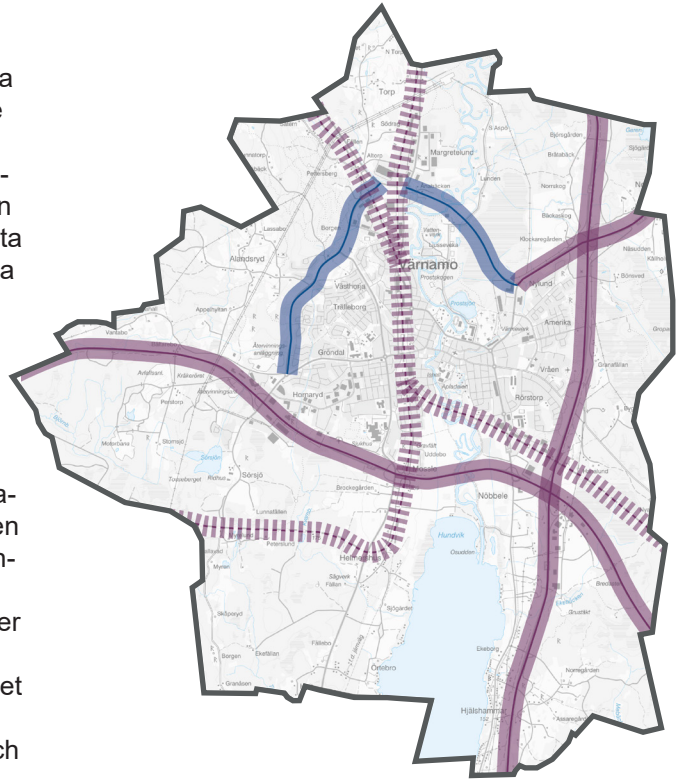

De lila linjerna i kartan visar de av länsstyrelsen utpekade farligt godsleder som berör Värnamo stad. De blå linjerna visar stadens två ringleder, där farligt gods transporteras. Inom 150 meter från utpekade leder bör en riskanalys göras.

huvudsakliga utbyggnadsriktningar är belägna bortom dessa vägar.

Djurhållning

Djurhållning i allmänhet medför olika typer av påverkan på omgivningen. Ofta blir påverkan större ju fler djur som finns inom ett område. De mest typiska störningarna är lukt, flugbildning och höga ljud. I fråga om hästar tillkommer en befarad hälsorisk: risken för spridning av allergen. Hästallergi kan ge mycket svåra symtom hos personer som är överkänsliga. Nya studier kring hur allergenen sprids visar dock att spridningen är betydligt mindre än vad som tidigare befarats.

Inom planområdet finns tre aktiva gårdar i Mossle utmed vägen till Åminne, två medelstora med köttdjur samt en växtodlingsgård. I Nederby och i Hjälshammar finns två större verksamheter med köttdjur, vars verksamheter har stor betydelse för det öppna landskapet och därav ska beaktas i planeringen.

Byarna Torp, Hjälshammar och Alandsryd är belägna i ett attraktivt, småskaligt kulturlandskap som upprätthålls i stor grad tack vare betande djur. För dessa byar är det därmed eftersträvansvärt att all utveckling och komplettering av bebyggelse ska vara förenligt och stödja fortsatt djurhållning. Hästhållning sker, i motsats till annan djurhållning, inte längre traditionellt på landsbygden, utan i allt större utsträckning i eller i närheten av tätorter, vilket även är fallet för Värnamo stad med omland. Generellt förekommer det många mindre hästgårdar i stadens omland, med en viss koncentration till de ovan nämnda byarna.

Sydväst om nuvarande stadsutbredning, invid Sörsjön, finns Sörsjö ridskola. Verksamheten har en stor betydelse för stadens utbud av fritidsverksamheter och rekreation. Det är därav viktigt att anläggningens fortsatta drift och utvecklingspotential värnas i den vidare planeringen.

Radon

Radongas finns naturligt i vissa grundvatten, jordlager och berggrunder. Om radongas kan tränga in i en bostad, utgör den en risk för människors hälsa. Det finns ett nationellt miljömål om att alla bostäder ska ha en radonhalt som understiger 200 Bq/m³ senast 2020. Stora delar av Värnamo stad är belägna på områden som SGU har bedömt ha särskilt hög radonrisk. På båda sidor av Lagan finns högriskområden. I stadens västra stadsdelar är det framförallt de norra delarna av bebyggelsen utmed järnvägen som föreligger inom riskområde. Söderut är även Egnahemsområdet, Doktorn, bebyggelse utmed Silkesvägen samt delar av Hornaryd och sjukhusområdet berörda. I stadens östra stadsdelar är det framförallt ett område som berörs: Vråen-Rörstorp-Högalund samt de västra delarna av Bredasten som ligger inom högriskområde. I stadens omland förekommer det inga högriskområden för radon.

Elektromagnetiska fält

Avseende magnetfält finns inget bestämt skyddsavstånd. Istället bör försiktighetsprincipen tillämpas. Det innebär att man bör undvika långsiktig förhöjd exponering för lågfrekventa elektriska och magnetiska fält. Kommunens inställning är därav att i planering och exploatering undvika lokalisering av bebyggelse där människor stadigvarande ska vistas invid magnetfält. Kraftledningar och transformatorstationer kan bland annat ge upphov till magnetfält som kan överskrida rekommenderade nivåer.

Strålskyddsinstitutet rekommenderar gränsvärde under 0,4 uT.

Värnamo stad berörs av två mindre och en större transformatorstation (ställverk). Den större är belägen strax norr om staden i ett externt läge, medan de mindre är belägna inom tätortsutbredningen, i stadens östra del samt i stadens sydvästra del, i Hornaryds verksamhetsområde. Kraftledningen väster om Gröndalsleden och nuvarande tätortsutbredning, delar av kraftledning öster om E4 samt de kraftledningar som ansluter till de mindre transformatorstationerna kan hamna i konflikt med föreslagen bebyggelseutveckling. Värnamo energi AB har meddelat att man under en tioårsperiod planerar att bygga om sitt centralt belägna ställverk. Ombyggnationen kommer kraftigt reducera deras elktromagnetiska fält och därmed deras risk för omgivningen.

Ställningstaganden
Risk, hälsa och säkerhet

Luftkvalité
Ny tillkommande bebyggelse ska genom lokalisering, möjliggöra för fler att resa hållbart och till att luftgenomströmningen i gaturummen säkerställs.

Vattenkvalité, miljökvalitetsnorm
Lagan har getts måttlig ekologisk status, bland annat på grund av vattendragets passage genom staden. Kommunen ser små möjligheter att bidra till att uppnå god ekologisk status genom åtgärder som syftar till att bidra till vattendragets mer naturliga konnektivitet och flöden. Kommunens ställningstagande är att tillkommande åtgärder inte ytterligare ska bidra till försämrad ekologisk status.

Markförorening
I efterkommande planering ska markföroreningar utredas i tidigt skede.

Risken för markföroreningar ska för föreslagna utvecklingsområden vara en prioriteringsgrund för vidare utredning och vid behov sanering.

Miljöfarlig verksamhet
Mer störande och miljöfarliga verksamheter lokaliseras till Bredasten södra, Sörsjö- samt till Stomsjö industriområde. Något mindre störande och miljöfarliga verksamheter lokaliseras till Vitarör, Hornaryd, Margretelund och till de utpekade verksamhetsutbyggnadsområdena. På sikt flyttar även befintliga verksamheter med mindre lämplig lokalisering till dessa områden.

Endast verksamheter som inte går att inordnas staden lokaliseras till utpekade verksamhetsområden i syfte att i tätorten uppnå levande stadsmiljöer som kräver blandad bebyggelse.

Farligt gods
Kommunen ska utreda hur bebyggelseplanering intill järnväg ska möjliggöras i syfte att använda marken så effektivt som möjligt. I utredningen ska de förutspådda ökade godstransporterna på järnvägsbanorna genom staden beaktas (läs mer under rubriken ”Trafik och omställning”).

Kommunen ska utreda vilka leder kring Värnamo stad som är lämpliga för transport av farligt gods och vilka som inte är det. Detta görs i syfte att reducera transporter av farligt gods genom staden och fatta beslut om vägvalsstyrning.

Djurhållning
Kommunen ska genom planering och lovgivande undvika att konflikt mellan ny bebyggelse och djurhållning uppstår. I stadens utbyggnadsriktningar, i utpekade utvecklingsstråk, ska stadsutveckling prioriteras vid eventuell konflikt med djurhållning och ny bostadsbebyggelse. Vid utveckling i stadens omland ska en fortsatt djurhållning prioriteras.

Elektromagnetiska fält
Kommunen verkar för att stadsnära kraftledningar ska grävas ner där möjlighet finns och det är samhällsekonomiskt försvarbart.

Ställningstaganden i
Översiktsplan Mitt Värnamo 2035

5.5.1 Ställningstaganden ”Miljö & hälsosäker kommun”
(sidorna 101-103)
- Miljöfarlig verksamhet och farligt gods
- Strålning
- Markradon
- Buller
- Markföroreningar
- Luftkvalité

Teknisk försörjning

Stadens befintliga tekniska infrastruktur, bland annat i form av kraftledningar, avloppsrör, dagvattendammar och reningsverk, kommer under FÖP:ens planperiod att behöva byggas ut, underhållas och utvecklas. För att få störst nytta av det system vi har idag, behöver det finnas ett samspel mellan bebyggelseutveckling och den tekniska infrastrukturen.

Vatten och avloppsförsörjning (VA)

Värnamo kommun har idag en antagen VA-plan och strategi som bland annat uttrycker att VA-utbyggnaden ska samordnas med kommunens översiktsplan. I VA-planen, som är en kommunövergripande plan, finns både den enskilda och allmänna vatten- och avloppsförsörjningen beskriven. Till planen har även en *Dagvattenhanteringsplan* tagits fram som redogör för kommunens arbete kring dagvattenfrågor, ansvarsfördelning samt recipient- och dagvattenklassning. I strategin finns de flesta ställningstaganden som berör utvecklingen av kommunens vatten- och avloppsförsörjning. Till VA-planen ämnas en åtgärdsplan tas fram som ska redogöra för vilka utredningar, åtgärder och utbyggnad av VA-systemet som ska genomföras de kommande två till tre decennierna.

Den huvudsakliga bebyggelseutvecklingen föreslås äga rum inom nuvarande tätortsutbredning i förtätnings- och omvandlingslägen (se tema ”Bebyggelseutveckling”), vilket kräver kapacitetshöjande åtgärder för befintligt VA-nät. Det kan röra sig om större matarledningar för spillvatten, vatten- och dagvattennätet och att pumpstationer måste byggas om. Stora delar av planområdet ligger inom eller i närheten till kommunalt verksamhetsområde. Detta bland annat tack vare att kommunen genom överföringsledningar har kopplat samman bebyggelse i stadens omland. Fördjupningen av översiksplanen föreslår dock under planperioden utbyggnad på nedanstående platser, som därmed kommer att innebära behov av utbyggnad av verksamhetsområde för vatten och avlopp:

- Norr om bostadsområdet Ekenhaga.
- Verksamhetsområde söder om väg 27 och väster om Halmstadsvägen.
- Utbyggnad av Vitarörs verksamhetsområde väster ut.
- Verksamhetsområde öster om E4 och norr om Högalund.

I utblick 2050 föreslår FÖP:en en utbyggnad söder om väg 27. Likaså föreslås utbyggnad öster om E4 i riktning mot läget för ny järnvägsstation, i det fall att ny stambana blir aktuellt. Dessa områden kommer även innebära utbyggnad av det kommunala verksamhetsområdet om än i ett längre perspektiv.

För den samlade bebyggelsen som ligger utanför nuvarande tätortsutbredning och som också saknar förutsättningar att ansluta till kommunalt VA, ska, vid utveckling och komplettering vid lovgivning, lagen om allmänna vattentjänster (LAV) beaktas. Lagen reglerar bland annat kommunens ansvar för att inrätta ett verksamhetsområde för vatten och avlopp. Alandsryd, Torp, Hjälhammar utgör exempel på bebyggelse som redan idag eller i framtiden kan omfattas av LAV § 6.

Dricksvattenförsörjning

Vattentäkten Ljusseveka ligger inom planens norra delar utefter Lagans östra strand. Vattentäkten är en grundvattentäkt med stor kapacitet. Ljusseveka försörjer idag stora delar av kommunen med dricksvatten. Det gör vattentäkten viktig för stora delar av kommunens dricksvattenförsörjning.

Vattenförekomsten som förser Ljusseveka vattentäkt med grundvatten är stor och sträcker sig i nord-sydlig riktning från Vaggeryd ner mot sjön Vidöstern. Avseende vattenkvalitén finns vissa risker. Vattenförekomstens känsliga lokalisering bland annat under Värnamo stad, gör att det finns flera markföroreningar och pågående markanvändning som riskerar att kunna kontaminera grundvattnet. Lokaliseringen invid Lagan gör även täkten känslig för infiltration av åvatten, vid perioder av höga flöden. Detta gör att arbetet med att hitta alternativa vattentäkter är angeläget. Vattentäktens kapacitet är mycket god, men den planerade utbyggnaden och den befolkningsökning som kommunen planerar för kommer att kräva viss utbyggnad av vattentäkten och de anläggningar som krävs för att kunna leverera den mängd dricksvatten som en ökad befolkning kommer att behöva. De på senare tid mer vanligt förekommande torrperioder som har påverkat kapaciteten även i stora grundvattenförekomster, gör det också viktigt att bli bättre på att spara på dricksvatten och se till att vattnet i så stor utsträckning som möjligt används som dricksvatten.

Sjön Hindsen är en reservvattentäkt och arbetet med att hitta alternativa vattentäkter pågår. År 2006 lades vattentäkten i Apladalen ned. Utredning pågår idag om den kan utgöra en vattentäkt.

Vattenskyddsområden

För att skydda Ljusseveka grundvattentäkt finns idag ett vattenskyddsområde (VSO) med tillhörande vattenskyddsföreskrifter för tillrinningsområdet till täkten. Detta är beslutat enligt äldre lagstiftning och arbetet för att uppdatera vattenskyddsområdet inleddes 2020. Skyddsföreskrifterna innebär vissa restriktioner och VSO för Ljusseveka kommer att inverka på stadens bebyggelseutveckling, speciellt i stadens norra och centrala delar som är belägna nära täktens tillrinningszon och därav har särskilt stor inverkan på vattentäkten. Inom VSO kommer bland annat följande att begränsas: hantering av kemikalier, petroleumprodukter, krav på källarfri byggnation, anslutning till kommunal dagvattenhantering och hantering av schaktning m.m.

Det nuvarande VSO Ljusseveka omfattas även av VSO för Apladalens vattentäkt som tar vatten från samma grundvattenförekomst som Ljusseveka. Denna vattentäkt togs ur drift på grund av förekomst av BAM (växtskyddsmedel) i vattnet. Brunnarna finns dock kvar och man hoppas idag att vattentäkten i framtiden kan komma att utgöra en vattentäkt varvid ett VSO för täkten kommer tas fram.

Avlopp

Pålslunds avloppsreningsverk, som togs i drift 2015, tar hand om avloppsvatten från de abonnenter i planområdet som är anslutna till kommunalt vatten. Reningsverket försörjer, likt Ljusseveka, stora delar av kommunen med avloppsrening via överföringsledningar. Reningsverket är dimensionerat för att hantera den prognosticerade befolkningsutvecklingen i kommunen och lite till. Pålslunds reningsverk är idag externt lokaliserat i det verksamhetsområde som kommunen har för avsikt att spara för de miljöfarliga verksamheter som kräver en särskilt avskild lokalisering. Reningsverket beräknas inte hamna i konflikt med kommunens utvecklingsplaner för Värnamo stad.

Dagvatten

En fråga som förväntas få stor betydelse i framtiden är omhändertagande av dagvatten. En ökad frekvens av kraftiga regn, skyfall och perioder med höga flöden i Lagan, gör att dagvattenfrågan kommer vara viktig och att dagvatten måste beaktas och plats säkerställas vid utveckling av staden. Även ur perspektivet att större krav ställs på att omhänderta och rena dagvatten innan detta når recipienten, gör att dagvattenhantering måste vara en del av planering och utveckling av staden. Dagvatten berör en rad olika frågor vilket FÖP:en avspeglar genom att frågan tas upp under flera teman. Under temat ”Klimatanpassning”, underrubrik ”Skyfall” beskrivs bland annat den utredning och åtgärdsförslag som tagits fram parallellt med FÖP:en och som planen beaktar i sina utvecklingsförslag.

Värnamo stad och den utveckling som föreslås i FÖP:en är berörd av i huvudsak två huvudavrinningsområden. De allra västligaste delarna av staden berörs av ett tredje huvudavrinningsområde. För avrinningsområdena är det Lagan och sjön Vidöstern som är recipienter för dagvatten från planområdet. Båda är vattenförekomster och beskrivs under temat ”Risk, hälsa och säkerhet”, underrubrik ”Vattenkvalité och miljökvalitetsnorm för vatten”.

Avfall och återvinning

SÅM AB sköter avfall och återvinning i kommunen och de närliggande kommunerna Vaggeryd, Gnosjö och Gislaved. Målet med avfallsarbetet är att minska avfallet och öka andelen återvunnet material. Så kallat fyrfacksystem, fastighetsnära insamling (FNI) av förpackning och returpapper, införs stegvis i kommunerna. Samtidigt införs källsortering där matavfall sorteras ut. Systemet kommer innebära ett gradvis minskande behov av återvinningsstationer. Den centrala avfallsanläggningen finns i Sörsjö, strax sydväst om staden.

Bredband

Det kommunala bolaget Värnamo Energi AB ansvarar för att leda och samordna fiberutbyggnaden i kommunen. Kommunikationsinfrastruktur kommer att behöva kompletteras i takt med att staden växer och fler anläggningar kommer att krävas i de riktningar som staden byggs ut.

Energi och värme

Värnamo Energi AB producerar och distribuerar fjärrvärme i Värnamo. Stora delar av Värnamo stad är utbyggt med fjärrvärmenät. Nätet i staden försörjs av olika biobränsleeldade pannor och ett kraftvärmeverk, Värnamoverket, som ligger söder om väg 27 i Hornaryds verksamhetsområde. Detta värmekraftverk är i händelse av beredskap även viktigt för den nationella elförsörjningen. Tillkommande flerfamiljsbebyggelse och industrietableringar ska i så stor grad som möjligt erbjudas fjärrvärme. Ny villabebyggelse förväntas i mindre grad anslutas till fjärrvärmenätet på grund av utvecklingen med allt tätare hus som inte kräver samma energiåtgång för uppvärmning. Alternativet att installera egen anläggning såsom värmepump eller solfångare är attraktiva och hållbara lösningar för att värma upp småhusbebyggelse.

El

Värnamo stad berörs av två nätkoncessionsområden: Värnamo Elnät AB och Eon Elnät AB. Merparten av planområdet försörjs av Värnamo energi. Eon försörjer den sydöstra delen, Bredasten och Vidösterns östra strand upp till E4 i höjd med Växjövägen.

Norr om staden, i höjd med byn Torp, finns den övergripande fördelningsstationen, som försörjer staden med el. Inmatning till stationen sker genom två ledningar. Värnamo Energi försörjer staden från två mindre fördelningsstationer/ställverk. Utöver ställverket vid Värnamo Energis huvudkontor finns även ett i verksamhetsområdet Hornaryd. Ställverkens lokalisering och de kraftledningar som kopplar samman dessa med det lokala nätverket ska beaktas vid utveckling av staden. Den centralt belägna transformatorstationen vid Värnamo Energis huvudkontor finns i ett av utvecklingsstråken och utveckling i form av blandad bebyggelse/skola föreslås i nära anslutning till platsen. Värnamo Energi har meddelat att man inom en tioårsperiod har för avsikt att bygga om de centralt belägna ställverken, vilket kommer att reducera eventuella strålningsrisker vid utveckling i dess närhet. En annan sak att beakta är att enligt Strålskyddsmyndigheten, avseende 50 kV-ledning (såsom den som matar det aktuella ställverket), är den elektromagnetiska strålningen på 50 meters avstånd, densamma som strålningen som typiskt förekommer i ett hem.

Det lokala nätet består i huvudsak av markkabel, men för vissa externa sträckor finns fortfarande luftledning. Vid planering av ny bebyggelse är det viktigt att se elförsörjningen som ett sammanhängande system. Det är av stor vikt att beakta i planeringen att ett eventuellt behov av flytt av ledning är svårt och dyrt. För luftledningen, 50 kV Lagan, som tidigare har flyttats i och med utveckling av staden, finns ett behov av att markförlägga ledningen för den del av sträckningen som går genom nuvarande tätortsbebyggelse och som berör utbyggnadsplanerna i FÖP:en. Följande luftledningar ska beaktas och godtagbara säkerhetsmarginaler ska upprätthållas, då FÖP:ens utvecklingsförslag tangerar dem:

- Kraftledning som går väster om staden, rakt genom Alandsryd och passerar Vitarörs och Sörsjös verksamhetsområde.
- Kraftledning 50 kV, regionnätsledning öster om staden mot Gislaved.
- Kraftledning 50 kV som löper parallellt med väg 27 och ansluter till ställverket vid Mossle.
- Kraftledning 50 kV som ansluter E.ON Elnäts övergripande fördelningsstation med ställverket vid Kapellgatan.
- Kraftledning 50 kV som löper parallellt med E4:ans östra sida och passerar genom Högalunds och Bredastens verksamhetsområde för att därefter följa väg.
- Sydvästlänken är en stamnätförbindelse från Hallsberg i Närke till Hörby i Skåne. Kraftledningen är för sträckan som passerar Värnamo stads östra sida (utmed E4), nedgrävd.

Planförslaget utgår till stor del från en bebyggelseutveckling inom nuvarande tätortsutbredning genom förtätning och omvandling. Utvecklingen kan innebära vissa kapacitetshöjande behov.

- Nya matningsledningar vid byggnation av verksamhetsområde öster om E4.

Den el som finns tillgänglig i Värnamo stad ska användas på ett smart sätt, speciellt då nya behov kan komma att behöva fyllas i framtiden. Utvecklingen att i större grad utnyttja solenergi för att genom solceller producera el tros öka i framtiden och då framförallt med småskaliga anläggningar. Kommunen har idag flera anläggningar, men kommunens fastighetsinnehav, med flera lämpliga tak i staden, kan ses som en outnyttjad resurs för en större solcellsutbyggnad. Kommunen ser utvecklingen som positiv och vill både för befintlig bebyggelse, men även vid nybyggnation, ta till vara på möjligheten att utvinna el ur solenergi. Nya, större elproduktionsanläggningar kräver anslutningsnät och ofta även förstärkningar av såväl lokal-, region- som transmissionsnät.

MELLANKOMMUNALT INTRESSE, EL

För Ljungby och Alvesta kommuner är fördelningsstationen Värnamo norra ett mellankommunalt intresse, då stationen försörjer kommunerna med el.

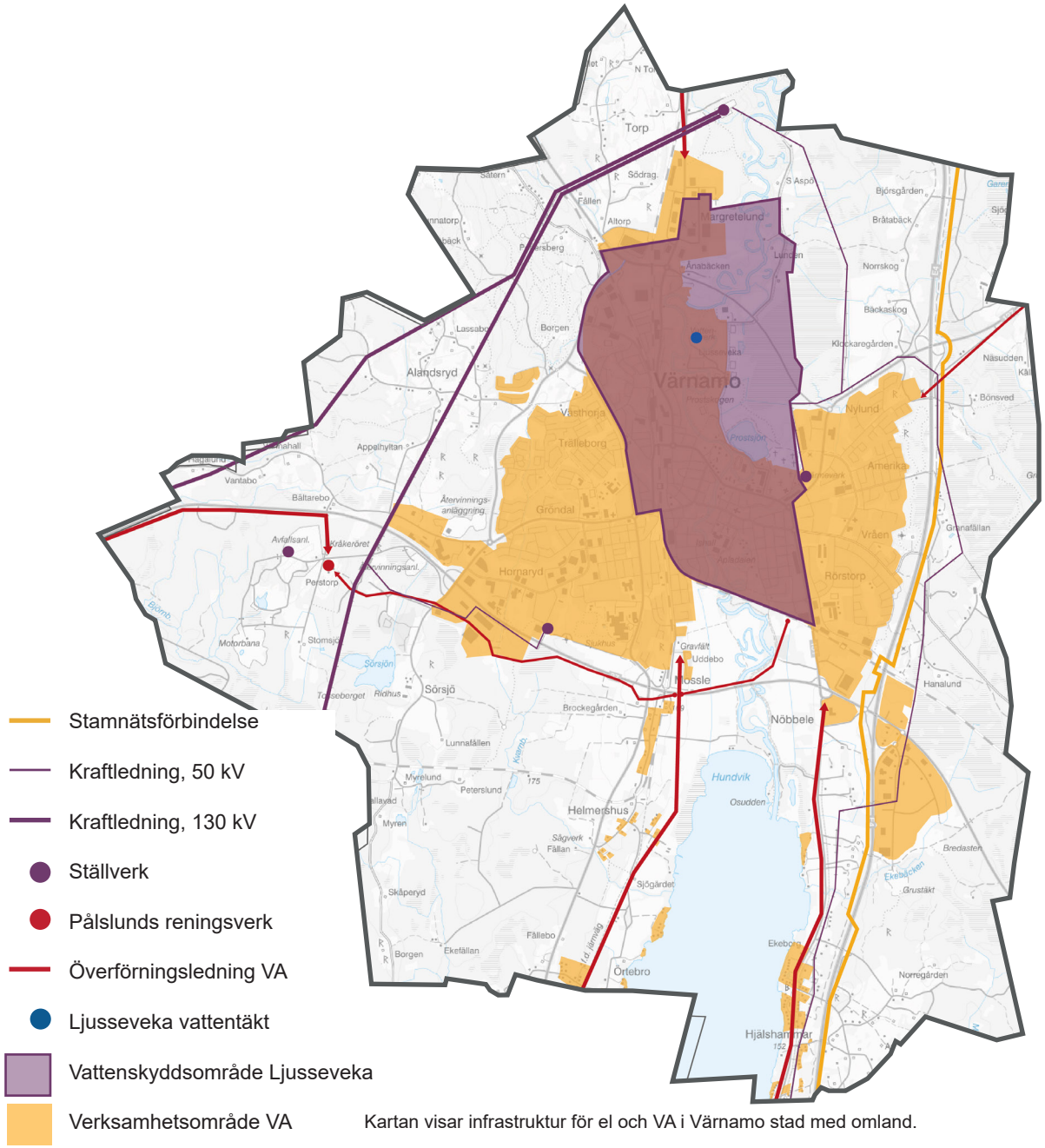

Kartan visar infrastruktur för el och VA i Värnamo stad med omland.

Ställningstaganden
Teknisk försörjning

Ställningstaganden finns i kommunens översiktsplan samt i VA-strategi. Inget ytterligare behov av ställnings-taganden har konstaterats.

Ställningstaganden i
Översiktsplan Mitt Värnamo 2035

5.1.1 Ställningstaganden ”Långsiktig & hållbar teknisk försörjning” (sidorna 80-81)
- Dricksvatten
- Dagvatten
- Spillvatten
- Elförsörjning
- Avfall

Övriga underlag

Plan för vatten och avlopp i Värnamo kommun (2018)
- *VA-översikt*
- *VA-strategi*
- *VA-dagvattenhantering*

Kommunal vattenförsörjningsplan (2017)

VÄRNAMO KOMMUN